

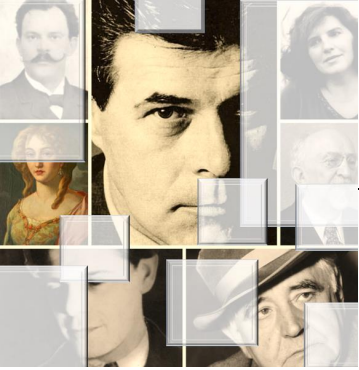

~HRVATSKI KNJIŽEVNICI~

**BAŠTINA PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI
U RITMIČKOM JEZIKU**

SVEZAK DRUGI

ISBN 978-953-8200-35-9

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

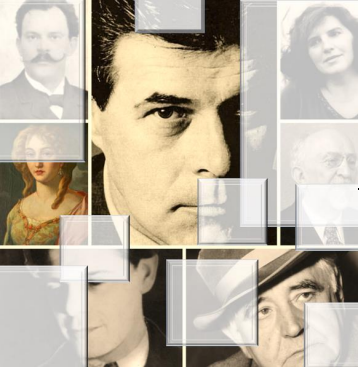

HRVATSKI KNJIŽEVNICI

Baština prošlosti i sadašnjosti u ritmičkom jeziku

*Zbornik je posvećen hrvatskim književnicima čije djelo
baštinimo i prenosimo novim generacijama.*

Naziv knjige:

Hrvatski književnici

Autor:

Grupa autora

Izdavač:

„Diskurs“, časopis za kulturu, umjetnost i društvene teme

Web adresa:

<https://diskurs-casopis-za-kulturu-umjetnost-i-drustvene-teme.webnode.hr/>

Urednici knjige:

Marija Juračić, prof. i Zoran Hercigonja, mag.edu.inf.

Ilustracija i grafička obrada:

Zoran Hercigonja

ISBN:

978-953-8200-35-9

SADRŽAJ:

UVODNA RIJEČ [6]

VLADIMIR NAZOR [7]

ANJA LEKIĆ [8]

MARIJA JURAČIĆ [17]

ANTONIJA ŽELJKA KAHLIK [20]

SUZANA MARIĆ [22]

HEINRICH HEINE [26]

ANTONIJA ŽELJKA KAHLIK [29]

MIROSLAV KRLEŽA [32]

ANETA BARIŠIĆ [33]

ANTONIJA ŽELJKA KAHLIK [39]

IGOR DIVKOVIĆ [42]

JOSIP ERGOVIĆ [43]

LADISLAV BABIĆ [46]

MARIJA JURAČIĆ [48]

MILJENKA KOŠTRO [51]

SONJA KOKOTOVIĆ [53]

SUZANA MARIĆ [55]

MIROSLAV KRLEŽA-RIJEČI [58]

CRVENI SUTON [60]

MARIJA JURAČIĆ [62]

KIŠE MILANA STEINERA I MIROSLAVA KRLEŽE
[64]

MIHOVILA WALNER [68]

CVIJETA ZUZORIĆ [72]

ANA STJELJA [75]

MARIJA JURAČIĆ [78]

SNEŽANA MARKO-MUSINOV [81]

ĐURĐICA BRČIĆ [83]

KATICA BADOVINAC [85]

SUZANA MARIĆ [88]

TORQUATO TASSO [90]

ANJA LEKIĆ [92]

MIHOVILA WALNER [98]

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ [100]

BERNARDA LUSCH [101]

ALEKSANDRA MIŠIĆ [109]

JOSIP ERGOVIĆ [113]

MARIJA JURAČIĆ [119]

MAID ČORBIĆ [128]

ĐURĐICA BRČIĆ [130]

SUZANA MARIĆ [133]

IVAN GORAN KOVAČIĆ [134]

BERNARDA LUSCH [135]

MAID ČORBIĆ [142]

JOSIP ERGOVIĆ [143]

ĐURĐICA BRČIĆ [146]

SNEŽANA MARKO-MUSINOV [147]

SUZANA MARIĆ [149]

VESNA ŠKRLIN BATINA [151]

JURE KAŠTELAN [152]

JOSIP ERGOVIĆ [153]

MARIJA JURAČIĆ [159]

MILJENKA KOŠTRO [162]

SUZANA MARIĆ [164]

VESNA PARUN [166]

BERNARDA LUSCH [167]

MARIJA JURAČIĆ [174]

ĐURĐICA BRČIĆ [180]

MILJENKA KOŠTRO [182]

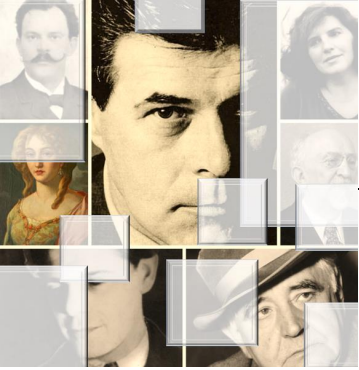
MILAN DRAŠKOVIĆ [184]

LJUBICA ROGULJ [186]

SONJA KOKOTOVIĆ [188]

SUZANA MARIĆ [191]

MIHOVILA WALNER PASARIĆ [194]

Uvodna riječ

Časopis za kulturu, umjetnost i društvene teme „Diskurs“ pokrenuli smo u studenom 2019. godine. Svaki broj časopisa posvetili smo jednom hrvatskom književniku, nekom tko je napustio zemaljske staze, a nama, koji još kročimo njima, ostavio trag koji volimo slijediti.

Kako bismo razbili ustaljenu shemu i kako bismo preminule književnike povezali sa svijetom poezije u kojoj smrti nema, pri odabiru se nismo rukovodili književnim razdobljem u kojem je književnik stvarao, Svi oni su tu s nama, postadoše dijelom našeg bića što pokazuju, njima upućene posvete mnogih suvremenih autora.

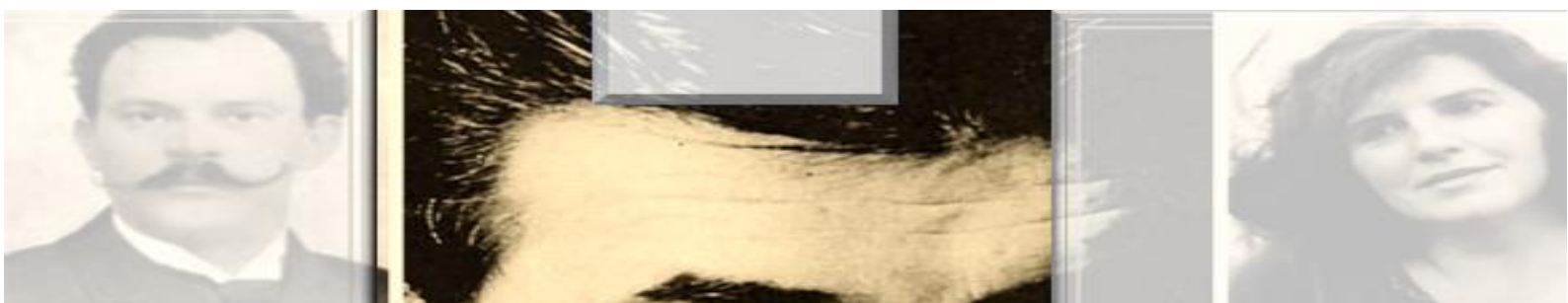
Trećeg studenog 2021. objavili smo deseti broj Diskursa. Bio je to mali jubilej, ali autorima koji su se na duhovnoj razini povezali s preminulim hrvatskim književnicima, posebno drag. Zato smo odlučili objaviti sve tekstove iz Diskursa koji su posvećeni hrvatskim književnicima: Nikoli Šopu, Dobriši Cesariću, Antonu Gustavu Matošu, Antunu Branku Šimiću, Tinu Ujeviću, Vjekoslavu Majeru, Vladimiru Vidriću, Dragutinu Tadijanoviću, Josipu Pupačiću i Janku Poliću Kamovu.

Drugi tom Hrvatskih književnika posvetili smo: Vladimiru Nazoru, Miroslavu Krleži, Cvijeti Zuzorić, Silviju Strahimiru Kranjčeviću, Ivanu Goranu Kovačiću, Juri Kaštelanu i Vesni Parun.

Urednici knjige:

Marija Juračić, prof.

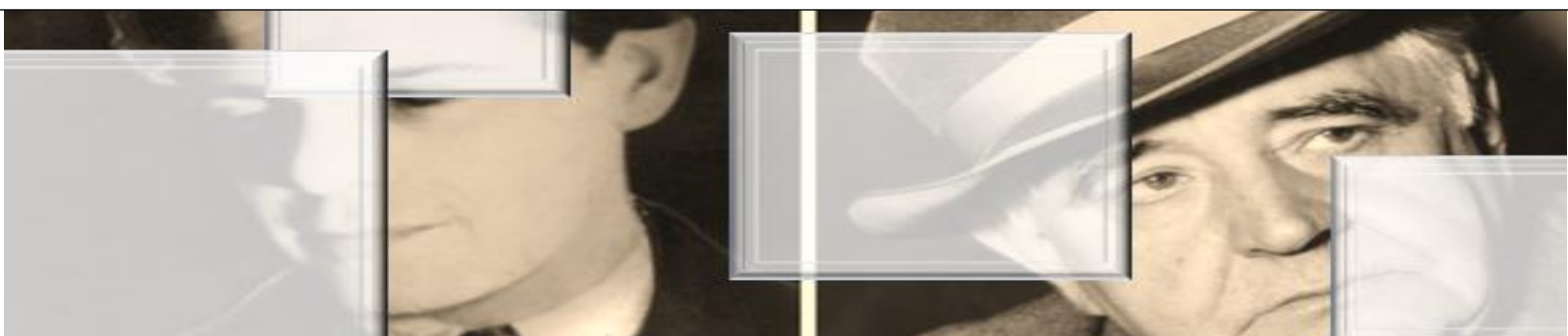
Zoran Hercigonja, mag.edu.inf.

*Čovjek koji je uvijek znao odabrati i
slijediti svoj put, ma koliko on trnovit bio.*

***

Vladimir Nazor

ANJA LEKIĆ

NEPOZNATI NAZOR

Mnogima i danas na spomen Vladimira Nazora cvrči u uhu onaj prvi stih antologijske pjesme *Cvrčak* kojeg smo se trudili još u osnovnoj školi izgovarati tečno, bez greške, ponavljajući ga uzastopno što brže, nastojeći u toj igri da nam se ne spetlja jezik. Nismo tada baš razumjeli što je odista lijepo u toj poeziji. Iako zvonka i sluhu primamljiva, većini je prva strofa bila naročito nerazumljiva. (Kakav čvor i kakva crna smrča? Trohej zagušljivi? Teški jamb i ditiramb?) Pa ipak, to cvrčanje ostat će nezaboravno u uhu mnogih generacija.

Gotovo ništa nisam znala o Vladimiru Nazoru. I ono malo što sam znala bilo je nepotpuno ili čak netočno. Uglavnom ga pamtim po djelima koja smo učili u osnovnoj školi. Percepcija o Nazoru većine laika moje generacije (poput mene) zasigurno je ona o Nazoru partizanu. A k tome mi se, možda zbog Istarskih priča, *Velog Jože*, *Galiotove pesan* i *Seh duš* dan spontano nametnuo zaključak, kojeg nikad nisam provjeravala, da je Nazor porijeklom iz Istre. Tako sam lani saznala od sestrične, koja je nekoliko dana ljetovala u Postirama na Braču, da je u obilasku vidjela Nazorovu rodnu kuću i njegovu bistu. Eto, nikad nije kasno izaći iz zablude.

Činjenica da je Nazor bio partizan, bila mi je dovoljna da se uopće ne trudim saznati nešto više o njemu kao pjesniku i književniku. Temama kao što su NOB i njegove tekovine zatvorila sam odavno vrata. Tu mi je sve bilo jasno definirano, ništa novo i ništa zanimljivo, štoviše – zamorno. Kakvih bi nazora uopće mogao biti Nazor, ako ne antifašističkih? Ništa loše u tome. No samim tim se, valjda, podrazumijevalo da s antifašizmom u kompletu idu socijalizam i komunizam. Sjećam se stalnog odjeka uvijek istih parola kojih smo se naslušali u djetinjstvu – da se ne zaboravi prošlost i krene prema svijetloj budućnosti. Svijetla budućnost se ubrzo pretvorila u mračnu sadašnjost Domovinskog rata. A moja generacija je

tada bila srednjoškolske dobi. Malo čega se sjećam iz tih srednjoškolskih dana („što ne ide u srce, ne ide ni u glavu”) pa ako je i bilo riječi o Nazoru, prošle su mimo mene. I tako mi je Nazor ostao skriven u nekoj zaboravljenoj ladici prašnjavog stola jedne epohe. Možda bi ta priča o Nazoru ovdje završila da ovaj broj Diskursa nije posvećen upravo njemu. Nisam znala ni da je rođen u 19. stoljeću (1876.). Tako sam, kopajući po „svemogućem” internetu, naišla na podatak da je Vladimir Nazor imao 66 godina kad je otišao u partizane. Šezdeset i šest godina?! Ma, o čemu je uopće pisao cijelog svog života? Što uopće znam o Nazoru? Zapravo – ništa. Tek što sam malo odškrinula vrata bogate riznice Nazorova stvaralačkog opusa, uočih među mnoštvom svekolikih spjevova, mitova i legendi, proze, epike i lirike, i jednu (za me posebnu) škrinjicu s blagom: veliki broj pjesama religiozne tematike i duhovnog nadahnuća, otkrivenja i intimnih ispovijesti s pitanjima uperenim u Nebo - o čovjeku i njegovoj biti, težeći razotkriti i onaj zadnji sloj kojim je čovjek zastrt i doživjeti suštinu, kakva god ona bila.

Ovdje navodim nekoliko pjesama, u cijelosti ili djelomično, (nemoguće je sve navesti koje bih htjela) ne smještajući ih u kontekst vremena i mjesta njihova nastanka, već se oslanjajući isključivo na izbor vlastitog srca.

„A ja bih htio, da iz duše izažmem
Sok pravi bića svoga.
Pa on da jednom čist mi kane iz srca
Ko kap iz kama gorskoga,
Ko smola s kore borove,
Ko rosa s grane proljetne!
Već dugo, dugo kroz te mračne vjekove
Svom snagom svojom duša mi se propinje
Put vrela vječne svjetlosti;”

(*Stablo*, ulomak)

„Ja hoću, sutra, ispod hrpe pepela
Da čistu nađem jezgru bića svog:
Plam vječni, biser ili blato kaljavo,
Što u prsa mi postavi ga Bog!”

(*Krijes*, ulomak)

„Ja vjerujem! Nije
Sv’jet pustinja. Krije

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

U svemu božanstva se čest.
A nastah od grude,
Bit moja da bude
Sklad duša sveg onog što jest.”

(Ja vjerujem, ulomak)

Čitajući Nazorove pjesme osobito me očarava njegova duboka povezanost s prirodom – s prirodom samoga života. Pjesnik zna njezine cikluse, njezin terapijski učinak, sljubljen je s njom. On često slikama prirode kojom je okružen izražava svoje najdublje osjećaje, spoznaje i viđenja. Sve je međusobno povezano i skladno se izmjenjuje kao „vječno disanje“. Teško je nama, đacima u ovoj zemaljskoj školi, prihvatiti trenutak udisaja (kako ga Nazor opisuje). Jer, ako možda i osjećamo u svojoj najdubljoj nutrini trag vječnosti, ipak smo svakodnevno svjedoci prolaznosti.

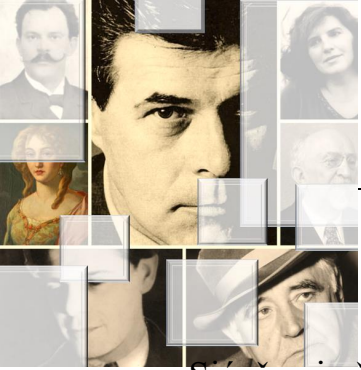
VJEČNO DISANJE

Kad izdiše, do posljednje ograde
Svemira, iz njeg, prosiplje se sjeme
I biva Tvar, i Prostor, i Vrijeme,
I nastaju svjetova mirijade;

Kad udiše, sve što se vrti i mota
U nj pada, hladno i kruto, s međa sviju,
Da iz njeg opet dahne, i izbiju
Žar, sjaj i novi ciklusi života.

Od ritmična tog disanja se zbiva
I njiše Svemir. Studen i toplina.
Mrak i svijetlo. Osjeka i plima.

A u tom moru i bláženstva i stra’,
Sad građeno, sad razgrađeno, pliva
Zviježđe, Sunce, i moje sitno Ja.

Sicúšan je čovjek pred Bogom, grješan, znatiželjan, gord ili ponizan, traži novo, ispituje staro, putuje, druži se, samuje i snuje, ljubi i pati, i čini u nerazumijevanju sebi i drugima mnoga zla, ali pronade i radost, i zahvalnost – često baš ondje gdje je trpljenje bilo najveće.

„Jed svaki nije otrov zmijski. Nisu
Svi gr'jesi djeca iste majke. Braća
Svi bolovi nijesu istog plača.
Ima ih i što izviru na visu

Tražnja ljudskog. – Nemoj da od plahe
Strepnje to srce mrcvariš i šoraš!
Jer ima patnja što baš zbog njih moraš
Zavoljet svoje lave i aždahe.”

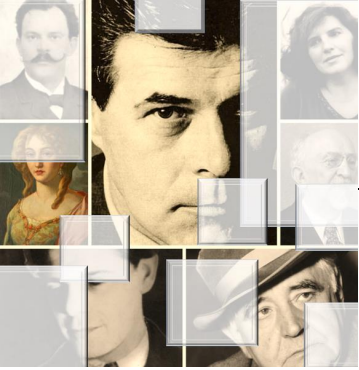
(Legenda o oholu srcu, ulomak)

NOVI SVIJET

I ja sam dugo postio i plako
U mraku. – Dok mi glad i studen pili
Krv, svi su moji ditirambi bili
Krikovi, da bih strah iz duše mako.

Al patnju svoju blagoslivam sada.
U prazne žile sa visoka pada
Krv nova. S neba novi sjaj se toči.
I novi sv'jet sad vide moje oči.

Suosjećajući s čovjekom koji tuguje, pjesnik zna da će doći vrijeme kad će se sam vremenom otrgnuti od te patnje, ali i da to nije lak put. On mu pruža savjet kako da lakše prebrodi: hodati onoliko dugo dok ne otpusti i ne iscijedi zadnju kap koja peče u srcu i oku. A tad slobodan vratit će se s novom snagom i ljepotom. Jedan se krug zatvara, drugi opet otvara... sve do nove tuge...i novog kruga. I tako čovjek kroz cikluse radosti i tuge, slobode i svezanosti, ponovno otpuštajući i opraštajući, duhovno raste i sve više sazrijeva.

TUGA

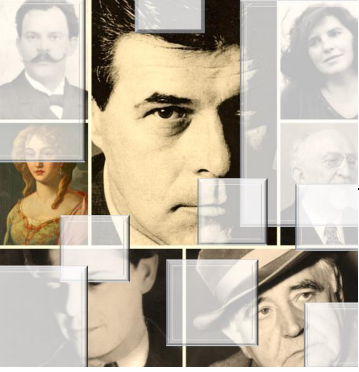
Kada te mori tuga ili gnjev,
Put kakav traži koji u lug vodi.
Tih, malko prignut, samo dalje hodi
Uz granja šum i malih ptica pjev.

Iz sebe sve, pa čak i spomen drag,
Na put svoj bacaj. – Pusti nek za tobom
Sve ono što si nosio sa sobom,
Ko mrtvo lišće, bilježi tvoj trag.

I hodaj, hodaj, uz brdo, niz dol,
Iz duše dok ti, ko iz vrela, teku
Mlazovi mutni: vode koje peku:
Sva srdžba tvoja i sva tvoja bol.

A kad se trgneš i uspraviš gled
Na zadnje sv'jetlo, s kojeg bl'jede luzi,
Vrati se – noseć svojoj novoj tuzi
U ruci cv'jet, a na dnu srca med.

Nije me samo tematika privukla ovom, meni nepoznatom, Nazoru već način na koji je pazio na svaki svoj stih, ozvučivši ga tečnim, melodičnim skladom. Prepoznah ljepotu u uzvišenoj jednostavnosti nizanja stihova. Možda će se kome učiniti da su ti stihovi (ponekad zastarjelih izraza) djetinje jednostavni i za današnje vrijeme „previše“ skladni (ako je takvo što moguće) te će ga stoga odbiti. Ipak kroz njih struji životnost, iskrenost pjesnika koji želi spoznati konačnu ili iskonsku svrhu svega što jest. To je poezija u kojoj uvijek, ma koliko težine se spustilo na čovjekova pleća, zadnju riječ ipak ima Dobro – temelj na kojem se sam život gradi.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

– Jest samo jedno što odv’jeka grije
Sav sv’jet: Dobrota Gospodnja.
Ja čêm topline zraku
Od vječne te dobrote;
I ovim lakim prstima

Motam je oko žitke zrake svjetlosti;
I puštam dv’je blizanice
Da putuju kroz prostore,
Da silaze na svjetove
I pasu ko dva laneta,
Dva topla, b’jela laneta,
Po mraku mrzlih dolina. .
. . A kad se prospe sjaj
U ljetni dan, u ovaj čas
Što pun je misli i ljubavi iskonske,
Vi kidate sve sponе tjelesne
I dižete se k meni,
Da sami pređu primite
Od koje ćete tkati
Najčišću svoju bît. –

(Uriel, ulomak)

Riječi su samo ljuske, vanjska ovojnica za opisivanje stvarnosti same po sebi koju one ne mogu sasvim dokučiti pa je i pjesništvo umjetnost pomoću koje se tek približavamo istini, naslućujemo je odražavajući je s manjom ili većom autentičnošću. Ipak, čovjeku je dana riječ da s njom djeluje i stvara, a po toj stvaralačkoj iskri, on je nalik svome Tvorcu. Život kojeg smo dobili, da ga proživimo kroz materijalni aspekt, izvire iz dubljih (viših), nutarnjih predjela srca, grijući nam krv, manifestirajući se kao izvanjska stvarnost - kao svakodnevna predstava.

KAPLJA

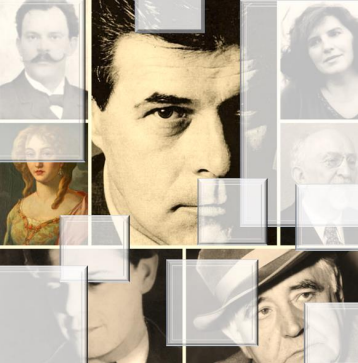
U mojoj krvi ima jedna kap
Čarobne moći. – Huji, sja i gori.
Kroz sve mi žile zna da zažubori
Ko vode mlaz niz bučni gorski slap.

Kad sav sam mraka pun, njen sjaj i sjèv

U meni blista ko u dúge lúk.
A kad sam n'jem ko grob, gdje vlada muk,
Glas njen je šum, pa zvuk, pa r'ječ, pa pjev.

Ja ne znam otkud meni kaplja ta.
Ko d'jete nisam iz majke je sao.
Zemaljski sok je meni nije dao.
A znam da u njoj snaga mi je sva.
I osjećam da sav moj mali sv'jet:
Dan cv'jećem tkan i puna zv'jezda noć:
Dar jesu, što ga njena stvara moć.
I već zbog njê da ne ću nikad mr'jet.

Odněkud su mi iznjedrile iznimne simpatije za ovog „novog” Nazora o kojem sam ranije imala, malo je reći, drugačiju sliku. Tko jednom doživi božansku intervenciju u svom životu (onu u kojoj ljudska ruka nije svjesno imala udjela), nikad ne zaboravlja taj doživljaj. U njemu od tada gori novi plamen koji se ne gasi ni kad mu prijete najgušća tmina. Već i samo sjećanje na taj događaj postaje neizbrisiv zapis u srcu iz kojeg se onda odmotava spasonosna, svjetlosna nit vodilja. Hoće li čovjek prerezati tu nit ili je uplitati u svoje daljnje akcije, ovisi o njemu samome.

UZAŠAŠĆE

Ne znam je l' java il san;
Al noć je ta puna čudesa.
Pod mjesecom srebrn je dan,
A zv'jezda su puna nebesa.

Drhtavog Vegina kr'jesa
Sjaj gledam kroz providni dlan.
Ja nisam od kosti i mesa.
Od nečeg sam drugoga tkan.

Poda mnom zemaljski taj stan
Sad odmiče. – Idem vedrinom
I penjem se, spokojan, sam,

Na visoki eterski prag,
Dok za sobom noćnom modrinom
Ostavljam blistavi trag.

Je li potkraj svog života Nazor bio žrtva jedne ideologije - one pomoću koje je zataškavan njegov cjeloviti književni put? Je li mašineriji te ideologije bio potreban baš netko poput Nazora da pridobije mnoštvo na svoju stranu? Je li Nazor zadržao svoja duhovna uvjerenja unatoč okolnostima u kojima se našao ili ih je odbacio? Je li to uopće moguće u dobi kad čovjek već ima izgrađen svoj životni i umjetnički credo, i kad mu se sve više, po prirodi stvari, bliži njegov posljednji dan?

Onaj tko poznaje prirodu života ima razvijenu svijest da je i sam njezin mali dio, da je s njom povezan izvana i iznutra, osjeća je svim porama, o njoj razmišlja, o njoj govori, o njoj pjeva, makar vanjske okolnosti ispoljavale potpuno neznanje o toj povezanosti. A Vladimir Nazor je osjećao bilo prirode i slutio u svemu njenog Stvoritelja.

Što mi je dano, oduzet mi ne će.
Ta iskrica svijetla, kojom kreće
Moj kratki korak kroza stvari drobne,

Raspalit će se kad ću onkraj praga
U Vječnost; – njom će moja ljudska snaga
I prostore rasvjetlit prekogrobne.

(Svijest, ulomak)

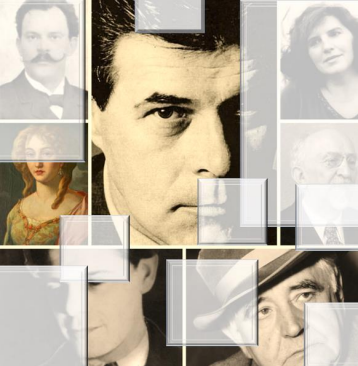
Iz pisma Vladimira Nazora dr. Ljubomiru Marakoviću (Sušak) 4. 11. 1927

„(...)Sve se bojim, da sam radio fragmentarno, bez plana, pa su zbog toga moji kritičari često na čudu i sve krivo shvaćaju. Ja sam uvijek pisao autobiografije, a kriv sam možda ja, što se čitalac ne može više snaći i nalazi čak protuslovlja. (...) A sam Bog znade, kakve će pak biti “Priče o mojoj starosti”. Već sanjam o njima. One bi morale biti najljepše, sve “eterične”, a tko zna hoću li ja biti kadar da i izrazim ono što bih s njima htio. A ne uspije li baš ono, sve će ostati kao stablo, koje je možda i listalo i cvjetalo ali ploda nije dalo. (...)”

Izvori:

1. [file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/Nazor-PJESME-JA-VJERUJEM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/Nazor-PJESME-JA-VJERUJEM%20(1).pdf)
2. <http://web1.os-vnazora-postira.skole.hr/nepoznata-pisma-vladimira-nazora>

MARIJA JURAČIĆ

ČAMAC VLADIMIRA NAZORA

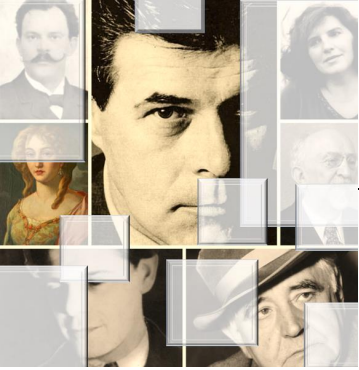
Kada se politika uplete u svijet umjetnosti, onda su spletke koje se pleću oko nekih ličnosti vrlo moguće. Najopasnije su one u kojima se neki istiniti podaci prikazuju lažnim načinom.

Bio je već star kada su partizani tražili da prijeđe k njima na dio oslobođenog teritorija. Trebala im je neka, u narodu poštovana, ličnost da pokažu da im pristupaju i cijenjeni hrvatski intelektualci. Postoje insinuacije da je bio na silu odveden. Ne vjerujem u njih. No razumijem da se starcu nije išlo u opasnost, u studen, u oskudicu, da mu se nije napuštala topla soba puna knjiga, ali je ipak pošao. Znao je da će njegova sestra negodovati, zabrinuta za svoga brata pa joj nije ništa govorio. Odlučio je dići svoj glas protiv fašizma koji je osvajao Europu i prijetio njegovoj voljenoj Hrvatskoj, velikoj temi njegove književnosti.

O svom prelasku u partizane, zajedno s pjesnikom Ivanom Goranom Kovačićem svjedočio je pjesmom *Čamac na Kupu*.

ČAMAC NA KUPI

Malen si, uzak, trošan,
al ti me ipak nosiš,
čamče na Kupu!
Sve kamenje mojih briga,
sve gvožđe mojih mržnja,
sve olovo mojih čekanja,
prenosiš preko vode.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

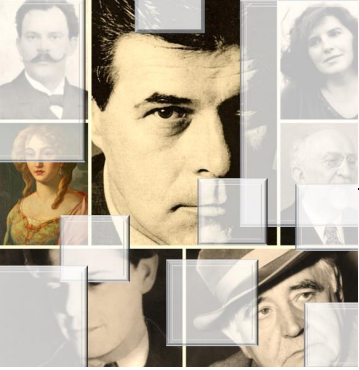
Al i sve moje nade,
ljubavi, čežnje, zanose
tobom će onkraj rijeke
što korito joj biva
široko i duboko
da dijeli od Dobra Zlo.

Čudo ti za me postaješ:
galija, lijepa, velika,
koja po moru plovi
k Otoku Spasenja.
U nje su vesla od naše
najčvršće hrastovine,
i jarboli tesani
u lugu gdje se rodismo,
i jedra što su kod nas
i tkana i šivena,
i zastave što znadu
đerđefe naših žena.

Maleni trošni čamče
na mutnoj Kupi,
uradi što i sa mnom:
dočekaj sve što trpi!
Prenesi cijelu Hrvatsku
na onu stranu vode,
na teške al' svete puteve
poštenja i slobode!

Samo netko tko ne poštuje pjesnika ili ne osjeća kolika je iskrenost ovih stihova, može negirati Nazorovu slobodnu odluku kojom je on odabrao na čijoj će se strani boriti. Malen, trošan čamac otkriva da Nazorova odluka nije bila donesena naglo, otkriva da je već prije bio zaokupljen mišlju da ode iz sredine koju doživljava teškom poput olova i koju... da, upotrijebio je riječ... mrzi.

Sljedeće stihove ne treba tumačiti. Oni jasno otkrivaju pjesnikov stav, njegovo određenje Dobra i Zla.

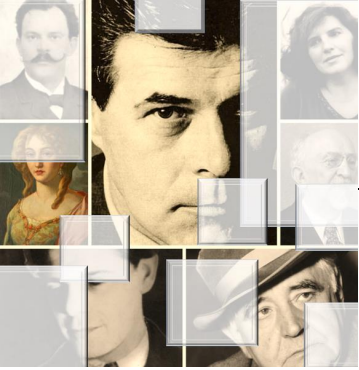
Al' i sve moje nade,
ljubavi, čežnje, zanose
tobom će onkraj rijeke
što korito joj biva
široko i duboko
da dijeli od Dobra Zlo.

Nazor je bio domoljub, pravi, zaneseni domoljub. Ponosio se svojom Hrvatskom, ali ne na način da svoju ljubav prema rodnoj grudi pokazuje mržnjom prema drugima. Znao je razlikovati pravdu od nepravde, poštenje od nepoštenja, osjećao je trpljenje svog naroda i želio je da se cijela njegova domovina Hrvatska nađe na putu slobode, jer slobode u aktualnoj državi nije imala... Sa sobom preko vode nosio je i svoju duboku duhovnost, koje se kao čovjek nikada nije odrekao.

Nazor je ovom pjesmom rekao sve o svom humanom i političkom stavu. Nakon rata postao je prvi predsjednik Narodne Republike Hrvatske, a neke anegdote iz njegova života pokazuju koliko je i u poznim godinama ostao osjećajem i umom slobodan, neovisnog svjetonazora svoje intime.

Sve će vam biti jasno kada pročitate poznatu anegdotu o Vladimiru Nazoru koja će onima koji znaju čitati između redaka, također otkriti nešto o njegovom karakteru, o želji da vodeći ljudi u državi paze na pravilnu uporabu hrvatskog jezika.

Pjesniku su iz Centralnog komiteta javili da on treba dočekati Titovu štafetu i održati govor ISPRED Sabora, jer je on predsjednik Prezidija Sabora. Nazor nije došao. Na pitanje – zašto nije došao održati govor, odgovorio je: “ Ja sam došao, ali nikoga osim mene ISPRED Sabora nije bilo. “

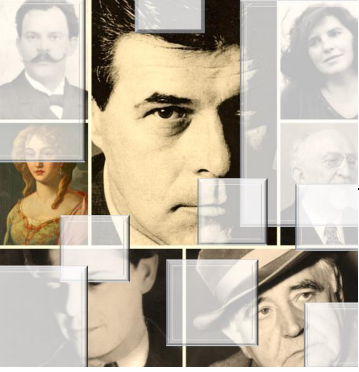
ANTONIJA ŽELJKA KAHLIK

Potaknuta pjesmom V. Nazora „Ono što me nadahnjuje“.

SLAVONSKA DUŠA

Ravnica ravna, nadaleko ravna
Moja ravna slavonska, crnicom protkana.
Zlatnim se kiti klasjem i makovima,
Crvenim makovima posvuda,
A hrast, taj veliki hrast, krošnjom okićen
Kao stražar uz rub mora,
Zlatnoga, panonskoga,
Stražari stoljećima, vjetar čekajući
Da snagu svoju pokaže ponovno,
Svaki put ponovno.
A kada dođe, kada zatalasa klasje
Srce mi u grudima kuca jače
Slušajući kako
Sokol s hrasta staroga klikće,
Pa i ja grleći ravnicu moju,
Njive zlatne crnice slavonske,
Pjesmom srca od davnina.
Suzom orosim oko zbog
Ruku djeda moga koje su me nosile
Na livade naše i pašnjake.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Prašnjavim lenijama između polja
Kukuruza, raži i pšenice zlatne.
Radosti moja, slavonska ravna
Upisana čvrsto postojanjem stoljetnim
U život slavonske duše moje.

**lenija=prašnjav put između njiva

SUZANA MARIĆ

Posvećeno Vladimiru Nazoru

*u kljunu ptice
zadnji akordi pjesme
umire cvrčak*

A CVRČAK CVRČI

Bijele se jedra
Na modroj površini.
Poput leptira
Na plavom nebu
Mirno putuju
Ususret rumenoj kugli
Koja lice uranja
U morske dubine
Daleko na horizontu.

A cvrčak cvrči
Svoju večernju ariju
U granama starog bora
Okićenog teškim češerima
Koje pahuljaste vjeverice

Drže u svojim šapama
Ne znajući da ga sluša
Usamljena duša pjesnika
Koja poput Velog Jože tumara
Motovunskom šumom
Tražeći svoj mir.

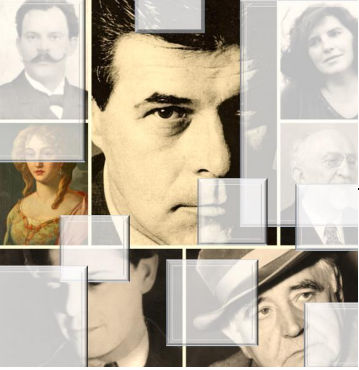
Nestašan račić lovi maleni val
Koji sa sobom u modre dubine
Odnosi zrnca pijeska.

VOLJELA JE KAO I JA

Razgovor s pjesnikom

Voljela je isto kao i ja,
Ležati na stijenama uz more
Gledat igru paukove mreže
Po zaspaloj površini mora
Kad se tihi južni vjetar
Odseli daleko negdje za pučinu.

*Znao si da volim more
Ležanje na tim stijenama.
Uz tebe sam zavoljela
I tišinu južnog vjetra.
Sjećaš se...
Očarala me je ta paukova mreža
Zaplela nas u svoje niti
Koje su sada samo uspomena.*

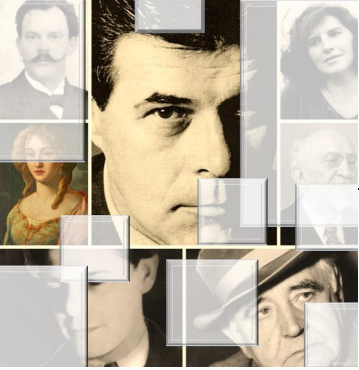
Vjetrić utihnuo – tišina se
Usred ljetnog neba ugnijezdila
Al ostale razigrane oči paukove mreže
Pa sve plove, plove – u mjestu stojeći
Sa zrakama igraju se sunca,
Čudne šare igrajuć se pletu.

*Divno je bilo gledati tu čaroliju,
Ljepotu tog tkanja
Kako se pretvara u iluziju.
Oboje smo u tišini promatrali ljepotu.*

Voljela je isto kao i ja
Punit oči duginim bojama
Plavetnilom mora što ga nebo zlati
Paukovom mrežom morem razasutom
Što u srce zapliće ljepotu
Osjećaja čudnih budeći toplotu
Dahom mora, tajni neslućenih
Koje više od bujice slatkih
Uzdaha, usklika, riječi
Više nego sto vedrih pjesama -
Jedno s drugim sa morem nas spaja.
O duše vi žarke, sve prastare varke
Iz vaših ograda ganjajte –
I sanjajte, sanjajte, sanjajte!

*Da. Voljela sam isto kao i ti
Tvojim sam očima krala dugu
Jer previše je plavetnila bilo u njima.
Voljela sam te perlice na nitima*

*Paukove mreže
Što su iskrile poput tvojih očiju
Kada bi gledao more.
More nas je zagrlilo
More nas je spojilo ljepotom!*

*Spojilo nas je krikom galeba
Mirisom lavande i ružmarina
Nas dvoje-dvije duše
Koje još sanjaju svoj san.*

HEINRICH HEINE

Pjesmu Loreley njemačkog pjesnika Heinricha Heinea preveo je Vladimir Nazor.

DIE LORELEY

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,
Daß ich so traurig bin;
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl, und es dunkelt,
Unruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzt
Dort oben wunderbar,
Ihr goldenes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr goldenes Haar.

Sie kämmt es mit goldenem Kamme
Und singt ein Leid dabei;
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe,
Er schaut nur hinauf in die Höh‘.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer uns Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Loreley getan.

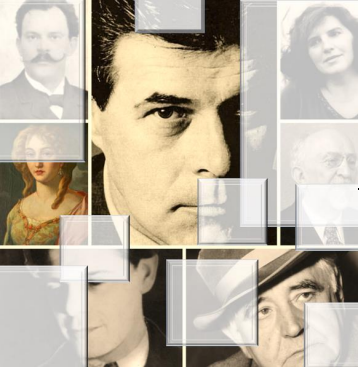
***

LORELAJ

Ja ne znam od kuda mi sjena
U duši taj slađani jad.
Al' priče iz davnih vremena
Otrești ne mogu se sad.

Zahladilo – Rajna, što teče,
Nalik na modar je trak,
Još blistaju gora vrhunci,
U klance dok šulja se mrak.

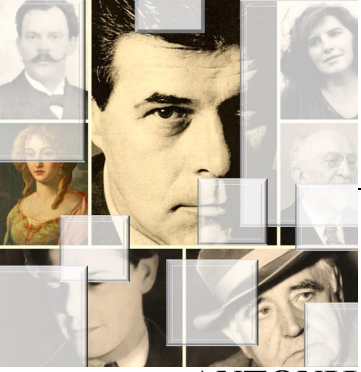
Na liticu djevojka sjela
U nakitu sjajnome; spram
Sunca, što zapada negdje,
Svoj češlja od zlata pram.

Češalj je zlatan, a grlo
Njeno slavujev je vrt.
Melodija svaka joj ljepša,
No proljeće, jača no smrt.

Od njih je momak u čamcu
Postao nemaran, bl'jed.
On ne gleda na hrid i sike;
Visoko mu i sluh i gled.

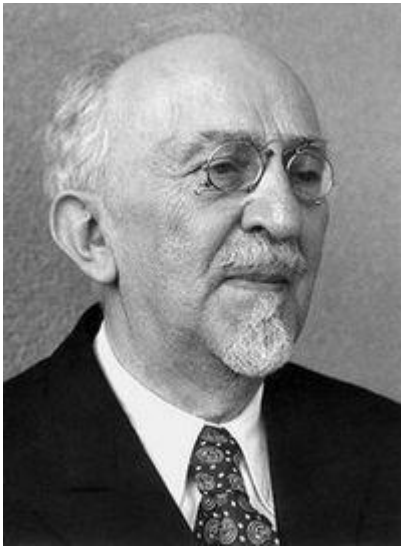
Ja mislim da momka i čamac
Progutalo r'jeke je dno.
Lorelaj je pjevanjem svojim
Uradila c'jelo to zlo.

ANTONIJA ŽELJKA KAHLIK

Tekst je inspiriran Nazorovom zbirkom pripovijedaka „Priče s ostrva, iz grada i s planine“.

ODRASTANJE U SLAVONIJI

Ima li išta ljepše od širokih šorova, prašnjavih putova, zelenih livada i hrastovih šuma? Reći ćete-ima onima koji su se u drugim krajevima rodili, ali meni je najljepša moja ravnica. Pustare, pašnjaci i dvorišta puna blaga. Jeste li znali da su u vrijeme mog djetinjstva gotovo sva dvorišta imala vrata u drugo, susjedno dvorište? Tako se u svako vrijeme moglo proći kroz ulicu, a da se na ulicu niti ne izađe. U to vrijeme živjelo se s povjerenjem i ne sjećam se da je bilo krađa ili nevraćanja posuđenog. Kada bi moje tete i bakica moja odlazile u bašču ili na njivu, samo bi riglom zatvorile vrata s ulične strane. Kuća

bi najčešće ostajala otključana. Ljudi su vjerovali jedni drugima. Mi djeca imali smo savršenih mjesta za igru skrivača. Znalo se desiti da netko ode čak u treće dvorište pa ga onaj koji traži odustane tražiti i nastavimo se igrati nešto drugo, a onaj sakriveni nema pojma pa čeka i čeka sve dok mu ne dojadi čekati. Kada se vrati i vidi da smo već u nekoj drugoj igri obično se naljuti i ode svojoj kući. No ta ljutnja trajala je samo nekoliko minuta ili najduže do idućeg dana kada bi se sve zaboravilo.

Naravno da smo morali i pomagati u nekim poslovima koje nismo voljeli. Recimo, čuvati guske dok pasu travu na šancu. Sjedim na malom štokrlu uza zid kuće, a guske ga, ga, ga, pa malo čupnu travu, pa opet ga, ga, ga, i tako bi one mogle cijeli dan. Problem je bio što je meni to čuvanje oduzimalo vrijeme za igru i stvarno teško padalo, pogotovo kada bih čula druge kako se veselo igraju ili jure ulicom ispred mene dok ja sjedim na štokrlu pazeći da guske ne odu na drugu stranu ulice.

Onda se nešto promijenilo gotovo iznenada, kada sam, kao i moji vršnjaci, krenula u školu. Smanjilo se vrijeme igre, ali ne i vrijeme čuvanja gusaka jer pjesmicu se

može učiti napamet sjedeći i gledajući guske. Mislim da smo odrastali dosta brzo, smjenjivala su se godišnja doba i nekako prebrzo smo zakoračili u početak mladosti, a da nismo niti osjetili svu promjenu koja nam se prikradala.

Nizali su se školski dani, ocjene, roditeljski sastanci, a bilo je i nekih ozbiljnijih razgovora nakon tih sastanaka. Uglavnom s dječacima jer njih smiriti bio je problem. Nismo mi tada, u onom vremenu našeg odrastanja, znali niti za hormone, a niti za pubertet. To je očito došlo nakon što smo odrasli, tko bi znao. Dječaci bi se ponekad dosta grubo dograbili između sebe pa su kazne bile, recimo, stajanje u kutu. Kut je bio sjajno mjesto za kreveljenje učiteljici ili učitelju dok nije gledao. Ruke su govorile više nego milijun riječi. Naravno da ostali u razredu nisu mogli oostati ozbiljni pa je ta mjera kazne uglavnom bila kratka. Ma nisu učitelji bili bedasti, znali su oni što se dešava, ali morali su bar malo autoriteta pokazati. Ipak kada bi tkogod pretjerao, bilo je ozbiljnih posljedica. Sjećam se jednog vrlo živog dječaka koji bi iz čistog mira druge čvrgao u glavu, djevojčicama bi uzeo torbu i vitlao s njom po zraku. Kada se jednom u tom njegovom vitlanju torba otvorila, a sve stvari popadale u lokvu od kiše prethodnog dana, tišina je polehla na školsko dvorište. Svi smo znali, neće biti dobro, i nije bilo. Njegovi su roditelji morali kupiti dvije knjige i koju teku, ne sjećam se koliko, a o tome da mu je bilo bolno sjediti nije se govorilo, znalo se. Taj je događaj mnogo toga promijenio. Najvažnije promjene su bila prva zaljublivanja.

Ima li itko, a da se nije već od malena zaljubljavao? Sigurno nema. Kada smo konačno doživjeli sve fizičke promjene, pokrenuli su se oni poznati leptirići u trbuhu. Nisam nikada razmišljala što nas zapravo potiče da nam je jedan dječak posebno drag, a drugi nije. On, taj jedan, bio je moja tiha patnja. Živio je u susjedstvu moga djeda i znali smo se od prvih koraka, onih prvih igara i jurcanja kroz dvorišta. Ipak, nešto se dogodilo i doslovno sam svaki put pocrvenila kada bi me nešto pitao. Ja nisam bila njegov izbor pa mi je tim više bilo teško jer što to ja nemam, a ona druga ima, bilo mi je stalno u mislima. Ta je zaljubljenost trajala cijelu jednu školsku godinu i nisam uopće primijetila dječaka koji mi se uporno vrtio u blizini tražeći moju pažnju. No trebalo je sve to proživjeti i kao da smo u neko vrijeme zaboravili naše igre, događaje iz školskih dana. Nije više bilo čuvanja gusaka, ni odlaska na pašnjake, nije više bilo sanjkanja u dvorcu grofa Jankovića.

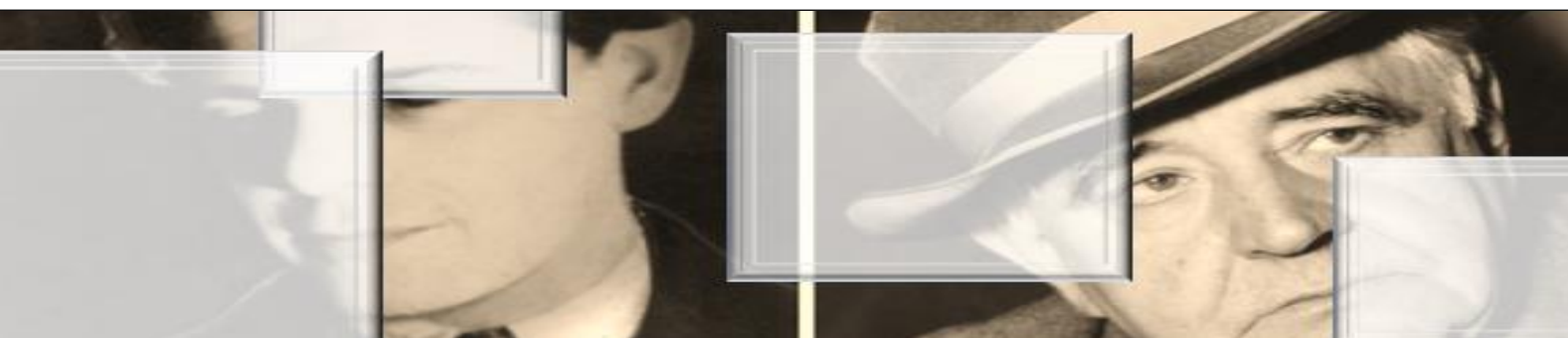
Zaboravljene su bile prve ljubavi školske, a krenule su nove, sasvim drukčije, rekla bih, ozbiljnije. Te su ljubavi bile nježne, trajnije iako su se mnoge vatrene i ugasile. Ipak, bile su drukčije. Konačno i mi smo odrasli u mlade ljude, raspršili se posvuda po svijetu. I moja je generacija odlazila tamo gdje su vjerovali u bolji život. Ja sam ostala, ostala blizu moje ravnice, pustara napuštenih i šorova bez prašine zlatne. Ostala sam i bilježim sjećanja djeci mojoj, naraštaju koji dolazi. Njima će sve o čemu pišem biti tek priča, a meni je bio pravi život.

I logika ima giljotinu

***

Miroslav Krleža

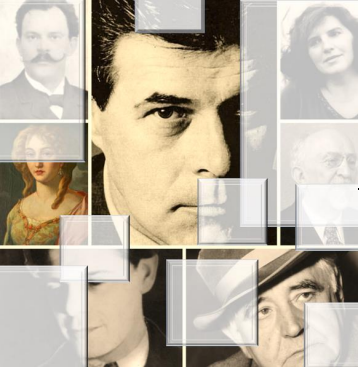
ANETA BARIŠIĆ

**Uz izložbu *U životu i smrti* – crtice iz zajedničkoga života Bele i Miroslava Krleže
Muzej grada Zagreba, 7.7. 2021. - 9.1.2022.**

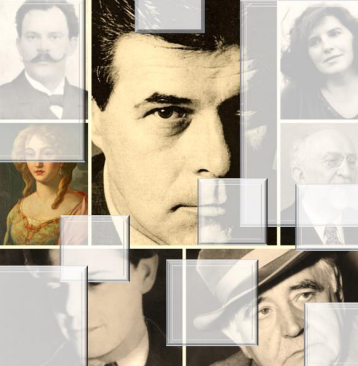
Otkako su se Krleže tijekom 1920-ih godina profilirali kao istaknut umjetnički par, preko pola stoljeća dug brak Bele Krleže, glumice zagrebačkog Hrvatskog narodnog kazališta, koja je svojim ulogama obilježila razdoblje hrvatskoga glumišta od 20-ih do 60-ih godina prošloga stoljeća, i jednoga od najznačajnijih hrvatskih književnika modernizma, leksikografa i erudita Miroslava Krleže ne prestaje intrigirati javnost. Izložba u Muzeju grada Zagreba, autorice Vesne Vukelić Horvatić, bila je još jedna prilika za uvid u njihov zajednički život na različitim zagrebačkim adresama – mjestima okupljanja intelektualaca i umjetnika, a u Jugoslaviji i političke elite.

Kronološki postav izložbe temeljen je na različitim arhivskim izvorima – pismima, memoarskim zapisima, fotografijama, izvacima iz tiska, memorabilijama i privatnim uporabnim predmetima iz ostavštine supružnika, najvećim dijelom iz fundusa Muzeja grada Zagreba. U prvom dijelu izložbe posjetitelji su mogli vidjeti razglednice zagrebačke crkve Sv. Blaža, gdje se par u tajnosti vjenčao 1919. godine, kao i fotografije Hotela Palace, gdje su mladenci nakon vjenčanja večerali i prenoćili.

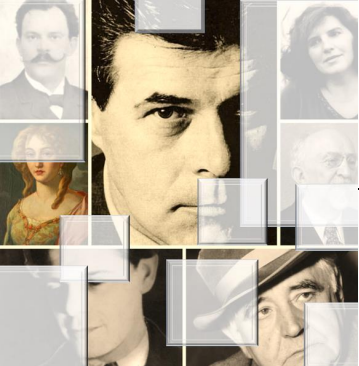

Među izlošcima se izdvojio i Belin „jedini miraz” – crvena čaša iz 1853. godine, koja ilustrira neimaštinu koju je mladi par iskusio na samome početku zajedničkoga života zbog izostanka roditeljske podrške. Životne okolnosti poboljšale su im se nakon što je Krleži njegova teta Josipa Horvat ostavila stan u Kukovićevoj ulici, a Bela je dobila stalni glumački angažman u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.

Prije nego što su se 1952. godine trajno uselili u Vilu Reiner na Gvozdu u zagrebačkoj rezidencijalnoj četvrti Tuškanac, par je promijenio nekoliko adresa – iz Kukovićeve su kratko preselili u Mihanovićevu, ratne godine proveli su u Radišinoj ulici, a nakon rata živjeli su u Kavurićevoj. Sve adrese mogle su se vidjeti na izloženim fotografijama Miljenka Gregla. Namještaj izložen u središnjem dijelu postava ilustrirao je blagovaonički dekor stana u Vili Reiner, današnjem memorijalnom prostoru Bele i Miroslava Krleže. Kompozicija je naglasila Belinu ljubav prema žutim ružama, premda je za postav, iz razumljivih razloga, korišteno umjetno cvijeće. Krleže su na Gvozdu često posjećivali Jovanka Broz i Tito, a parovi su zajedno i ljetovali na Brijunima. Izložena su Titova pisma Beli i Krleži iz Karadorđeva datirana u 1974. godinu, kao i predmeti sa zajedničkog dvotjednog diplomatskog posjeta Egiptu i Sudanu 1962. godine – razglednice, suveniri, počasna zastava Egipta i drugi izložci. Među izloženim predmetima iz svakodnevne upotrebe sa Gvozda istaknule su se gramofonske ploče, uključujući onu Gabi Novak, Krležin štap i naočale, šeširi, kravata, Belini bakreni kalupi za kuglof, pregača i dijetni recepti, telefon, električni masažer, radio aparat Phillips kupljen u Parizu, Belin kozmetički kovčeg, kutija s cigaretama i brojni drugi izložci.

S obzirom da je izložba prvenstveno bila usmjerena na otkrivanje privatnoga života para, rijetki se izložci odnose na Belinu glumačku karijeru, koja je potrajala sve do njezina umirovljenja 1966. godine, a ostala je neprekinuta i tijekom ratnih godina. Unatoč drugim važnim dramskim izvedbama, Bela je ostala najzapaženija upravo po utjelovljenjima Krležinih likova. Uz debitantnu ulogu barunice Castelli, glumila je i likove iz romana *U agoniji*, *Leda* i *Aretej*. Pred kraj postava izložene su Beline bilješke za predstavu *Svadba Krečinskoga*, ujedno i njezin posljednji nastup u Hrvatskom narodnom kazalištu. O Belinu povlaštenu položaju unutar kazališta, nakon poslijeratnoga uspona para na društvenoj ljestvici, svjedoči njezino pismo upućeno tadašnjem intendantu zagrebačkog Hrvatskog narodnog kazališta Marijanu Matkoviću iz 1959. godine. U pismu ga Bela obavještava o nepredviđenom produljenju svoga boravka u Parizu, a znakovito je da obavijest nije rezultirala dodjelom brojnih ženskih uloga koje je tada izvodila nekoj drugoj glumici. Par je u ovo vrijeme boravio u Parizu jer je Krleži povjereno vođenje organizacije *Izložbe o srednjovjekovnoj umjetnosti naroda Jugoslavije*. Na izložbi se mogla vidjeti pozivnica na otvorenje ove izložbe, ali i drugi sačuvani predmeti koje su Krleže koristili u Parizu – karta Pariza sa stanicama metroa, programska knjižica teatra *Edouard VII*, deplijan noćnog kluba *Paradise*, pozivnica na ručak u organizaciji Ministarstva vanjskih poslova Republike Francuske, posjetnica trgovine *Christian Dior*, programska knjižica cirkusa *Medrano* i dr.

Izložba je diskretno dotaknula i Krležin bogat opus, kroz nekoliko izloženih izdanja njegovih najpoznatijih romana, ali i putem likovnog postava. Dekorativni listovi papira ambijentalno postavljeni na daščanu oplatu imali su za cilj naglasiti posjetitelju kako se nalazi u svijetu književnika, isprepletenim s njegovim privatnim svijetom supruga, prijatelja, stanovnika Zagreba.

Zanimljivo bi bilo vidjeti i neke od mnogobrojnih Krležinih neobjavljenih rukopisa, najvećim dijelom pohranjenih u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, kao i ostavštinu obitelji Krležina primarnog nasljednika dr. Krešimira Vranešića.

U ratno vrijeme, kada je Krleža stavljen na listu zabranjenih pisaca, dr. Đuro Vranešić, otac dr. Krešimira Vranešića, u više navrata književniku je spasio život skrivajući ga u svom potkrovnom stanu privatnog sanatorija na Zelengaju. Ostavština povjerena njegovu sinu uključuje i umjetnine koje bi pomogle rasvijetliti sliku o Krleži kao o poznavatelju suvremenih umjetničkih tendencija. Poznato je da su Krleže često posjećivali izložbe s prijateljima, glumicom Elizom Gerner i njezinim suprugom Milanom Arkom, da im je kum na vjenčanju bio Ljubo Babić, da su se redovito družili sa slikarom Mersadom Berberom, kao i da je Krleža posjećivao literarni salon kojega je organizirala Irina Kunina Aleksander. Salon u Đorđićevoj bio je mjesto susreta lijevo orijentiranih intelektualaca, između ostalih i pripadnika grupe *Zemlja* na čelu s Krstom Hegedušićem. Uzevši u obzir sve navedeno, izgledno je da su Krleže posjedovali određen broj umjetničkih djela, međutim njihova kolekcija zasada ostaje nepoznanica.

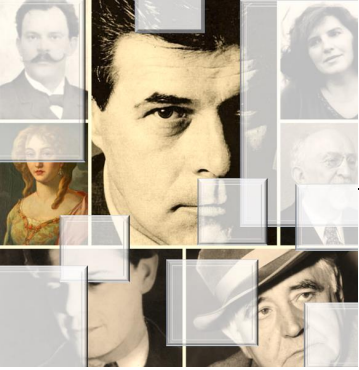

Na izložbi se može vidjeti jedna umjetnina iz vlasništva para, dobivena na dar i zatim izložena u blagovaonici na Gvozdu, a danas pohranjena u fundusu Muzeja – tempera na staklu Ivana Lackovića Croate pod nazivom *Zima u selu*.

Izložba je ponudila detaljan presjek emotivnih veza para, prethodno braku te za vrijeme zajedničkoga života. Uz spomen Edite Reiner, prve Krležine zaručnice i Ritchmana von Bernfilda, austrijskog poručnika kojeg je Bela odbila, izdvojen je upravo odnos para s Irinom Kuninom Aleksander.

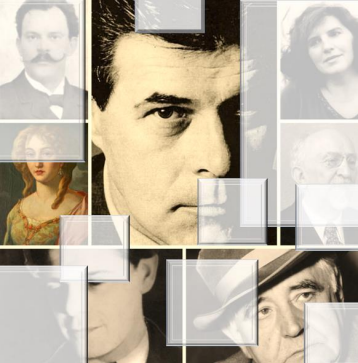
Usprkos povezivanju Krleže s Irinom za vrijeme njegova boravka u SSSR-u, postav je istaknuo prijateljstvo i doživotnu korespondenciju između Irine i Bele. Isto ne vrijedi za Krležinu vezu s poljskom spisateljicom Zofijom Malkowskom, zbog koje je Bela svojedobno bila primorana otputovati u Pariz po svoga supruga.

Dio svojih sredstava Krleža je oporučno ostavio Milutinu Popoviću, štićeniku para. Milutina su iz dječjeg doma na Kustošiji preuzeli na brigu Angela i Dragutin Singer, prijatelji Krležinih. Nakon njihove selidbe u Izrael, Milutin je povjeren Beli i Krleži. Na izložbi se mogla pročitati Milutinova božićna čestitka njegovim „milima i dragima” iz Beograda datirana u 1976. godinu, kao i nekoliko pisama upućenih „teti Beli”. U pismima joj Milutin zahvaljuje na poslanom novcu ili paketu, a u jednom pismu iz 1980. godine najavljuje selidbu u Zagreb kako Krleže ne bi bili sami, što se nije ostvarilo. Enesu Čengiću, autoru Krležine monografije, književnik je ostavio autorska prava na izdavanje svojih djela i stan u Nazorovoj kojeg je Bela kupila nekoliko godina ranije, za slučaj da u starosti bude zaboravljena.

Svoj automobil ostavio je vozaču Josipu Živkoviću, čija je obitelj za izložbu ustupila brojne zajedničke fotografije Krleže i Živkovića, kao i isječke iz tiska, primjerice časopis *Auto Svet* iz 1981. godine. Budući da je Živković Beli dostavljao i čitao Krležina pisma u bolnici u Vinogradskoj, gdje je umrla 1981. godine, samo nekoliko mjeseci prije supruge, nasljednici čuvaju i jedno od posljednjih pisama „njezina starog Krleže”.

Postavljena u potkrovlju zgrade u kojem je arhitektonskim rješenjem zadržana vidljiva drvena krovna konstrukcija, izložba je uspjela prenijeti posjetitelju iskustvo življenja u nekom drugom, poetičnom vremenu gornjogradskih promenada, pritužbi na Poštu zbog zakašnjelih novogodišnjih „karata” i prisnih pisama sa samo autorima znanim šiframa, pri čemu njezin promišljen likovni postav i pozadinska glazba doprinose cjelokupnom dojmu atmosferske postava.

ANTONIJA ŽELJKA KAHLIK

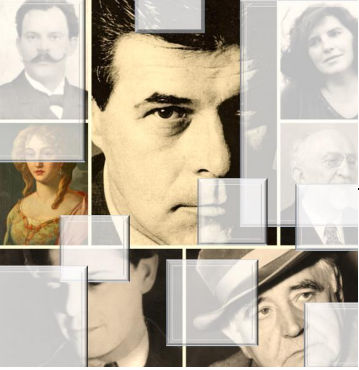
MEDVEDNICA

Inspirirana pjesmom „Po Medvednici“ Miroslava Krleže

*„Po Medvednici, kakti maček,
vleče se čarni, čarni oblaček“.*

Često Medvednici pogled svrnem
I poželim joj biti bliže, sve dok
Oblaci sivi preko vrhova njenih
Ne krenu lijeno valjati se k nama dolje.
Tada znam, vrata zatvoriti treba
Kiša će i vjetar sjevernjak.
Ona, Medvednica i dalje ostaje
Lijepa u kopreni od kišnih kapi.
I ne znam ljepša li je zelena,
U proljeće rano ili u ljeto
Kada titra zrak suncem ugrijan.
U jesen šarene boje
Ponosno odjene, a i krzno bijelo
Kada je snijeg zimi zagrlj.
Ponosna i prelijepa moja je
Medvednica.

PRAVDA-PRAVICA

*Inspirirana pjesmom „Ni med cvetjem ni pravice“
Miroslava Krleže.*

*"Ni med cvetjem ni pravice",
rekel to je fijolice
smardlivi terputec,
jalnuš, twardogutec.*

Za siromaha nikada
Pravice, pravde nije.
Vlastodršci naši
Bez srama i obraza
Pravila kroje po svojoj volji.
Bogateći sebe, siromahu
Savjet šalju:
„Kupujte gdje je jeftinije“!
Poručuju velevažni gladnima
A jad se stisnuo u šaku
Bez glasa, s ponekom suzom tek.

*„Zajček, gumbek, bažulek i slak
čuli su terpuca kak punta se bedak.
Pak rekel je gumbek: "Ti si bedak,
to je tak vola božja, pak ima biti tak"!*

Laži sve su, ružni napadi
Na poštene, pametne i zaslužne,
Poručuje onaj koji život
siromahu kroji,
A narod prigne šiju svaki put ponovno
I samar nosi još teži, jer „ima biti tak“!

I sve dok povlašteni
„dišiju kak marcipan."
Siromah moli za malo sreće.
Za njega pravice, pravde
Nema i biti neće.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Za šaku srebrnjaka,
Narodom izabrani,
Da dobro čine,
Prodaju svoj glas
Za udobnu fotelju
Sigurno mjesto,
A ruke njihove u džepu siromaha
Zadnji bakrenjak traže.
Na kraju će, ipak, biti tak,

*"Severec, kozoderec, skunkačov strah i kač,
raznesel bu vre farbe s pisanih vaših gač,
a nami bu sejeno, mi tak sme polski drač,
bepuci, terpuci i kravji kolač!"*

IGOR DIVKOVIĆ

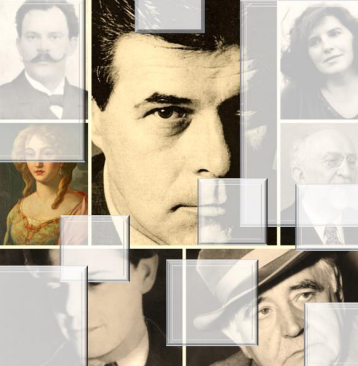
REDAK O KRLEŽI

Kip Miroslava Krleže u Opatiji - rad Marije Ujević-Galetović

“*Nigd'ar ni bilo, kaže moja mati,
da je đak štel Krlež u čitati!*”

Čitanje Krleže traži zrelog čitatelja. Velikog pisaca upoznao sam 1978. godine; bio je nesimpatičan, zajedljiv i sarkastični debeljko. Osobno, vrlo držim do njegove poetike i autorskog opusa.

JOSIP ERGOVIĆ

NEGLAZBENA MUZIKALNOST SIMFONIJA

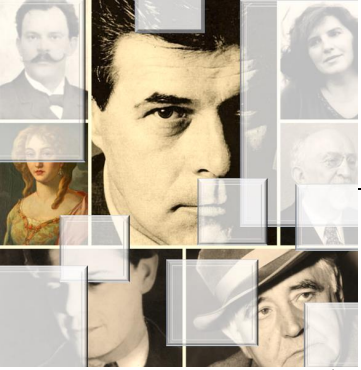
(Četiristo sedamdeset i jedna riječ o Krležinim Simfonijama)

*„Bujico pomamnih riječi ustavi ovaj tren
Nek` zauvijek predam se sreći i ispijem kalež njen.
Želim da bezumno srčem, vječno nek` traje taj let
Svega da sebe isučem za ovaj zanos svet.“*

Tako je početkom davnih sedamdesetih pisao jedan gimnazijalac opčinjen Krležinom idilom, epskom pjesmom, eklogom, simfonijom... što li od svega toga *Pan* već jest. Ako me upitate, što će isti taj gimnazijalac - koji je po svojoj vokaciji bio i ostao sve, samo ne lirik - pjevati danas, čitajući ove nemuzičke simfonije pedeset godina kasnije... onako, na prvu, rekao bih da će on i dalje netaletrirano i papirnato zapomagati, baš kao i negda:

*„Ne daj da duša se sjeti ičeg što bilo bi smetnja
Da ushit moj odleti do granice snoviđenja.
Pjenušavi neka me zvuci vitlaju na krijesti vala
K`o bilstavi, sretni trenuci u sjaju raskošnog bala.“*

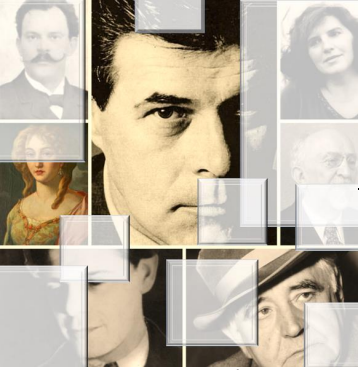
Užasan davež, nije li!? No ostavimo načas našeg zanesenog gimnazijalca i postavimo si poneko pitanje... o nečemu bismo ovdje trebali i pisati. A da bismo pisali, moramo malo polemizirati! Inače neće biti zanimljivo. Zapitajmo se, na primjer:

Je li Krleža, uistinu, *Simfonije* proglasio dramskim djelom samo radi toga što ih je želio vidjeti uprizorene u teatru? Općeprihvaćeno je, i podrobno argumentirano, mišljenje da je, izvan svake sumnje, bilo upravo tako. Svi smo krvavi ispod kože i, listom, volimo jesti bečke kremšnite. Ipak, to mi zvuči za nijansu odviše ridikulozno.

A argumenti!?

Činjenica što ja, sasvim osobno i nesmotreno, volim Krležinu ranu ekstatičnu i - priznajem - kaotičnu simfonijsku fazu ima svoje uzroke u mojoj kolerično-melankoličnoj naravi. Nije baš neka preporuka, ali... ima dalje. Igrom slučaja, ta početnička „lirika“ - nesavršena u svojoj poetskoj formi - posjeduje onu jedinstvenu egzaltiranost koju ćemo kasnije prepoznavati u Krležinim „dramskim“ *Legendama* (*Kristoforu Kolumbu*, prije svih), jednako kao i u vrhuncima njegovog ekspresionizma, a možda i cjelokupnog djela - *Kraljevu*, na primjer. Pa ako su mu dramske trilogije „strindbergovske“, *Balade* „neprevodive“, a *Zastave* „staračko djelo“... moj linijski slijed: *Simfonije* - *Kraljevo* - *Legende* nepatvoren je, jedinstveni Krleža, „začetnik književnih zbivanja na europskoj razini“.

Nije slučajno to što je *Zagrebačko dramsko kazalište (Gavella)* upravo s *Kraljevom* postiglo nepodijeljene aklamacije publike, gostujući diljem zemaljske kugle, od Kanade do Rusije. Ovo, na neki način, potkrjepljuje i moju tezu o... „kremšnitama“!

Naime, o tome da Krleža nije svoje *Simfonije* proglasio dramom samo radi njihovog uvaljivanja na kazališne daske! Ako te simfonijske pjesme i jesu „loša poezija“... one možda, u svojim osnovama, predstavljaju zametak buduće „odlične drame“.

Eto, to smo sretno razriješili i spretno znanstveno potkrijepili. Pogledajmo sad, što se u međuvremenu događalo s našim gimnazijalcem koji još uvijek nagvažda - istina, s nešto smirenijom egzaltacijom i dobi primjerenijom retorikom:

„Modrinom ugaslog neba nek oboji vjeđa se luk

Kad zauvijek krenuti treba i sve zastre vječiti muk.“

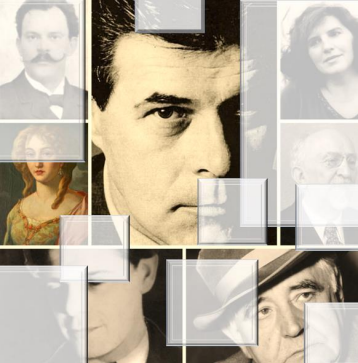

LADISLAV BABIĆ

KRLEŽIANA CROATICA

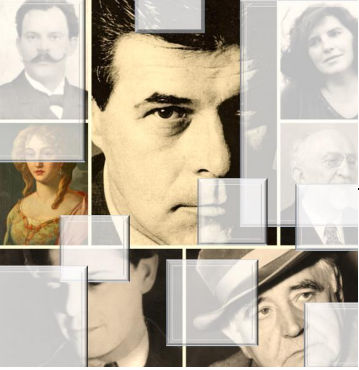

Neje nigdar bilo
da gnida ni bilo,
pak bome ni ve je
ne da gnida ne je.
Zniknule su vun
s horvackega kala
po katerem vedno
prasica je scala,
pak si svoje papke
proti nebu dižeju,
s črlenim jezikom
Isusov križ ližeju.
Krvava im leva
išče zvezdu stišče,
dok desna, pogana,
šiju brata išče
da ju fest zavrne,
prereže zoprnu,
kajti naj bo jasno –
Lucifer se vrnul!

I tak vam velim –
ne je nigdar bilo,
a kakor zgledi
ni tisoč let ne bu,
pošteneg človeka
v rit si ne pojebu!
A puk naš to glede
(se taj narod vede) –
znebiti se nemre
tisućletne bede,
pak mu još ostane
v klet, da gre si pit.
*A ondak pak, bratec –
nastavi si rit!*

CC
1992.

MARIJA JURAČIĆ

GLEMBAJEVŠTINA

Kao životna šala djeluje činjenica da su prvi Glembajevi sa stranica poznate Krležine knjige iz međimurskog Remetinca i povijesnog mraka krenuli 1750. da bi se u prvim decenijima 21. stoljeća mnogi od njih našli u stvarnom zagrebačkom Remetincu.

U prvom su koljenu Glembajevi još bili anonimni i potpuno nepismeni, a onda je jedan Glembay shvatio kako se ljudska krv može pretvoriti u zlato pa je u kranjskoj šumi ubio nekog zlatara i osigurao Glembajevima početni kapital, koji su oni vješto ulagali i oplodivali na valuti one iste ljudske krvi kojom su plaćali lagodan život svojih potomaka. Nepismenost Glembajevih prerasla je vremenom u generacije koje su se još mučile interpunkcijskim znakovima, ali su dobro ovladale zakonima grabežnog kriminala, čije vještine posjeduju i danas. Popeli su se Glembajevi visoko na ljestvici društvene hijerarhije, ušli su u sudske, advokatske, bankarske i savjetničke prostore, nagomilali nekretnine, ne prezaju pred kriminalom i lijepo se brinu za svoje drago potomstvo predajući mu u naslijeđe gramzljivost, sebeljubivost koja zarasta u ljudsko tkivo.

I nema lijeka glembajevštini. Ona u čovjeku može duboko zaspati, prekrivena dobrim namjerama i etičkim kodeksima, a onda u trenutku bolesti izbije i eksplodira.

Glembajevština se može javiti i kao autoimuna bolest koja napada samog domaćina. Bolovao je od nje Leone Glembay. Stojeći pred portretima svojih predaka, morbidno je uživao u vlastitoj ispravnosti, nesvjestan da u njemu ipak leži onaj krvožedni Glembay, bez obzira na njegov osjećaj socijalne pravednosti:

“Ja sam u ovoj kući prolaznik, meni ove slike govore stvari mnogo tamnije od jedne zdravice! Za vas onaj Glembay drži u ruci crkvu, a za mene krvav nož! Kako za koga! Was habe ich gesagt? Hab ich überhaupt etwas gesagt? Ja sam rekao što sam čuo: da je ovaj Glembay varao na kartama, a onaj da je krivo vagao”

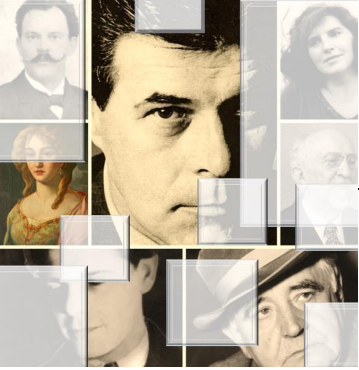
.Leone gotovo zlurado uživa u svojoj interpretaciji slučaja žene koja se, s malim djetetom u naručju, bacila s trećeg kata jer joj Glembajevi nisu htjeli pomoći. Zaboravlja da joj ni on nije htio pomoći. Bilo mu je važnije ukazati joj na bezizlaznost njene situacije. Važnije od životnog problema nevoljne, uništene žene bilo mu je iznošenje njegove istine o Glembajevima.

Dok optužuje druge, sklon je oprostiti sebi. Popustio je zovu svoje tamne, uzavrele glembajevske krvi i uvukao se u krevet svoje maćehe, očaran njezinim šarmom, njezinom Mondscheinsonatom, akvamarin plavim očima, njezinim mirisima, iako je od djetinjstva u sebi nosio sliku te žene koja bezosjećajno stoji nad odrom njegove mrtve mame i drži u ruci maloga pinča.

Leone u naletu bijesa baca ocu istinu u lice, grubo i violentno naglašavajući da je on u vrijeme afere sa svojom maćehom imao tek dvadeset jednu godinu i da je on u ovoj kući samo na proputovanju, jer on nije pravi Glembay, on u sebi nosi krv svoje divne mrtve mame, a očeva krv njega ne može obilježiti. Na kraju ga je bolest vlastite krvi svladala, obuzeo ga je taj rušilački glembayevski imperativ i on škarama, životinjski furiozno, ubija barunicu Castelli.

Nečista, gramzljiva i častohlepna krv Glembayevih ne uništava samo Glembyeve. Ona nagriza i tkivo njima bliskih osoba, bez obzira koliko one bile otporne na njihov utjecaj.

A barunica Castelli je bila itekako otporna. Ta prva sponzoruša naše društvene scene može služiti kao uzor svim sponzorušama našega doba. Iznikla iz sirotinjskog plebejskog miljea, postala je barunicom udajom za 30 godina starijeg baruna, a nakon tihog razvrgnuća braka, koje je uslijedilo zbog njene nevjere, ona nalazi drugo, bankarsko gnijezdo udajom za Leonova oca. Sharlotta Castelly dobro zna da je ona sama najveći kapital koji posjeduje. I taj kapital ona njeguje predano sa željeznom voljom i disciplinom. Svoje tijelo i lice svakodnevno maže ledom i s jedanaest vrsta krema, njena kosa je uvijek mirišljiva, a modni detalji nikad za nju nisu bili preskupi.

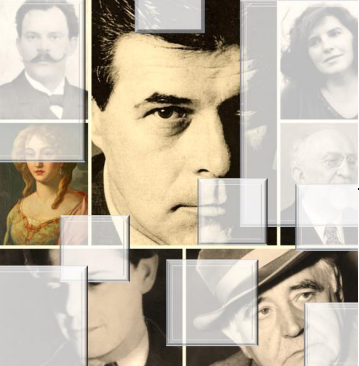

Njezina strastvena, samoljubiva priroda prodavala je iluziju sebe na bračnom tržištu, a ta iluzija bila je lirski, nujna, nježna, graciozna i krhka. Ta žena mistične ljepote ustvari je dobra trgovkinja koja starijoj gospodi zna prodati iluziju romantične ljubavi. Pokreće je novac, a kada novca nestane, kada u završnoj sceni drame „Gospoda Glembajevi“ barunica doznaje da joj je pokojni suprug ostavio samo dugove, ono životinjsko u njoj plane nevjerojatnom žestinom. Ona iskreno vjeruje da je prevarena, da je, dajući sebe, davala veliku vrijednost i da je ta vrijednost zaslužila bolje. Nemam dojam da Krleža osuđuje svoju junakinju. On samo bilježi stanje žene koja u društvu koje ne priznaje njezine socijalne sposobnosti i vrijednosti, može težiti samo dobroj udaji.

Osobnost barunice Castelli ipak nije jedinstvena. Javlja se ona u svim društvima i vremenima. Prema eseju Miroslava Krleže „O Marcelu Proustu“¹ Proustova Odette je sestra blizanka njegovoj barunici.

„ Blaga Odette s odjekom intimnih i milih riječi traži oveće sume za putovanje u Bayreuth, ona hoće da čuje (dakako) Wagnera u Bayreuthu, ona putuje u Baden – Baden, ona traži Swannove hiljade, za svoje vlastite pustolovine, i ta svijetla ženka s nabrenanim kovrčicama, našminkana, prozirna i blijedolika, ta Botticellijeva freska, ta „Primavera“ u svijetloplavom, zlatnoizvezenom atlasu u svjetlosti ogledala, ljubaka s drugima, odlazi na remdez- vous s nepoznatom ženom, izmiče njegovim prošnjama i ostavlja ga u čežnji, žalosti i nemoći. “

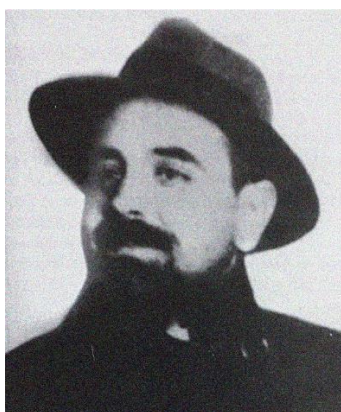
I sva ta glembajevština, sve to sebično uzimanje, sav taj društveno prešućivani kriminal, sve te vile, banke, nakupovane titule, lovački trofeji i prikupljena umjetnost završavaju neispunjenim, gladnim težnjama i loše iskorištenim životom.

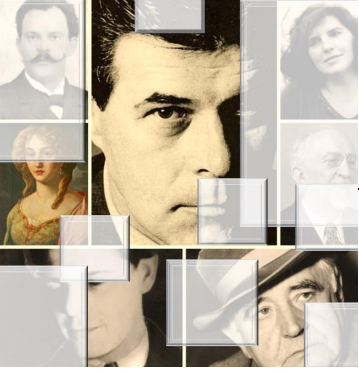
MILJENKA KOŠTRO

SJENA KOJA KORAČA

M. Krleži

Ni sama ne znam
Kako se usudih
Pisati o njemu
Zapravo, o njegovoj sjeni
Tako velikoj
Koja i u ovom stoljeću
Šeće književnom scenom.
Tko još nije čitao Njega, Krležu
Vizionara bujnog stila
Taj i od dodira sunca zebe
U osobnoj smrztotini.

Gledam tu sjenu
Koja vremenom plovi
Brodolome preživljava.
U njegovim knjigama sniva
Živi, opstaje
I čezne za još kojom
Novotvorenom riječi.
Baš je moćno još uvijek htjeti
Još uvijek biti
A u svoju sjenu se skriti.

SONJA KOKOTOVIĆ

ČUJ, O, ČUJ

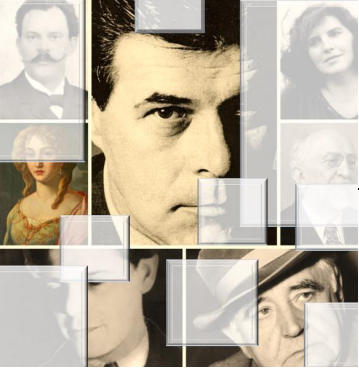

Stihovi su inspirirani pjesmom "Čuj, o čuj" (1962) iz "Zastava I" Miroslava Krleže.

Čuj, o, čuj
tog zlog vjetra glas, crni mu je kas.

Ništa se promijenilo nije
crno je, crnje nego prije.

Riječi su crne, iz usta crnilom se čuju
ljudi sve manje ljudi, nije važno koje boje kože
što vrijedi, kad crnim iznutra se množe.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

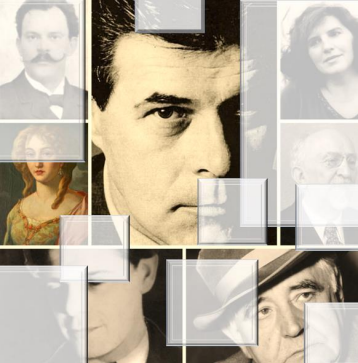

Pišu se crni dani, crne misli bukne crno
crne brojke mrtvih u mrtvome gradu,
ljudi u crnini za sprovod i paradu
sve na isto dođe, u crnom, život prođe.

Polegnuti na crni baršun, spokoj će doći,
daleko od ljudi, ratova, bezumlja,
crna bol više ništa neće moći.
Sve će proći.

Crni grob će nas skriti u tmuni,
crne misli pokriti u tišini.

Čuj, o čuj zlog vjetra, crni kas
crnilo u grobu crnim neka sniva,
duša neopterećena, čista, jedino na nebu biva.

SUZANA MARIĆ

JA SAM PJESNIK KOJI GOVORI ŠTO MISLI

(Posvećeno Miroslavu Krležii)

O, vi pisci, slikari, gnjevni političari
Svi vi koji narodu iluzije stvarate...
Reći ću vam, jer ja ne šutim
Ja vičem, progovaram
Ja sudim po volji svojoj!

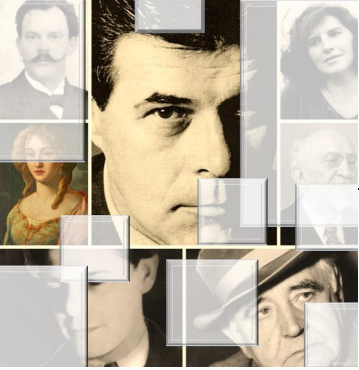
Ne gazim riječi svoje...
Ja vas neću veličati
Jer greške vaše vidim
I njih ću obznaniti!

Navikli ste na hvalu
Ja ću vas kuditi
Navikli ste na lovorike
Ja ću vas trnjem okruniti
Ali ću vas i pohvaliti.

I mene su kudili
Zbog riječi i djela progonili
Dok sam mijenjao svoju riječ.
Željeli su da budem ono što nisam
A ja sam se na trenutak našao
U njihovom snu!
Znajte, prijatelji,
Probudio sam se na vrijeme!
Dao sam vam riječ...
Dao sam vam svoje molitve
Sliku prošlosti, gnjev
Svoju prgavost i iskrenost.
Naljutio sam vas?
Oprostite!
Ja sam samo pisac
Koji govori što misli.

MOJE BLAGO

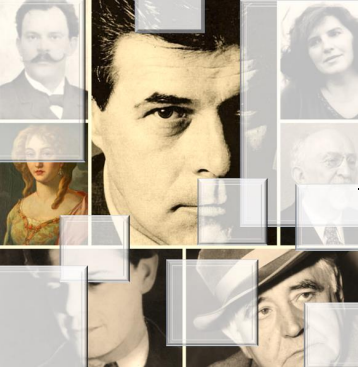
Kada rijeka pjesama
Poteče
Stajat ću nizvodno
Sa sitom u ruci
I čekati da bujica
Odnese talog.
Zatim ću isprati blago
kao sakupljač zlata
Na obalama Drave.
Spremit ću ga na sigurno.
Na bijelom listu
Neka počiva
Dok ne dođe dan
da ga netko pronađe
Obavijenog patinom uspomena
Te suzom spere prljavštinu
S tvrdih korica
I ponese moje blago
Na svome srcu.

RIJEČI

*Riječi... spajaju ljude kao mostovi stvarajući u isto vrijeme između čovjeka i čovjeka
nepremostivosti vrlo često dublje od najmračnijega ponora.”*
Miroslav Krleža

Bode srce inje ledeno
Riječ hući poput bujice
Odzvanja munjom
Kovitla prašinom.
Boli, boli surovost .
Osude bez pitanja
Pretvaranje bez isprika
Tama u svjetlosti.
Riječi teške lome kosti
Poput malja Thorovog.
Laži su
Snažnije od metka
Jer dušu ubiju
A tijelo kao oklop ostaje.
Tuđe riječi srcu nisu mile...
Jezik roda svoga grudi traže.
Te riječi koje majka zbori
Te riječi koje pradjedovi pjevahu...
Riječi rijeka, planina i mora
Ravnice i rodni gora.
Riječi blage materinje rane zacjeljuju
Živu vodu utjehe daruju
U duši vladaju, u srcu caruju.
Ljiljani bijeli na usnama
Riječi plodonosne.
Slušajte ih, darujte ih!
Izdancima se njihovim naoružajte
Jer blagost plodove daruje
U samoći
U tuzi
Tami

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Blage riječi hrvatske svjetlom zasjaju
Dušu radošću obasjaju .
Daruj mi...
Daruj mi samo blage riječi hrvatske!

MIROSLAV KRLEŽA

CRVENI SUTON

Suton je danas crveni akvarel
po kome lahor igra,
modar i žut i bijel,
i jato boja pijuče i leti
po božjoj paleti.
U tišini djetinji zvoni glas
o sutonu što gine u radostan čas:
Na brdu su krijesovi planuli,
oblaci tiho lete,
zvuci su večernji kanuli
i svjetla večernja svijetle.

Suton je danas crveni akvarel
po kome lahor igra,
modar i žut i bijel.

ROTE DÄMMERUNG

Die Dämmerung ist heute ein rotes Aquarell
mit dem die Brise tanzt,
blau, gelb, violette,
ein Farbenschwarm singt und fliegt
aus Gottes Palette.

Eine Kinderstimme, die durch die Stille bricht
stirbt im frohen Dämmerlicht.

Freudenfeuer lodern auf dem Hügel,
die Wolken schweben leise,
die Abendgeräusche tropfen
die Lichter des Abends leuchten.

Die Dämmerung ist heute ein rotes Aquarell
mit dem die Brise tanzt,
blau, gelb, violette...

 S hrvatskog jezika prepjevala Marija Juračić.

MARIJA JURAČIĆ

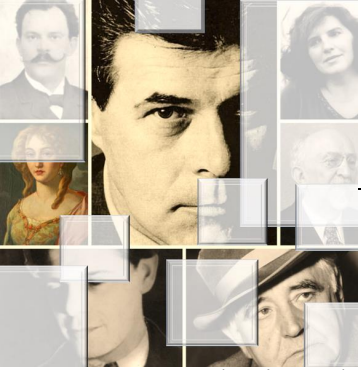
MIROSLAV KRLEŽA „EUROPA DANAS“

Bez namjere da polemiziram o današnjoj europskoj zbilji i njenoj budućnosti, prezentirat ću vam esej Miroslava Krleže, velikog hrvatskog intelektualca, ljevičara i oštrog protivnika kapitalizma. Kritika *a priori* ne mora imati negativnu namjeru i kod pravih intelektualaca ona znači želju za promjenom na bolje pa je ne treba miješati s kritizerstvom, kojeg su naši prostori puni, a koje ima za cilj samo vlastitu promociju i zadržavanje na nekim punktovima moći. Dakle, iz perspektive moje ulice, moga grada i moje države, ne želim donositi sud o zajednici koju zovemo Europom, ali mi je zanimljivo, iz velikog vremenskog odmaka, pročitati Krležino mišljenje o europskoj prošlosti i vidjeti, je li ta stara dama imalo promijenila svoj karakter i svoju ćud.

Krležin esej počinje tvrdnjom da Europa ne zna što hoće. „*Pametna je kao maska protiv otrovnih plinova... i izazovna kao velegradski izlog, pun raznovrsnog i skupocjenog besmisla. Ona je danas rafinirano bezglava...*“ Ne zaboravimo da je Krleža ovu misao zapisao prije 1956. godine, pa ako nalazite sličnost s realnom slikom današnje Europe, nije do njega. Ako na ulicama još ima gladnih koji prolaze kraj bogatih izloga, nije do njega. On će vam samo reći da je ta gradska slika već postala dosadan književni kliše, kao što postaje svaki motiv koji se eksploatira duže od pedeset godina.

Ako se negdje nose ženske torbice vrtoglavih cijena i u sva doba dana neukusno pokazuje skupocjen nakit, a neke se stražnjice gnijezde po naslonjačima obloženima leopardovim krznom, dok negdje netko zuri u prazan lonac, opet nije do njega. Krleža je samo imao osjećaj i za one siromašne, obespravljene i nemoćne europske žitelje.

Iako je Krleža Europu gledao u vremenu njezine razjedinjenosti, nalazio je mnoge zajedničke crte njezinih država: *„Zaljubljen sam u sebe, svaki taj pojedini europski narod kreće se naprijed s pogledom uprtim natrag, spram svoje takozvane narodne prošlosti... europski narodi miču se u slijepim povorkama po cestama svoje historijske slave, koje redovno završavaju monumentalnim slavolucima...“*

Ako i danas europski narodi zveckaju oružjem, pale novinske članke i ne dozvoljavaju pristojnom europskom mozgu da živi miran i običan život, opet nije do Miroslava Krleže. On je bilježio zbivanja svoga doba.

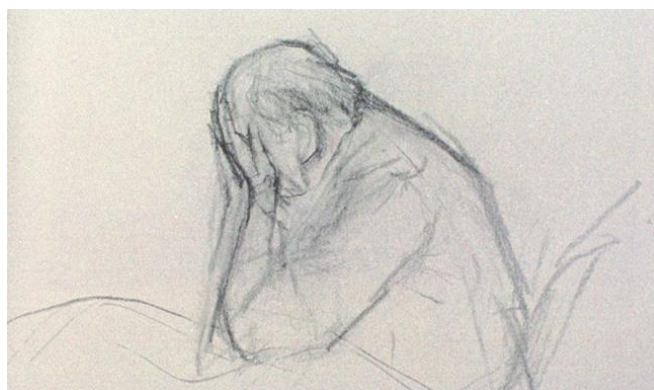
Stoji činjenica da je Europa stoljećima uništavala samu sebe. *„Čovjek je predugo grizao po prašumama jaguarske grkljane, da bi mogao sve to tamno i zvjersko u sebi da pregori, što ga je u posljednjoj konsekvenci i stvorilo čovjekom.“*

Nije Europa voljela ni vizionare, pionire svoga doba. Nije znala da se ideja znanja i spoznaje ne može ubiti, ma koliko je puta ubijali. Uvijek će niknuti u nekom novom umu. Spalila je Giordana Bruna, a onda su se dogodili drugi mislioci... Ali zajedno s njima putuje i ona mračna, zadržta njezina crta. Ona koja i sada ne zna kako prekinuti zveckanje oružjem ponekog senilnog starca na njenim granicama. Ona kojoj rijeke prolivene krvi ne znače više od dobro pokrenutog biznisa.

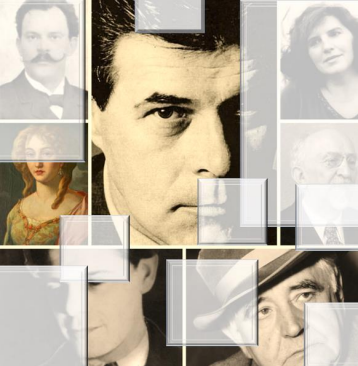
**Miroslav Krleža „Europa danas“ Zora, Zagreb, 1956.
MARIJA JURAČIĆ**

**KIŠE MILANA STEINERA I MIROSLAVA
KRLEŽE**

**MILAN STEINER- MUZEJ GRADA KOPRIVNICE
CRTEŽ JOSIPA VANIŠTE**

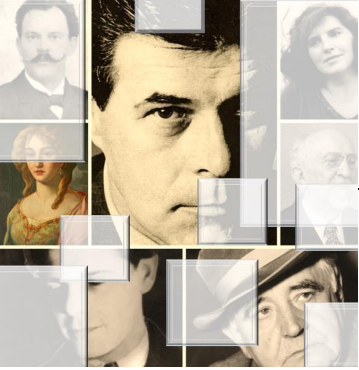

Kada te usud odluči uništiti, on to i učini, kao što je učinio Milanu Steineru (1894. – 1918.) slikaru, kojeg je još kao bebu kućna pomoćnica ispustila na pod, što je na djetetu ostavilo trajne fizičke posljedice. Drugi je put sudbina umiješala svoje prste u život sedmogodišnjeg dječaka, kada mu je zbog tuberkuloze moralo biti odstranjeno jedno plućno krilo pa mu se tijelo vremenom deformiralo. Treći put ga je sudba dokrajčila. Imao je 24 godine i njegova osakaćena pluća nisu mogla izdržati napad zloglasne španjolske gripe 1918. godine, kada se smrt obilato gostila i kada je oboljelo više od 30% svjetske populacije, a smatra se da je umrlo do 100 milijuna ljudi.

Steiner je ostavio nekoliko stotina crteža olovkom, ugljenom, perom, kredom, akvarela i pastela, te nekoliko ulja: *Proljeće*, *Kiša*, *Ulica u Petrinji*, *Žena u crnom šeširu*, *Pogled na savsku dolinu*). Nekoliko njegovih crteža objavio je A. B. Šimić u svom časopisu „Juriš“, nakon Steinerove smrti. Tako je on za života bio još jedan umjetnik koji prolazi marginom javnosti. I ta njegova mala ostavština trebala je nestati u bjesomučnoj invaziji na um čovjeka, godinama kasnije, kada je vrli činovnik NDH prijavio da *negdje postoje slike tog Židova*, pa ih je njegov mlađi brat Ivo tijekom Drugog svjetskog rata skrivao pod nekim zagrebačkim stepeništem. *Kako je umjetnost ogavna zadržtom homo politicusu!* Nakon rata Ivo je slike predao prijatelju i slikaru Josipu Vaništi koji ih je sačuvao i objelodanio.

Ja ne znam, je li Miroslav Krleža vidio Steinerovu sliku *Kiša*. Poznavao ga je, bolje je poznavao njegovog brata, bio je tužan zbog Steinerove smrti. No uvijek, kada negdje vidim Steinerovu *Kišu*, sjetim se stihova pjesme Miroslava Krleže *Žene na kiši*. Slika se uvukla u stihove, stihovi govore iz slike.

Prepletenost poezije i likovnih umjetnosti nije ništa novo. Likovno i verbalno se traže pa je Krleža, ne samo zato što je prijateljevao s mnogim slikarima, često zalazio u likovnost. Njegov osjećaj za likovno ne potvrđuju samo njegovi knjiški likovi Filip Latinovicz i Leone Glembay, već i Krležini eseji o slikarima, o likovnim tehnikama, strukturi likovnog djela. Krleža o Steineru nije posebno pisao. Imao je za to premalo materijala, ali je sigurno uočio njegov talent jer ga spominje u svom eseju „O Kranjčevićевой lirici“.

“..., može li biti žalosnije sudbine? Pisati pjesme u ovim prilikama, i tako svoju ličnu sudbinu opteretiti mlinskim kamenom sigurne tragedije čovjeka, koji se je u Hrvatskoj odlučio da postane umjetnikom. Vraz i Lisinski umrli su mladi od sušice i gladovanja, Felbinger je umro kao prosjak u ubožnici, Karas se je utopio sam od očaja, Luka Botić i Andrija Palmović umrli su sasvim mladi, a Kovačić je poludio u trideset i trećoj godini. Nekoliko mjeseci prije Kranjčevićeve smrti, ustrijelio se je u Parizu Račić, a poslije Kranjčevićeve smrti poludjeli su Harambašić, Donadini, Čerina i Vidrić. Smrt Polićeva u Barceloni, Kraljevićeva sušica, smrt mladića Steinerja, Šimića, Plančića, rana Matoševa pogibija, sve su to samo simptomi stanja u kome se kod nas radi, piše i slika.“*

Steiner je *Kišu* uljem na platnu naslikao nekoliko tjedana prije svoje smrti.

Krleža je svoju lirsku prozu „Žene na kiši“ objavio u godini Steinerove smrti.

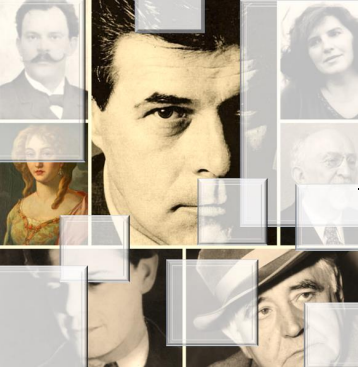
„Gledam žene gdje čekaju brašno i petrolej na kiši. Kod mene u peći pucketa vatra i modri plamećci plešu u crvenom i toplo je. I puna je glazbe soba moja i snova i boja. A vani ljudi vior duva i pljušti kiša sa snijegom. Na tom vjetru, šibane vodenim mlazom, čekaju žene na kiši brašno i petrolej. Po cijele dane stoje te žene na ulici, kiša pada, a sive i crne magle sablasno se gone nad gradom.“

„Izražajna je Steinerova slika, ekspresivna je Krležina poetska riječ:

„Zašto čekaju te žene na kiši i na vjetru i zašto se pate? Zašto plaču te udovice na kiši i zašto tako gluho nijemo pokapaju svoje vlastito meso te ratne majke, promatrajući sprovod svoje djece kao u snu?...”

O, mati žalosna, koja rađaš idiote, gluho nijeme i bolesne koji zaudaraju, o, mati nesretna, koja pišeš caru pismo i poklanjaš mu krv svoju rođenu u posljednjem očaju, oprosti mi jer sam hulja!“

Pored žena na Steinerovoj slici, u pozadini, a zapravo u prvom planu, jer žene gledamo s leđa, stoji čovjek bez kišobrana, lagano pogrbljen, nagnut prema vjetru i snopovima kiše. Gotovo se stopio s pejzažom, diskretan, neprimjetan. Steiner? Da, sigurno on.

Licem krenut sudbini koja se svojim zlim pipcima ovjesila na njega još dok je bio dijete, a onda ga je lomila dok nije slomila njegovo krhko, bolesno tijelo.

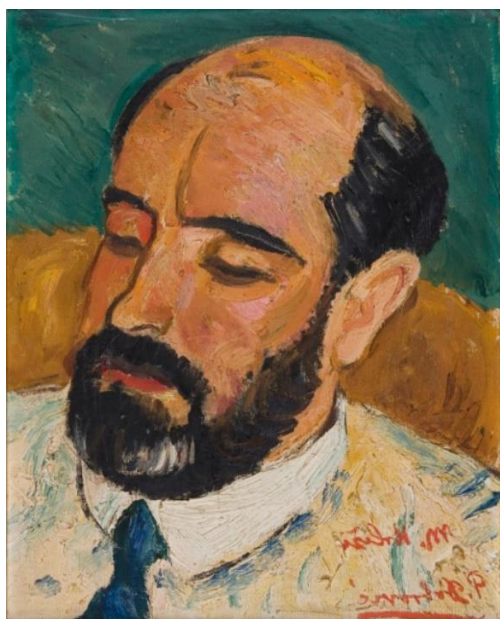
Bio je slikar ulice, parkova, kavana, slikar života, navikao ne biti u žiži pažnje, jer ljudi okreću oči od fizičke nakaznosti, koja nije njihov život.

I u nekoj ludoj kombinaciji srodnosti među umjetnicima, vidim tog mladića kako na kiši i vjetru, šiban sudbinom, huji kroz vjekove, prešao u sliku, a jedan drugi mladić, u godini slikareve smrti, plaće svoju kišu i osjeća se kao hulja jer žene u crnom su „*temelji na kojima stoje palače naše i tornjevi naši i mudrost naša...*“ a ništa od života dobile nisu.

MIHOVILA WALNER

KRLEŽA – MODEL LIKOVNIH UMJETNIKA

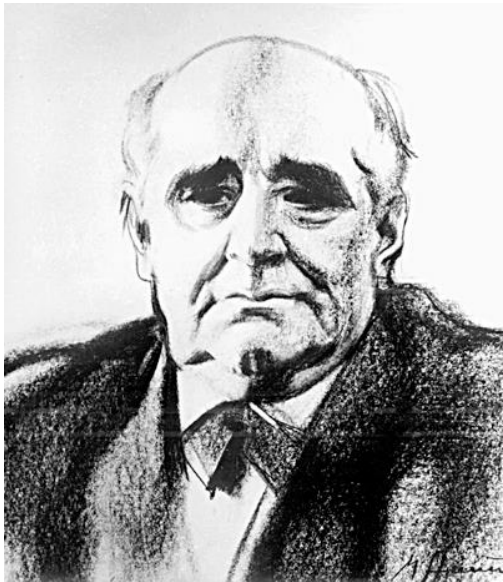
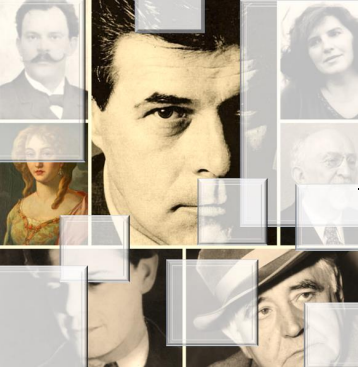
Krleža je imao oko za likovnu umjetnost, posebno za slikarstvo pa je pisao kritike i eseje o mnogim slikarima: Josipu Račiću, Vladimiru Beciću, Ljubi Babiću, Miše Jerolimu, Krsti Hegedušiću, Antunu Augustinčiću, Kandinskom... S mnogima je prijateljevao, ali je nerado pozirao. Slikari su mu uzvratili slikajući njegove portrete, a kipari izrađujući skulpture. Svatko na svoj način, često po mjerilu: Kako ti meni, tako ja tebi.

Naslikao Petar Dobrović

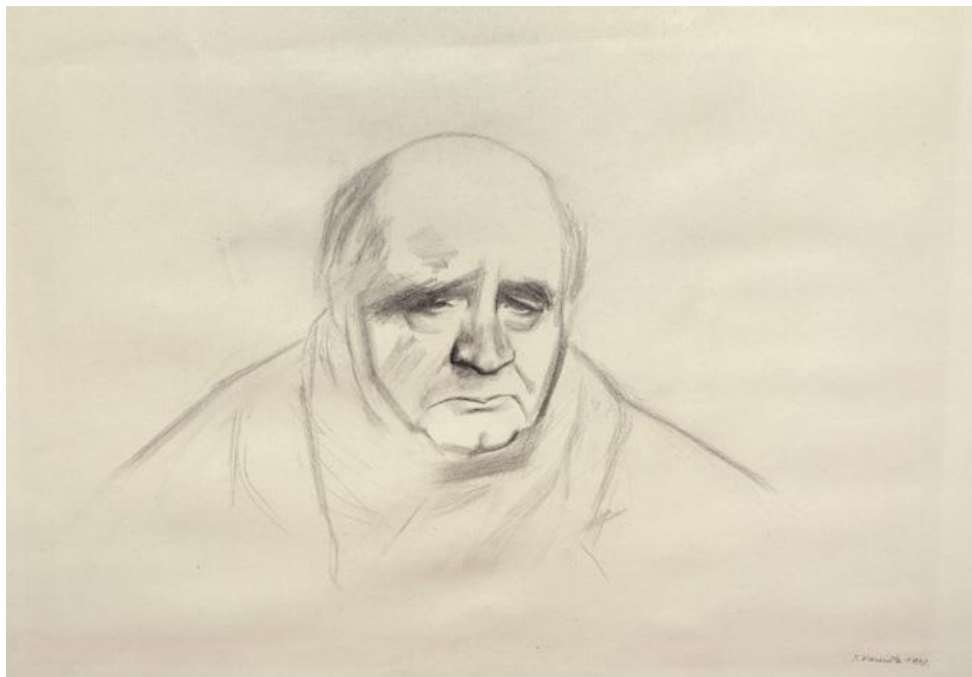
Izradio Antun Augustinčić

Nacrtao Miljenko Stančić

Naslikao Vanja Radauš

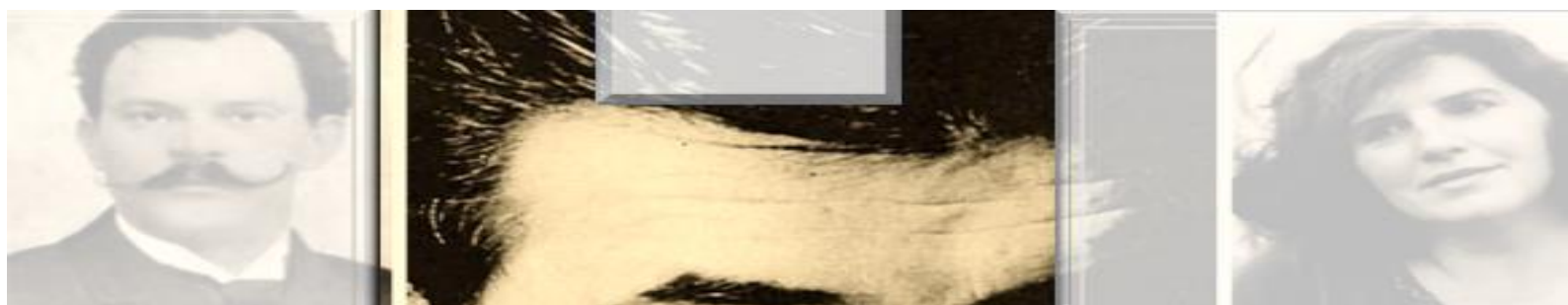
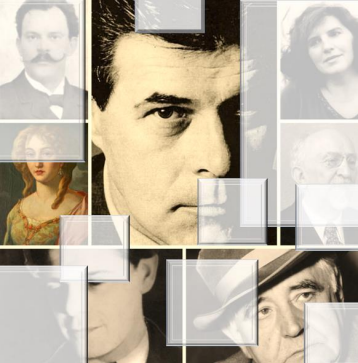
Nacrtao Josip Vaništa

Nacrtao Josip Vaništa

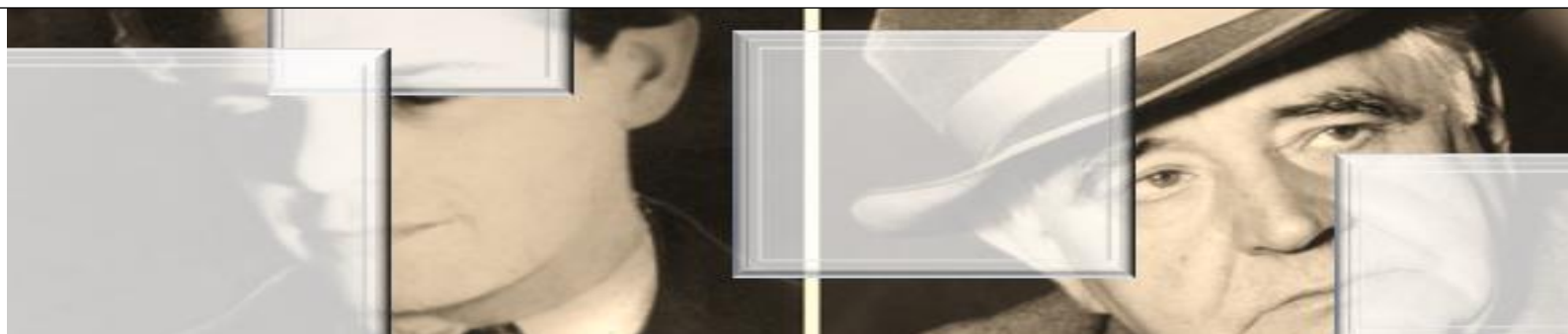
Kip Miroslava Krleže u Opatiji (rad Marije Ujević-Galetović)

*Ma trasportollo Amore in questa riva;
dove i sospiri in vece d'aura estiva*

***

Torquato Tasso

MARIJA JURAČIĆ

TKO JE BILA CVIJETA ZUZORIĆ

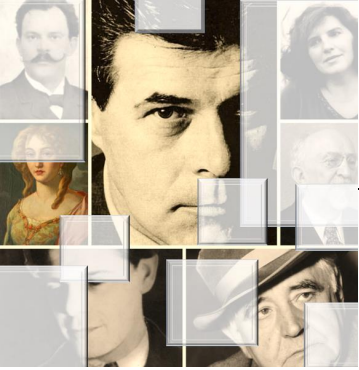
Teško je reći je li ona magična ljepota žene u koju se gleda zadivljeno, koja očarava i zaustavlja disanje blagoslov ili prokletstvo, posebno ako nije isprazna, ako je začinjena živim duhom i talentom, Donosi li svojoj vlasnici sreću ili tka zlosretne niti u koje ju zaplete i odvuče? Što je ona donijela Cvijeti Zuzorić, Dubrovkinji, renesansnoj ljepotici i pjesnikinji?

Tko je bila Cvijeta Zuzorić? Što je predstavljala i što još uvijek znači za hrvatsku književnost? Bila je to žena koja je ljepotom lika i duha zasjenila sve poznate renesansne muze koje su nadahnjivale umjetnike njenog doba.

Laura je imala svoga pjesnika i Beatrice ga je imala. A Cvijeta Zuzorić imala je i ima pjesnike, slikare, glazbenike i filozofe; one renesansne, hrvatske i talijanske i one koji su je u dugom nizu stoljeća uvijek iznova sanjali gledajući u njoj neprolazni ideal savršene žene. Ljepota njezina bića traje u svijesti umjetnika, preskače stoljeća, realno nepostojeća, a stvarnija od stvarnosti.

Cvijeta je enigma. Poznata, a nerješiva. Rođena Dubrovkinja, odgojena u Italiji, kretala se tim prostorima i ostavljala dubok trag koji nije govorio; *gledaj me, ja sam jedna i neponovljiva*, nego trag koji se morao slijediti po osjećaju, uporno, gotovo instinktivno. U njezinom dubrovačkom salonu su filozofi, umjetnici i intelektualci bili rado viđeni gosti. U ugodnom društvu lijepe, mudre, nadarene i svestrano obrazovane žene letjelo je vrijeme ispunjeno razgovorima o umjetnosti, filozofiji, a posebno o pjesništvu.

Srca mnogih hrvatskih i talijanskih pjesnika zatreperila su poštovanjem, simpatijom i ljubavlju. **Dominko Zlatarić** joj je poklonio niz epitafa, a **Miho Monaldi**, filozof, pjesnik i matematičar Cvijetu uvodi u svoje dijaloško djelo *Irene, overo della bellezza* kao jednu od zanimljivih i mudrih sugovornica.

Nikola Gučetić, čiji se opus čuva u arhivima Vatikana, napisao je za nju dva djela: *Dijalog o ljepoti* i *Dijalog o ljubavi*. Oba su djela filozofski dijalozi koje vode dvije obrazovane žene: Cvijeta Zuzorić i Mare Gundulić Gučetić, autorova supruga, o kojoj bi također valjalo pisati.

Svoje pero u službu ove posebne žene stavili su Giambattista Boccabianca, Marin Battitore, Miho Bunić Babulinov, Cesare Simonetti i čuveni **Torquato Tasso** čiji zapisi pobijaju jednu nelogičnu teoriju da je ta žena, doduše, bila pametna i obrazovana, ali da sama nikada nije pisala stihove. Veliki Tasso njezine stihove naziva rijetkim biserima koji su najljepši na svijetu. Pa zar bi tako nešto tvrdio samo temeljem priča o njenoj ljepoti? Činjenica da se nije sačuvao niti jedan jedini stih te dubrovačke pjesnikinje je istovremeno tužna i znakovita. Kao da je sudbina pomislila da čovječanstvo nije zaslužilo ljepotu koju spominje Tasso. Postoji priča koja tvrdi da Tasso Cvijetu nije osobno poznao, a ipak joj je, čitajući njezinu poeziju, poklonio niz soneta i madrigala.

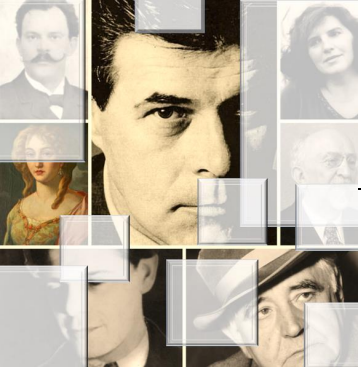
*Ni zvijezde jutra, vlažne još od rose,
Na čistom nebu, privlačne i blijede
Nisu k'o oči što me žegu, lede
K'o usnice, gdje grimiz skupio se.*

/Preveo Ivan Slamnig/

*Cvijeta Zuzorić miluje maštu pisaca još i danas. **Matko Sršen** piše o njoj poetsku dramu „Cvijeta Zuzorić, quasi una fantasia“ koja doživljava praižvedbu u Teatru &TD u Zagrebu 2005. godine u režiji autora.*

Luko Paljetak se uživljava u svijet Cvijete Zuzorić i u njezino ime piše roman “Skroviti vrt, dnevnik Cvijete Zuzorić, plemkinje dubrovačke“, nadahnut, imaginarni, suptilni dnevnik o jednom vremenu u kojem je djelovala jedna nevjerojatna, iznimna žena koja je pomaknula granice realnog i koja, tako imaginarna, postaje vremenski sveprisutna.

Cvijeta je za fizički svijet umrla napunivši 96. godinu života, ali za onaj duhovni, kolektivni um ona nije uspjela ostarjeti. **Slavica Stojan** objavila je

slikovnicu o Cvijetinom životu i kroz sve to vrijeme Cvijeta ostaje mlada i lijepa. „*Mlada je otišla iz Dubrovnika, a u Gradu je ostala lebdjeti priča o njoj, njezinoj ljepoti i ljepoti njezina duha*“, napominje autorica slikovnice.

Kako ljepota, mudrost i plemenitost znaju izazvati divljenje i simpatije, isto tako u skorenim, uskim srcima izazivaju zavist, ljubomoru i jal. Ona, koja je Dubrovniku donijela duh renesanse, koja je nesebično dijelila svoje znanje i nadarenost, došla je na dnevni red dubrovačkih nazadnjaka koji se nisu mogli pomiriti s činjenicom da postoji žena koja svojim talentom i umom nadmašuje ne samo žene, nego i muškarce svoga vremena. Moralni i politički prostor Dubrovnika još nije bio spreman za Cvijetu Zuzorić. I kao što je Marin Držić morao napustiti Dubrovnik, tako je i Cvijeta morala napustiti uskogrudnu sredinu koja ju je nemilosrdno napadala samo zato što nije mogla pojmiti da postoje ljudi koji daju, a ne traže ništa zauzvat. Nepotpisani portret Cvijete Zuzorić iz Kneževa dvora također čuva svoju tajnu. Tko ga je naslikao? Nalazi li se na portretu Cvijeta? Je li to Cvijetin autoportret jer postoje svjedočanstva da je imala i vanredan slikarski talent. Cvijeta je enigma. Poznata, a nerješiva.

ANA STJELJA

BEOGRADSKIM TRAGOM CVIJETE ZUZORIĆ

Jubilej – 100 godina od osnivanja Udruženja prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić”

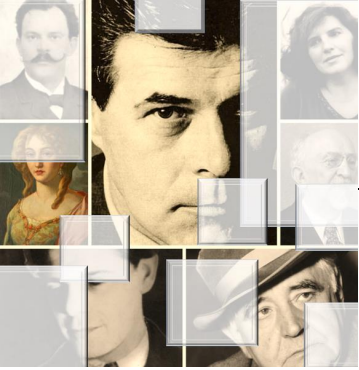
Kolaž Ljiljane Stjelja

U 2022. godini proslavlja se značajan kulturni jubilej – 100 godina od osnivanja Udruženja prijatelja umetnosti „Cvijeta Zuzorić” koje je dobilo naziv po čuvenoj Dubrovčanki, plemkinji i poetesi koja je bila zaljubljenik u umetnost i njen veliki poštovalac.

Februara 1923. godine srpski komediograf Branislav Nušić, tada načelnik Umetničkog odeljenja Ministarstva prosvete, inicirao je organizaciju dobrotvornog bala pod nazivom „Hiljadu i druga noć”, sa idejom da se sakupe dobrovoljni prilozima za izgradnju, danas nadaleko poznatog

Umetničkog paviljona „Cvijeta Zuzorić”, stecišta kulture i umetnosti grada Beograda. Dobrotvorne priloge su tom prilikom dali brojni imućni ljudi toga vremena, poput: Đorđa Vajferta, Luke Čelovića, Mihajla Pupina, kralja Aleksandra Karađorđevića... Nakon što je na konkursu za idejni projekat prihvaćen projekat arhitekta Branislava Kojića, odabrana je i lokacija za izgradnju Paviljona, odnosno park Mali Kalemegdan (iako je prvobitno bilo planirano da se Paviljon izgradi u blizini Konaka kneginje Ljubice).

Otvaranju Paviljona, 23. decembra 1928. godine, prisustvovao je veliki broj uglednih ličnosti, poput kneza Pavla i kneginje Olge, patrijarha Dimitrija i drugih znamenitih ličnosti toga vremena. Zanimljivo je da su na prvoj izložbi slikara i vajara koje je organizovalo Udruženje „Cvijeta Zuzorić” učestvovala velika imena naše umetnosti kao što su: Milena Pavlović Barili, Beta Vukanović, Uroš Predić, Toma Rosandić...

Ovo mesto, predstavljalo je središte likovnog života Beograda, ali je svojim radom uticalo i na širenje svesti o značaju kulture i umetnosti. Ispred Paviljona koji je izgrađen u duhu art deko arhitekture, 1931. godine postavljena je i fontana pod nazivom „Buđenje”, delo vajara Dragomira Arambašića. Danas se na ovom mestu nalazi sedište Udruženja likovnih umetnika Srbije (ULUS).

Zanimljivo je da je upravo u rubrici „Među nama”, samo sto godina ranije (Politika br. 4952, od 5. februara 1922, str. 5) objavljen tekst pod naslovom „Cvijeta Zuzorić u Beogradu – Jedna lepa kulturna pojava”

U tom tekstu je između ostalog pisalo:

***Cvijeta Zuzorić u Beogradu
- Jedna lepa kulturna pojava. –***

Inicijativom „Udruženja srpskih književnika“ održana je u prostorijama Umetničkog Odeljenja Ministarstva Prosvete konferencija većeg broja uglednih beogradskih gospođa. Na toj konferenciji pretresano je pitanje o osnivanju jednog udruženja prijatelja umetnosti, kome bi bila zadaća da propagira interes za umetnost i stvara uslove za njen napredak i razvitak težeći naročito da književnost i umetnost Srba, Hrvata i Slovenaca postane zajednička tekovina i jedinstveni izraz duha našeg naroda.

Ova bi se zadaća, prema mišljenju konferencije, mogla postići ako bi ta organizacija - rasprostranjena po celoj Kraljevini - potpomogla svaku književnu i umetničku pojavu: obezbeđujući prođu dobroj knjizi i potpomažući izvođenje slikarsto-vajarskih izložbi kao i muzičkih produkcija i starajući se da se ove umetnosti kao vaspitači ukusa popularišu i van naših kulturnih centara i najzad baveći se svima poslovima koji neposredno ili posredno mogu potpomoći napredak i razvitak književnosti i umetnosti u nas.

Čim je konferencija utvrdila zadaću i puteve kojima će se ova zadaća postizavati, pristupilo se izradi pravila udruženja koja su definitivno i usvojena. Prema rešenju konferencije organizacija će nositi naziv: „Cvijeta Zuzorić, udruženje prijatelja umetnosti“.

Odista, retko je srećna misao bila da se ovoj novoj organizaciji našeg ženskinja da ima znamenite Dubrovčanke šesnaestoga veka Cvijete Zuzorić, koja je odista inspirisala čitavo pokoljenje velikih primorskih pesnika, koji su stvorili najznamenitiju epohu književnostii.

Na toj konferenciji izabrana je i prethodna uprava udruženja, koju čine: predsednica gospođa Ana Marinković; potpredsednice: gospođa Krstelj i gospođa Olga S. Stanojević; sekretarice: gospođa Hrista Đ. Đorđević i gospođa Mara Tešić, blagajnice: gospođa Bajloni i gospođa Sonja Frajnd Buli.

Uprava će uskoro izdati proglas svemu ženskinju u kraljevini i pozvati ga da se organizuje u ovu novu i korisnu kulturnu ligu koju mi svesrdno pozdravljamo.

MARIJA JURAČIĆ

CVIJETA ZUZORIĆ – NEŽELJENI CVIJET DUBROVNIKA

Dijalog inspiriran životom Cvijete Zuzorić

„Zar baš moraš otići?“ pitala je Mara glasom u kojem je zadrhtala tuga. Njezine tamne oči ozbiljno su promatrale prijateljicu, lijepu mladu ženu, plamene duge kose, koja je samo potvrdno kimnula glavom.

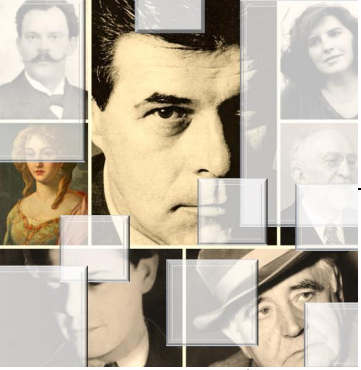
„Moram, Mare. Prilike su postale loše... sama znaš. Ako želim normalno živjeti, moram ići. Nema mi ovdje života.“

„Tako su i Vidru otjerali i sada mu kosti počivaju negdje u Veneciji. U tuđini. Hoće li i s tobom biti tako?“ zajaukala je Mara i prstom otjerala suzu s trepavica. Vrba iznad potoka u perivoju u kojem su žene sjedile, zašumjela je pa utihnula kao da sudjeluje u njihovom razgovoru.

„Donijela si život u ovaj grad“, nastavila je Mara tronuto, pokrenula naše petrarkiste. Nikada prije nisu pisali tako nadahnuto kao sada. Pogledaj samo našeg Dinka! Stihovi mu naviru kao s nepresušnog izvora, a takvi su da bi mu i Petrarca mogao zavidjeti. Nadahnula si mladića svojom ljepotom i čistom, neporočnom dušom.“

„Dinko će stvoriti još mnoga dobra djela“, uzdahnula je Cvijeta, „jako je nadaren, a ima i zrno soli u glavi.“

Vrba kraj njih opet je zašumjela kao da se slaže sa Cvijetinim sudom. Mlada žena je teško uzdahnula pa tišim glasom nastavila: „Znaš, Mare, sigurno su i do tebe došle ružne riječi o našem odnosu. Navodno je mladić na neprimjeren način zaljubljen u mene, priča je krenula, zlobne i zavidne duše joj stalno dodaju nove laži i kako se od toga obraniti?“

„Istinom, Cvijeto, samo istinom. Čak i da mladić osjeća za tebe nešto više do li divljenja tvojoj ljepoti i tvome umu, on ne bi nikada dozvolio da ti osjećaji planu u nekoj neprimjerenom formi. Ti koji misle drugačije su ljudi koji ne razumiju koliko je žena u srcu pjesnika uzvišena, nedodirljiva, platonski udaljena... ustvari, oni ništa i ne shvaćaju o ženama.“ Neko je vrijeme vladala tišina, a onda je Mara nastavila ogorčeno: „Toj gospodi žena služi samo da im ugađa, odgaja njihovo potomstvo, njeguje i njih same, joj... moram to reći, da im na svaki način zamijeni majku.“ Žene su se pogledale i prasnule u smijeh.

„Znaš, Maro“, ozbiljno će Cvijeta, „ja sam se za mog Bartolomea udala iz ljubavi i nije mi žao. U meni on ne gleda samo ženu, nego i prijateljicu, ljudsko biće koje ima slobodu imati vlastito mišljenje.“

„Tako i moj Gučetić govori“, nastavila je Mara, nazvavši svog supruga Nikolu prezimenom, što je obje žene uvijek zabavljalo.

„Čula si ga, uostalom. Tako srčano zastupa nas žene. Govori da smo jednako sposobne kao i muškarci i da možemo stvarati lijepa i vrijedna umjetnička djela. I tvojim se stihovima uvijek divi.“¹

„Nije čudo da tako govori“, prekinula ju je Cvijeta, „nije se u tebe zaljubio zato da mu kuhaš i djecu rađaš, jer onda bi mu i svaka druga bila dobra. Zaljubio se u tvoj otvoreni um, u tvoju plemenitost i hrabrost da uvijek kažeš što misliš.“

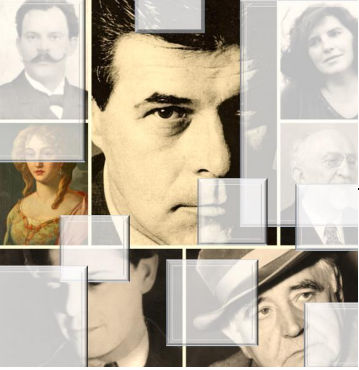
Neko su vrijeme žene šutjele, a onda se Cvijeti oteo dubok uzdah:

„Znaš, žao mi je sve ovo napustiti... ovaj lijepi grad, ovaj perivoj, tebe, naše prijatelje, ali sudbina tako hoće. Moj suprug je uvijek bio pošten čovjek, pa je i poslove vodio pošteno, ali čini mi se da ih je zbog mene počeo gubiti. Čini mi se da mu zbog mene dojučerašnji prijatelji okreću leđa. To što je on konzul u Dubrovniku ne može pomoći. Kada se ujedine nazadnjaštvo i moć, onda je najbolje pokupiti prnje i otići. Znaš da je bankrotirao, ali uspio je podmiriti sve dugove i čista će obraza otići odavde... Ovih trinaest godina provedenih ovdje ostat će mi u najljepšem sjećanju. Trinaest se godina ti i ja družimo i zahvalna sam ti na prijateljstvu koje si mi dala.“ Cvijetine su se oči lagano ovlažile i ona je okrenula glavu da prijateljica ne vidi suzu koja joj se začela u oku.

Mara je zagrlila svoju družicu i prozborila čvrstim glasom.

„Znaš, kada je moj suprug objavio svoje Dijaloge u Veneciji, taj mu je grad prirastao srcu. Obećao mi je da ćemo provesti neko vrijeme tamo. Onda ćemo se ti i ja opet susresti...teško mi je, jako mi je teško što napuštaš Grad pod ovim uvjetima, ali ostat će tvoj duh u njegovim zidinama, lebdjet će njegova blagost nad ovim perivojem. Pričat će stoljeća priču o tebi, moja Cvijeto.“

Cvijeta Zuzorić (Dubrovnik, 1552. – Ancona, 1648.)

Cvijeta Zuzorić zanimljivo je ime hrvatske renesanse. Osim u ranom djetinjstvu, u Dubrovniku je boravila od 1570. do 1583. Njezin književni salon postao je središte renesansnog kulturnog života Dubrovnika kojeg je zbog spletki i nerazumijevanja okoline morala napustiti. Bila je muza mnogim pjesnicima, pa joj je i Torquato Tasso posvetio dva soneta i dva madrigala. Po nekim je svjedočanstvima i sama pisala pjesme.

Marija (Mara) Gundulić Gučetić (Cvijetina suvremenica)

Napisala je predgovor jednom djelu svog supruga, filozofskog pisca, posvećen Cvijeti Zuzorić, prvi naš feministički članak koji je tada uznemirio dubrovačku javnost, a u kojem je Mara napisala da ustaje ...protiv bijesnih udaraca zavidnika što žive u našem Gradu i protiv onih koji su, po svojstvenoj im i prirođenoj zloći, uvijek pripravnici da grizu i razdiru...

Mara nije htjela prihvatiti činjenicu da je Grad prognao Cvijetu samo zato što je ljepotom i duhom odudarala od ustajalnih društvenih okvira tog doba.

SNEŽANA MARKO-MUSINOV

ŽAMOR MISLI

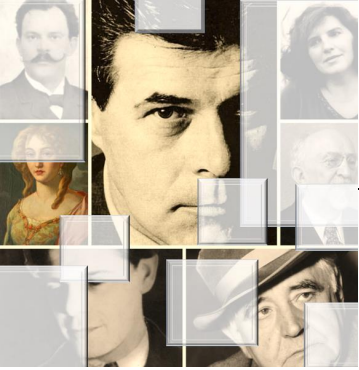

Sveprisutne rogobatne misli lutaju
neutvrđenom stazom,
pretendujući da ne budu
samo prazne priče
kojima smo nespretno opkoljeni
u pohlepi za refrenima
neuhvatljivih uspomena
ostvarenih pljuskova sećanja
nezasitih lepših dana
koloritno obojenih.

Izlagački prostor - širenja vidika povod

U srećno gimnazijsko vreme, aktivnosti nas mladih i vrhunski radoznalih su bile mnogobrojne i van školskih odaja i dvorišta. Bili smo deo muzičke omladine, redovnih i pasioniranih posetilaca pozorišta i muzeja, kako državnih tako i privatnih. Upoznavali smo Beograd svakodnevno, njegovu širinu i gostoprимljivost za sve oblasti i različitosti. Tako sam prvi put, s grupom, bila u Umetničkom paviljonu „Cvjeta Zuzorić“ smeštenom na kalemegdanskom platou. Izložba je bila bogata i dobro posećena. Najviše su mi se dopali imponantni eksponati na galeriji. Probudila je u meni i želju da, zbog rasta interesa o umetnosti, posvetim pažnju dostupnoj šturoj biografiji same Cvjete Zuzorić.

Svojom fizičkom i umnom lepotom, znanjem jezika, obrazovanjem i sveukupnim interesovanjem, predvodnica vremena renesansnog Dubrovnika, u kom je dugo živela i stvarala, sama je postala muza ondašnjih stvaralaca. Harizmatična dugovečna poetesa, čijem pisanom, a ni slikarskom, stvaralaštvu danas više nema traga, utkana je svojim imenom i prezimenom u mnogobrojne ustanove u

Hrvatskoj i van nje. Pamćena kao fatalna lepotica, opstaje kao slikarka i književna umetnica. Portretski, ako je verovati postojećim slikama, dvaput oslikavana, ljupka, a odvažna, vezuje se i za imena gospa Fiora Zuzori i Flora Zuzzeri.

Kralj Aleksandar Karađorđević, Vajfert i Pupin samo su neki čija su sredstva uložena u velelepno jedinstveno zdanje ispred koga je danas palmin, zimi dobro zaštićen, i negovan drvored. Čeka se na odobrenje finansijskih sredstava za predviđenu rekonstrukciju zubom vremena i požarom načete oronule građevine. Još mnoge slike, skulpture, tapiserije, knjige, muzička autorska dela treba i kroz prostor „Cvjete Zuzorić” da svojim šmekom žive. Postavke mnoge, u spomeniku kulture, treba žeđ za umetnošću i slučajnih prolaznika, šetača, da podmire.

Šest vekova od ovozemaljskog boravka, zvučno ime vanvremene kultne crvenokose, nadarene, slobodoumne dame ne ostavlja nas ravnodušnima. Srđan i Bucio namenili su joj muzičku numeru, a šta će ko drugi još, da utičemo aktivno, nemamo nameru. Kako Zagreb, tako i Beograd u planu grada ima ulicu istovetnog imena dok dubrovačku biblioteku možete pronaći pod istovetnim sklopom reči. Prošetajte, zađite, izvidite, nećete se opeći.

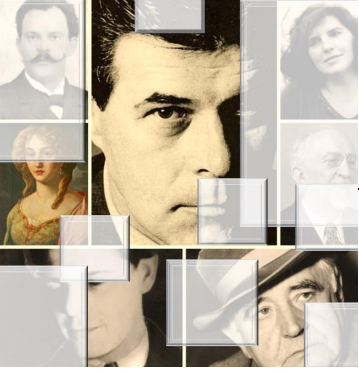
ĐURĐICA BRČIĆ

ŽENA ZLATNOG TRAGA

Spoznala te nikad nisam niti ikad čula za te'
Što li to si ostavila i vjekovi da te pamte?
Kažu da si bila uv'jek, žena ispred svog vremena,
Ljepotica, muza mila, zagonetna dama, žena.

Kažu da si i legenda koja nikad umr'jet neće,
U slikama, talentima, da se takva još ne sreće.
Kažu da je savršenstvo, mala r'ječ za takvu damu,
Umjetnosti muza bila, viđali te nikad samu.

Pročitah, (oprosti, piše) da si bila kurtizana,
ljepotica kakve nije, al' od žena okaljana.
Sad o tebi pjesmu pišem, tko si bila ne znajući
Da l' sam išta dobro rekla il' pisala varajući.
Ipak, Cvijeto, tebi dajem r'ječi hvale i svoj naklon
Sve sam rekla što pročitah, iza pjesme tražim zaklon.
Činjenično postojala, il' nemila ili draga,
Il' grijешnica il' svetica, ti si žena zlatnog traga.

KATICA BADOVINAC

ĐIRAVAT STRADUNOM

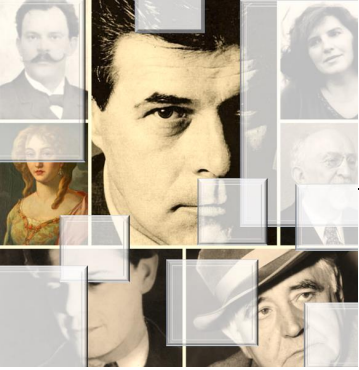
Pjesma je posvećena Cvijeti Zuzorić

Mnogi su tvoju opjevali ljupkost
život ti dali i poslije života
okusila si rano vina trpkost
visokom cijenom plaćena ljepota.

Plijenila pažnju pojavom i umom
zasmatalo to gopare, vlastelu,
pa su je htjeli ošinuti gromom
da ne sličī tom nebeskom anđelu.

Jedrima punim ploviš u Anconu
ostavljajući srce svome Gradu,
al' još te neki snatre na Stradunu.

Besmrtno lice u edenskom skladu
kao da siđe s nekog drugog svijeta
milo se smiješi i ljubav procvjeta.

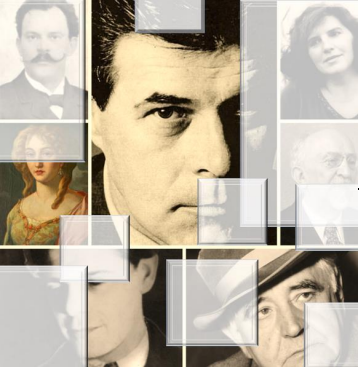
NEVIDLJIVA TINTA

Pismom srca napisana pjesma
progutala voda baš svaku riječ
isprala ih Onofrija česma
pergament čist, proziran k'o mliječ.

Nestadoše soneti u dimu
možda ih je Cvijeta zakopala
da joj uski puk ne sudi rimu
zaradi njih je iskra frcala.

I postala pjesnikinja slavna
bez ijednog stiha sačuvanog
k'o Orlandov stup stoji uspravna
pored mora uvijek uzburkanog.

Al' ljepotom nalik je na Muzu
koja u svom oku skriva suzu.

SVJETLO RAGUZE

Pjesma je posvećena Cvijeti Zuzorić

Toliko glazbe u tvome imenu
k'o simfonija proljeća zabruji.
Na tvoju ljepotu bacaše sjenu,
al' opjevaše je zlatni slavuji.

I još zablistaš sa zvonima Grada
kose crvene, kao u plamenu,
pa zamiriše cvijećem promenada;
to ona nosi Sunce na ramenu.

Kada zapuše proljetni maestral
sonete za te šapuće crnika
more ih nosi na tvoj daleki žâl
prinoseći ti darove pjesnika.

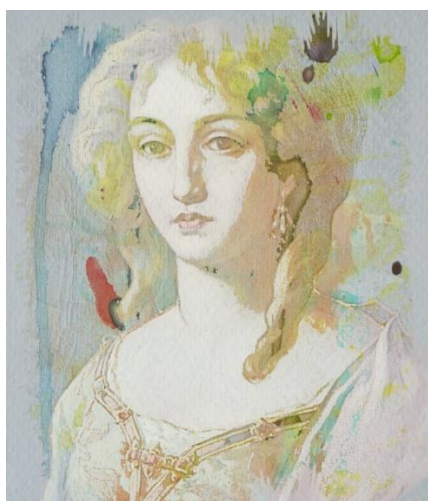
Blistava duša svu svjetlost rasula
Raguzom. Sja od ponosa kula.

SUZANA MARIĆ

UN FIORE DI AMORE E DI BELLEZZA

(Cvijet ljubavi i ljepote)

Procvala si poput grane naranče, djevojko zagonetna.
U kosu ti se praskozorje razlilo, djevojko zagonetna.

Nar je sazreo između obraza tvojih
U očima ti zvijezde iskre, djevojko zagonetna.

Maštali su i još te uvijek sanjaju
Ljepotom tvojom očarani, djevojko zagonetna.

Gdje si snove skrila? Gdje si pjesme svoje
Rukom bijelom ispisane ostavila, djevojko, zagonetna?

Dok veo tajne, grudi ti obavija
Govori li istinu slika tvoja, djevojko, zagonetna?

Ime tvoje te krasi poput simbola ljubavi
I zamamne ljepote, djevojko zagonetna.

CVIJETA

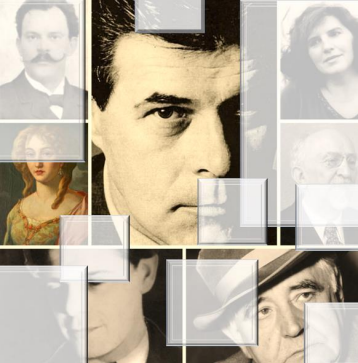
Nekom Cvijeta, nekom mila Flora
Krasan cvijetak sa Jadranskog mora.
Ispisano je mnogo stranica
Da je bila lijepa k'o Danica.

Uzdahe mnoge da je krala
A da nije slutila, nikad saznala.
Učena je i prijazna bila
Voljela je društvo, nije krila.

Kažu da je i pisati znala
Kome li je svoje pjesme dala?
Gdje stihovi njeni sad spavaju?
Možda s njome negdje u Raju .

Neka barem legenda još živi
I svijet dalje neka joj se divi
Kao nekad pjesnici i dvori
I sad pišu o lijepoj Flori.

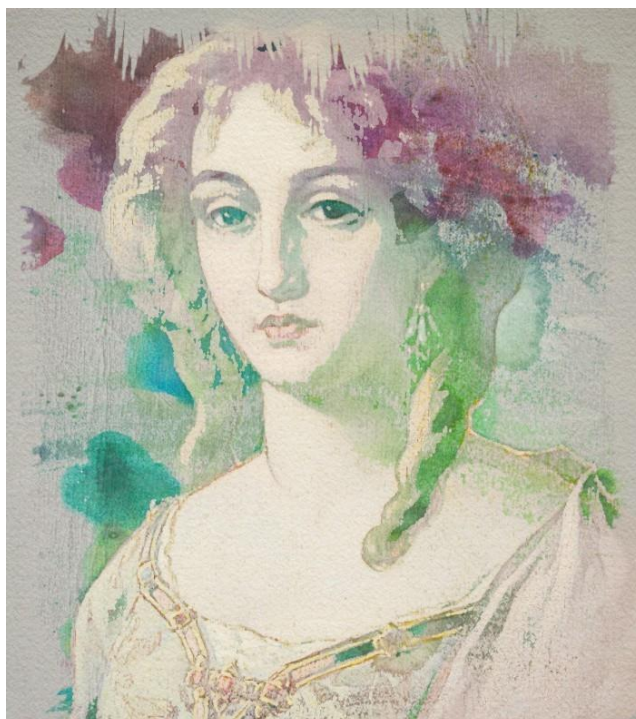
Tko god bila, koje tajne krije
Zaboravljena Cvijeta nikad nije.
Jedini je pjesnik bez pjesama
Ali živi, ona je u nama !

TORQUATO TASSO

Stihovi posvećeni Cvijeti Zuzorić (Flora Zuzzeri)

Preveo Ivan Slamnig

Ni svježe stablo nema takve kose,
kad ih rasplete, il mraz ih stegne leden,
il kad se noćna koprena razvede
K'o te, što Amorove nose.
Ni zvijezde jutra, vlažne još od rose,
Na čistom nebu, privlačne i blijede
Nisu k'o oči što me žegu, lede
K'o usnice, gdje grimiz skupio se.

Da to je cvijet, visoko u ljepoti
I kreposti, kog Ilirija rodi,
Al amo ga je prevezao Amor.
Tu uzdasi *su* naši laki lahor,
a mjesto toplih voda, tu od plača
Ljepota mu je zamamnost jača.

*Né mai verde arboscel le chiome ombrose
spiega sì belle allora che 'l freddo gelo
o de la notte si dilegua il velo,
come queste, ove amor le reti ascose;
né stelle mattutine e rugiadose
si mostran così vaghe in puro cielo,
come gli occhi sereni ond'ardo e gelo,
né come i labbri e le vermiglie rose.
E certo è questo un fior d'alta bellezza
e di virtù che ne l'Illiria nacque,
ma trasportollo Amore in questa riva;
dove i sospiri in vece d'aura estiva
e i pianti amari son le tepid'acque
che gli accrescon l'odore e la vaghezza.*

ANJA LEKIĆ

SUDBINSKI SUSRET

Priča je posvećena uzoritoj dami

Bilo je sunčano jutro na Kolodvoru Želja u blizini velikog raskrižja na samom ulazu u grad kojem nitko više ne pamti ime. Često se tim otrcanim mjestom sama šetala Sudbina razmišljajući kako da joj dugi i nerijetko naporni dani budu zanimljiviji i lakši. Jednom snažno poželi da se na tom opustjelom mjestu dogodi susret kojeg je već duže priželjkivala – susret onih šest posebnih dama kojima je otvarala različite puteve tijekom života. Silno je željela da se upoznaju pa je svakoj od njih rado pričala o ostalima. No, putevi su im se uvijek razilazili jer okolnosti, kojima je Sudbina bila

vođena, za to još nikad nisu bile povoljne. Ipak, dvije starije dame prijateljice su već od samog početka, premda se dugi niz godina nisu vidjele.

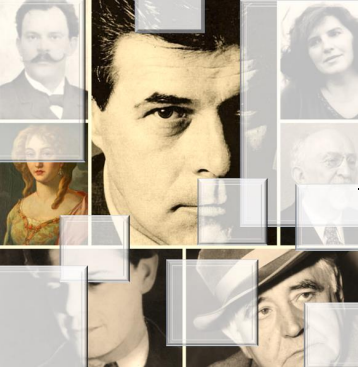
„Kad Sudbina sudbu kroji,

Dobro se samo broji!

Jer, što skroji, znaj,

Ima sretan kraj!“

Tako je Sudbina pjevušila staru pjesmu putnika i mornara kojom su nekada prizivali povoljan vjetar i sretan kraj svoga puta. I baš tog sunčanog jutra zapuhao je dugo očekivani vjetar pa je Sudbina svakoj dami istovremeno otvorila put prema zajedničkom susretu. Na Kolodvor Želja iz suprotnih pravaca prve su stigle dvije dame po svemu veoma različite: gospođica Ljepota Predivna i starija gospođa Pamet Oštra.

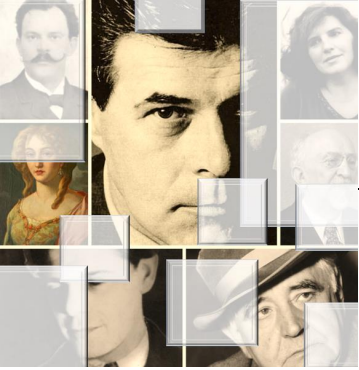

Mlađa pozdravi stariju gospođu te joj ona uzvratila pozdrav. Ubrzo se pridružiše i ostale: gospođice Sreća Bezbrizna i Sloboda Neshvaćena te gospođe Snaga Čvrsta i Dobrota Ponizna. Malo je reći da su tog jutra bile iznenađene ovim događajem jer su mjesta na kojima su čekale poziv Sudbine najčešće bila otužna i pusta.

Gospođica Ljepota Predivna najviše se oduševila susretom ili je barem tako pokazivala. Zavodljiva i šarmantna, u svakom je uvijek vidjela sebe. Posebno se obradovala susretu s ozbiljnom gospođom Pameti Oštrom, koju su mnogi počesto držali na distanci. Gospođica Predivna nije bila jedna od onih šutljivih dama – uživala je u druženju pa je potaknula razgovor:

„Drage dame, nije li čudesno zadivljujuće što smo baš sad ovdje zajedno? Iako se ne poznajemo, Sudbina mi je govorila o vama. Čini mi se kao da vas poznajem odavno. Vidim jasno kako blistam i zračim u svakoj od vas”, u zanosu je rekla, „ali nemojte me pogrešno shvatiti. Nekako osjećam da bi bez mene ovaj susret bio potpuno nezapažen, a to bi značilo da je neiskorišten i nekako beznačajan.” Ostale dame je začuđeno pogledaše. „Zar zaista mislite, gospođice Predivna, da ste samo Vi ovdje važni?” podozrivo je upita gospođa Oštra. Ljepota joj samodopadno odgovori: „Naravno da je svatko bitan na svoj način, ali ja ne mogu ne primijetiti vaše poglede. Ljudi obično slijede ono što ih privuče, a ja ih uvijek privučem i zato sam uvijek u središtu pozornosti”, samouvjereno će Ljepota. „Kako bi ljudi živjeli da nemaju mene u svom životu? Ja sjajim kroz njihove oči. Bez tog sjaja u očima oni ne bi mogli živjeti.”

„Eh, zaista je lijepo što kažete”, nastavi odmjereno Pamet Oštra, „no, razmislite malo! Da mene nema Vi ne biste mogli uopće o tome razmišljati. Gledajte, upravo ni te svoje misli ne biste mogli s nama ovdje podijeliti.” Mirnim tonom gospođa Oštra je dalje nastavila govoriti o važnosti i neumitnosti njenog postojanja, a izlaganje je spretno završila idejom da je baš ona presudna, najbitnija karika ljudskoga života, jer bez nje ljudski rod nikad ne bi mogao napredovati. A bez napretka nema smisla postojanja čovječanstva - ono bi ostalo na životinjskoj razini pukog preživljavanja i razmnožavanja. Ljepota je strpljivo slušala sve što Pamet ima za reći čekajući da završi svoj dubokoumni monolog. I kad je napokon Pamet prestala govoriti, Ljepota joj uzvratila: „Sve je to točno što ste kazali, gospođo Oštra, ali, da mene nema ljudi se ne bi mogli ničemu diviti u životu. Sve bi im bilo dosadno, ne bi ih privukla ni Vaša ideja o napretku.”

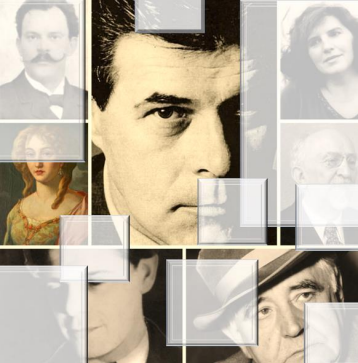

Tada se u raspravu ubaci lepršava gospođica Sreća Bezbrižna: „Draga gospođo Pameti, Vi ste zaista posebna dama, imate savršenu bistrinu kakvu vjerojatno nijedna od nas nema. A Vi, gospođice Ljepoto, možete što se mene tiče, i dalje smatrati da ste baš Vi najvažnija, no ako bolje pogledate, čovjek bez mene ne bi znao što je radost, a bez radosti nitko ne želi živjeti. Ima li uopće išta drugo smisla ako čovjek nije radostan? I baš zato kad pokucam na vrata, svi mi otvaraju. Jednostavno je tako. Ljudi uvijek žele da sam u njihovoj blizini.”

„Svašta! Sve su to samo poluistine! Pa kako biste, pobogu, sve to mogle postići bez mene?” odlučno se gromkim glasom nadoveže gospođa Snaga Čvrsta. „Biste li uopće s ljudima mogle razmijeniti svoje misli i ideje, potaknuti taj sjaj u očima o kojem pričate i tu radost? Ja vam svima dajem mogućnost da se pokrenete, da uopće možete živjeti i djelovati! Ja sam prva karika! Tko izgubi mene, izgubio je istinsku volju za životom. Jer, ako je izgubio mene, izgubio je i vas prije neg' vas je i dobio, drage dame”, obrati se Sreći, Pameti i Ljepoti. „Ja sam kamen temeljac, nema izgradnje bez mene! Ta vaša rasprava je smiješna i nepotrebna.”

Ljepota, Pamet i Sreća su se kratko zamislile nad riječima gospođe Čvrste smišljajući kako da joj odgovore. No, šutnju u naletu prekine gospođica Sloboda Neshvaćena: ”Gospođo Snago Čvrsta, to je sve sasvim jasno što kažete, ali malo oslobodite stisak! Dajte shvatite! Što čovjeku vrijedi snaga bez slobode? Bez mene je i najsnažniji čovjek samo ptica u kavezu. A što može zarobljena ptica? Tužno pjevati i uzaludno mahati krilima. I koja je svrha svega toga? Bez mene ste i Vi, gospođo Pameti, zarobljena i uzaludna. A vi, drage gospođice”, obrati se Sreći i Ljepoti, „ne biste nikako mogle izraziti sebe. U tom slučaju gospođa Čvrsta bi samo produljivala vašu agoniju kad bih joj dala slobodu da djeluje.”

Sve su dame ostale iznenađene izjavom Slobode. Tada Pamet Oštra, duboko usredotočena na izrečeno, kaže: „Pravo velite, svijet bi bez Vas bio potpuno bez svrhe, gospođice Neshvaćena. Ipak, dopustite da Vam malo razjasnim. Da mene nema, Vi, toga o čemu sada govorite, uopće ne biste bili svjesni”, slavodobitno će Pamet. „Bez mene nijedna od vas ne bi bila svjesna tko je i koja joj je uloga u životu. Gospođica Ljepota Predivna bi bez mene bila samo privid i obmana, gospođica Sreća Bezbrižna ne bi mogla doći ni na čija vrata, a gospođa Snaga Čvrsta bi ostala vjekovima zarobljena u kamenu. Razumijete li o čemu govorim? Mislim da je ovaj razgovor sad već otišao predaleko. Ali, morala sam vam otvoriti oči, drage dame”, pobjednički se zaustavila Pamet.

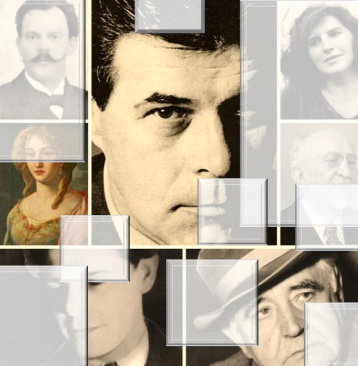
„Nije istina!” nastavi uporno Snaga, „zar niste čuli kad sam rekla da se ni Vi bez mene ne biste mogli pokrenuti, gospođo Oštra?”

„Ma, razumijem Vas, ali Vi bez mene ne biste znali nikoga i ništa pokrenuti, pa ni sebe, gospođo Čvrsta”, uporno će Pamet.

I dok su se Pamet i Snaga nadmetale koja od njih ima primarnu ulogu u životu te važniju ulogu u ljudskom rodu, Sreća i Ljepota su se nadmudrivale koja pruža više radosti i zadovoljstva čovječanstvu. Tako na Kolodvoru Želja nastade ona nerješiva situacija: Je li starija kokoš ili jaje?

Snaga je pod svaku cijenu htjela dominirati nad Pameti i nije nikako popuštala. No, Pamet je bila toliko snalažljiva i rječita da je Snaga još samo nestrpljivo slušala njene precizne i smione izjave. Ipak, to joj je bivalo previše te se, ne mogavši izdržati, odjednom sruči velikom silinom na Pamet da se ona prepala i odjednom zašutjela. Istom zašutješe Ljepota i Sreća. Jedino se Sloboda nije dala smesti. Ona se nije ničega bojala i nije mogla šutjeti bez obzira na posljedice. I baš da će im svima objasniti koliko je uzaludno što se prepiru, jer bez nje ni to ne bi mogle, pogled joj padne na gospođu Dobrotu Poniznu koja je sve vrijeme stajala po strani i slušala njihovu prepirku. Sam pogled na nju obuze je nekim mirom kojeg nije mogla objasniti. Gospođa Dobrota Ponizna se nije htjela miješati u sukobe. Ona je razumjela takve slučajeve. Znala je da bi mogla samo nastradati u besmislicama njihovog nerazumijevanja. Nije to bio kukavički čin - povukla se, ali nije pobjegla. Uostalom, bila je najstarija, najiskusnija i strpljivo je čekala pravi trenutak da im se obrati. Zahvaljujući Slobodi se i ostvario. „Gospođo Dobroto Ponizna, imate li hrabrosti uključiti se u nastalu situaciju?” upita je Sloboda Neshvaćena. Istog trena sve se pogledom usmjere na Dobrotu. Ona ih blago pogleda tiho uzdahnuvši prije svojih riječi.

„Da mene nema, drage dame, vi bi služile samo sebi”, krene polako Dobrota, „i time bi vaša svrha bila potpuno izgubljena.” Sve su dame širom otvorile oči i uši. Privukao ih je dostojanstven i umirujući ton njenoga glasa. „Da, Ljepoto Predivna, Vaša svrha bila bi potpuno isprazna. Bili biste okrenuti samo prema sebi. Drugi tada ne bi vidjeli u Vama ono što Vi zaista jeste. U njihovim očima ne bi bilo sjaja u kojem bi se Vi mogli vidjeti. Upravo zato sa mnom ostvarujete svrhu svog postojanja kako bi krasotu mogli dijeliti s drugima.” Zadivljena, gospođica Predivna lagano zadrhti zbog riječi u kojima je prepoznala istinu. Nije imala ništa za dodati već je uz širok osmijeh zanosno pogledala Dobrotu.

„Pameti, moja draga prijateljice, mi se zaista od davnina znamo. Napokon mi se nakon toliko dugo vremena ostvarila želja da budem u društvu tvoje razboritosti i jasnoće. A sada ti moram reći: da mene nema ti bi činila velika zla u tom svijetu napretka. I to napredovanje, zapravo, bilo bi nazadovanje. Samo uz mene tvoja svrha može biti ispunjena u ljudskim stvorenjima. Bez mene ti si hladan nož koji reže svaku misao, svaku izrečenu ili napisanu riječ koja se tebi ne učini prikladnom, a na kraju bi se upetljala u mrežu vlastitog proturječja. I tako bi skončala dane u svojoj ludosti. Nikome više ne bi mogla ništa suvislo reći. Uništila bi se vlastitim oruđem. Tvoja sposobnost bez mene nije vrijedna postojanja.” I gospođa Pamet Oštra spusti blago pogled kao da se posramila nakon riječi prijateljice. No, brzo se trgne, priđe joj i one se zagrlīše.

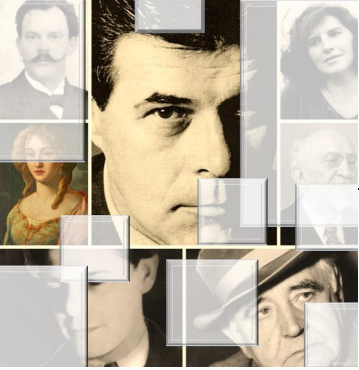
„Gospođice Srećo Bezbrižna”, nastavi Dobrota „da mene nema Vi biste bili poput neslane šale. Igrali biste se s ljudskim povjerenjem kucajući od jednih do drugih vrata, a kad bi Vam otvorili, ne biste zadugo svakoga usrećili. Prebrzo biste nestajali iz ljudskih života kao što biste se i pojavljivali pa ljudi zbog te nestalnosti više ne bi mogli u Vama vidjeti vrijednost. Tada biste se s vremenom i Vi osjećali beskorisno. Zato sam uvijek s Vama kako biste mogli biti ona istinska, trajna radost ljudima.” I Sreća se osmjehne Dobroti.

„Vi gospođo Snago Čvrsta, ne biste mogli nikome pomoći. Vaša silovita priroda bez mene bi bila rušilačka snaga koja u trenu može uništiti sve do čeg' dođe, prirodu i sav ljudski rod. Kakva bi bila Vaša svrha da mene nema? Vama sam utočište kroz sva vremena, u svakom Vašem djelovanju, u svakoj borbi za ostvarenje i očuvanje istinskih vrijednosti.” I Snaga se prepoznala u riječima Dobrote te joj se duboko nakloni.

„A Vi, gospođice Slobodo Neshvaćena, Vi ste bez mene kao pustopašna divljina. Vaša nesputanost i hrabrost bile bi zapravo vaša oholost. Činili biste samo ono što Vas zabavlja. Nikada ne biste znali što je Vaša prava svrha da nemate mene koja Vas ograničavam u pretjeranim slobodoljubivim namjerama. Ja sam odgovornost u Vama”, mirno završi Dobrota. I Sloboda srdačno pruži ruku Dobroti.

„A što bih ja bez vas, drage moje?” nastavi nakon kratke stanke. „Baš ništa. Ne bih imala snagu, umijeće, ni slobodu djelovati u ljudima. Ljudi me ne bi prepoznali kao lijepu i radosnu. I tako bih bila potpuno neostvarena. Iako smo gospođa Pamet Oštra i ja stare prijateljice, putevi Sudbine već su nas predugo razdvajali, ali jedna bez druge ne možemo živjeti.

I ona i ja to znamo. Baš tako sve mi smo povezane. Gospođa Snaga Čvrsta je naš pokretač, no bez gospođe Pameti Oštre, gospođice Slobode Neshvaćene i mene, njen bi život bio uzaludan. A bez vas, Ljepoto i Srećo, bez vas bi svako djelovanje u životu bilo gorko kao pelin i teško kao crna zemlja. Vi ste čuvarice životnih zanosa, ljepote i radosti. I ne zaboravite, vas pet ste uvijek sa mnom. Ali, ja sam s vama samo ako se međusobno slažete – u protivnom se povlačim. I tek kad smo sve složne možemo doživjeti ono najviše, možemo primiti i pružiti Ljubav – najveći poklon Sudbine.”

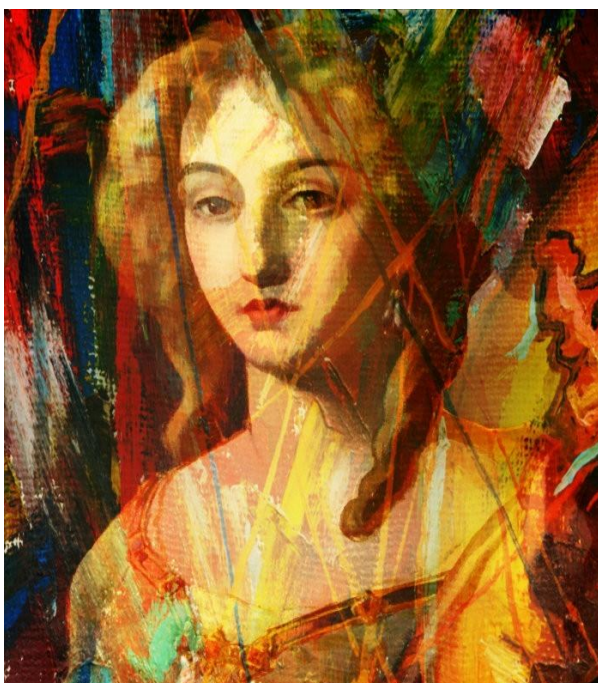
U taj se tren na Kolodvor Želja spusti s visina blaga, rominjajuća kiša koja je poput dragulja svjetlucala na suncem obasjanim licima dama. Bile su to suze Sudbine koja ih je iz bijelog oblaka cijelo vrijeme promatrala. Zahvalna i duboko dirnuta, nije ih mogla zadržati. Tada su nad velikim raskrižjem pred ulazom u grad, kojem nitko više ne pamti ime, ugledale dugu. I tako doživješe blagoslov najvećeg poklona Sudbine, a ona im otvori novi, sasvim drugačiji put.

MIHOVILA WALNER

PORTRETI CVIJETE ZUZORIĆ

O Cvijeti Zuzorić su mnogi govorili i stihove skladali, ali ona je ostala tajanstvena i daleka. Postoji mišljenje da je sama naslikala svoj portret. A postoji i mišljenje da na čuvenom portretu nije Cvijeta Zuzorić. Naime, muzejska savjetnica i voditeljica Kulturno-povijesnog muzeja u Dubrovniku Vedrana Gjukić-Bender u tekstu „Istina o navodnom portretu Cvijete Zuzorić iz Kneževa dvora“, objavljenom u prvom broju Zbornika Dubrovačkih muzeja iz 2004. godine utvrđuje da na portretu nije Cvijeta Zuzorić. No bilo kako bilo, stoljeća nisu izbrisala njeno ime i još se nađe autora koji vole naslikati njezino lice, makar prema neutvrđenom portretu. Tražeći njezine portrete uočila sam da neke internetske stranice zamjenjuju crvenokosu Cvijetu sa crnokosom Katarinom Zrinski.

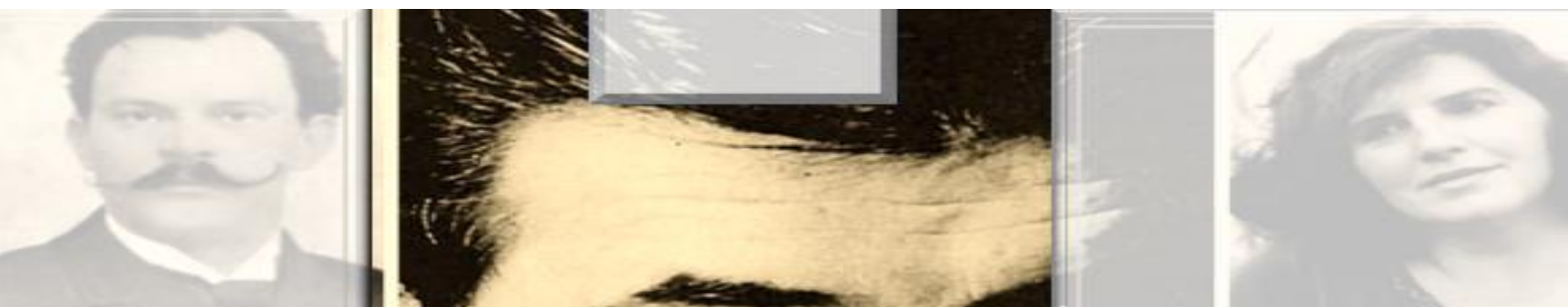
Cvijeta Zuzorić: Kolaž Ljiljane Stjelja

Cvijeta Zuzorić: Crtež Marije Juračić

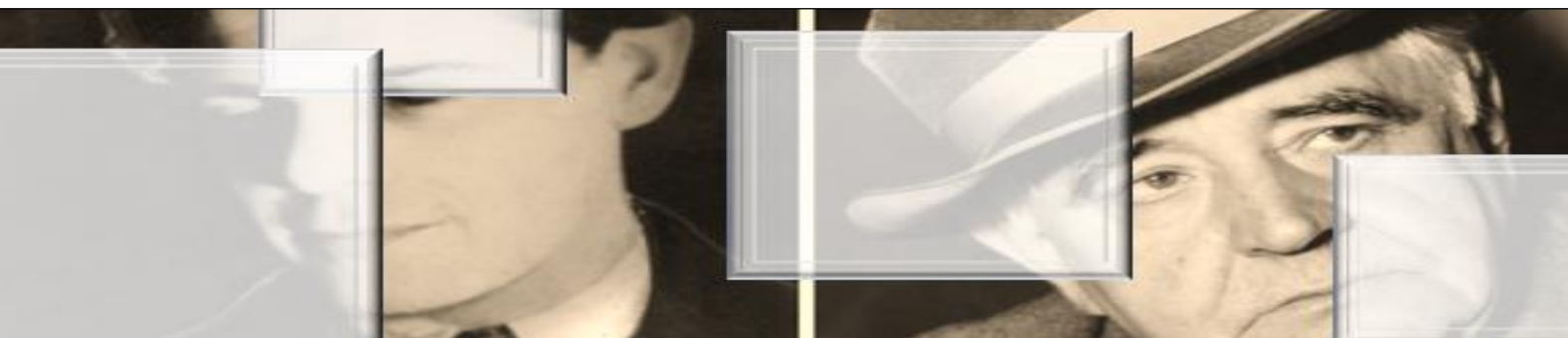
Zoran Hercigonja: digitalna obrada portreta

*Mrjeti ti ćeš kada počneš sam u ideale svoje
sumnjati.*

***

Silvije Strahimir Kranjčević

BERNARDA LUSCH

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ – PJESNIK I PROROK SLOBODE

Istaknuti pjesnik hrvatskog realizma i jedan od začetnika hrvatske književne moderne, Silvije Strahimir Kranjčević ulio je u svoju poeziju ponos i bunt senjskih uskoka, čiji je potomak bio. Jer "sputana je miso slobodnijeg maha"², a poezija je nebo u kojemu neometano širi krila.

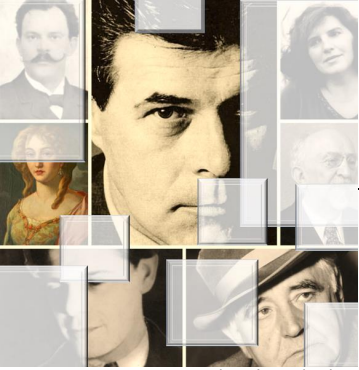
Dječastvo i mladost

U gradu bure i slavne povijesti rodio se 1865. godine Silvije Kranjčević kao prvo zajedničko, a ukupno treće dijete majke Marije i oca Spiridiona (Špire). Ime Strahimir dodao si je sam, naknadno. U rodnom Senju završava pučku školu i gimnaziju. Međutim, zbog sukoba sa školskim vlastima i solidarnosti s nekima od *nepravедno optuženih drugova*, gotovo cijeli njegov razred odstupio je od ispita zrelosti. U svjedožbi tog završnog razreda iz 1883. godine stoji tako da je mladi Kranjčević bio vladanja "prikorna radi nepokornosti i osornosti". Znajući okolnosti takvoga ponašanja, razvidno je da je već tada bio hrabar, pravdoljubiv i lojalan drug, spreman u ime svojih uvjerenja podnijeti osobnu žrtvu. Izostanak položene mature svakako je utjecao na njegov daljnji životni put, ali je u svakom slučaju potvrdio njegovu odlučnost da se pobuni i bori protiv nepravde, bez obzira na cijenu koju je za to potrebno platiti.

Dječastvo i ranu mladost zasigurno mu je obilježila rana majčina smrt 1880. godine, kada je Silvije imao tek nepunih 15 godina. Prema riječima suvremenika i prijatelja, majku i sina vezala je posebna bliskost, koja se vjerojatno temeljila na sličnosti senzibiliteta. Majka Marija imala je bujnu i plodnu maštu, koju je umjela pretočiti u zanimljive i uzbudljive priče, a koje je mali Silvije upijao poput spužve. Možda je upravo to potaklo dječaka da svoje misli i osjećaje pretoči u pisanu riječ. Kako navodi Josip Pasarić u Viencu iz 1893. godine, u četvrtom razredu gimnazije napisao je Silvije svoju prvu poznatu pjesmu, nazvanu *Oda Suncu*. Pročitao ju je majci, svojoj najvećoj podršci i osobi od povjerenja, a onda su oboje plakali.

---

²Iz pjesme *In tyrannos* (1884.)

Oboje duboko osjećajni, ovaj trenutak još ih je više zbližio, prije negoli ih njezina skorašnja smrt zauvijek ne razdvoji. Dvije pjesme, *Sjeni majke* i *Klekoh tebi na grob*, objavit će Kranjčević u svojoj prvoj zbirci *Bugarkinje*, kao posvetu svojoj nikad prežaljenoj majci.

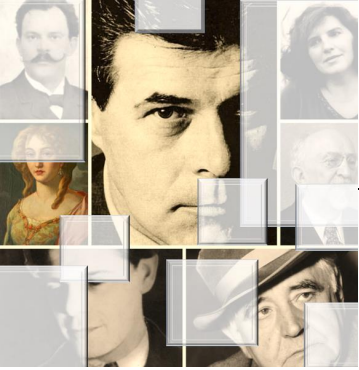
Školovanje i karijera

Buntovništvo u mladosti najavilo je Kranjčevićev turbulentan životni put. Bez položene mature, neka su mu vrata ostala zatvorena, a neka druga su se otvorila. Po završetku gimnazije pohađa predavanja u senjskoj bogosloviji, a krajem listopada 1883. godine, uz pomoć i zagovor biskupa Jurja Posilovića, odlazi u Rim kako bi studirao teologiju i postao svećenikom.

Sputana strogim pravilima i *samostanskim rešetkama* Vječnoga grada, njegova je duša patila za domovinom i slobodom. Boreći se između osjećaja dužnosti prema ljudima koji su mu omogućili školovanje i svoje duboke čežnje za povratkom u domovinu, u Rimu slučajno susreće biskupa Strossmayera. Blagi, očinski biskupov lik ohrabrio je mladog sjemeništara da mu se povjeri. Ovaj mu govori da ne osjeća svećenički poziv i da mu je želja vratiti se i služiti svojoj domovini. Biskup Strossmayer, taj veliki čovjek i mecena, shvaća unutarnju borbu mladoga čovjeka. "*Pođite, sinko, i ne bojte se*", rekao mu je. "*Ja volim da budete dobar svjetovnjak negol' zao svećenik*". Za povratak u Hrvatsku pruža mu i moralnu i konkretnu podršku, u vidu preporuke za dr. Franju Račkoga, koji će mu u Zagrebu pomoći pri dolasku.

Kranjčevićeva molba Zemaljskoj vladi za ponovnim polaganjem mature odbijena je na zahtjev ravnatelja senjske gimnazije.

Uz novčanu pomoć biskupa J. J. Strossmayera, 1885. godine pohađa u Zagrebu praktični tečaj za zvanje učitelja u građanskim školama, a sljedeće godine počinje raditi kao učitelj – najprije volontira u senjskoj pučkoj školi, a zatim postaje učiteljem trgovačke škole u Mostaru. Odatle ubrzo biva premješten, "*iz službenih obzira*", u trgovačku školu u Livnu. Međutim, ni ovdje ne pronalazi svoj mir – opet ga premještaju, ovaj put u Bijeljenu, da bi ga za nekoliko godina vratili natrag u Livno, ponovno "*iz službenih obzira*". U pozadini ovakvoga obrazloženja premještaja leže politički razlozi. Naime, mladi je učitelj svojom iskrenošću i pravaškim opredjeljenjem navukao na sebe određeni broj moćnih neprijatelja, koji su se na ovaj način obračunavali s njim. Ipak, među učenicima je bio omiljen – osvajao ih je svojom vedrinom, srčanošću i duhovitošću.

1893. godine počinje raditi u Sarajevu, a sljedeće godine biva unaprijeđen i dobiva posao u Zemaljskoj vladi u Sarajevu. Ovdje radi kao suradnik redakcije časopisa za književnost i umjetnost "Nada". Iako je službeni urednik Konstantin Kosta Herman, od 1895.-1903. časopis uređuje upravo Kranjčević. U sljedećih nekoliko godina, Kranjčević će u "Nadi" objaviti više svojih pjesama, pjesničkih proza, kritika i recenzija.

1904. godine dodijeljen mu je naslov profesora te je imenovan upraviteljem sarajevske trgovačke škole.

Put pjesnika

Ozbiljniji početak Kranjčevićeva književnog puta obilježila je njegova **prva objavljena pjesma *Zavjet***, koju je napisao 1883. godine te objavio u pravaškom listu "Hrvatska vila". Pjesnikov rodoljubni zanos potakle su tadašnje političke prilike u Hrvatskoj, a taj će zanos samo rasti i jačati dolaskom bana Khuena-Héderváryja na vlast krajem te iste godine. Dosta godina kasnije, u jednom razgovoru s Viktorom Carom Eminom dok su šetali mirnom Opatijom, Kranjčević će ustvrditi da on *tu ne bi mogao pjevati*. "*Meni se hoće, znaš, bure, nespokoja, nesklada...*" Tek u buntu i borbi njegova je uskočka duša pronalazila motivaciju i pjesnički uzlet; tek u sputanosti njegova su se pjesnička krila širila svom žestinom. Khuenovska Hrvatska mladom je pjesniku stoga davala neiscrpnu inspiraciju i ustrajnost u borbi za pravdu i slobodu svoga naroda.

Tijekom šestomjesečnog boravka u Rimu napisao je dvije pjesme: *Pozdrav* i *Senju-gradu*, koje su objavljene u pravaškoj "Slobodi", a u istom će časopisu kasnije objaviti i svoju prozu *Prvi honorar*.

Po povratku iz Rima, ostavši bez školovanja, posla i sredstava, boravi nekoliko mjeseci u Vrhovinama kod svoje tete, gdje se posvećuje pisanju i uređivanju svojih pjesama.

Pjesme su mu objavljene u četiri zbirke te u brojnim književnim časopisima, od kojih su najznačajniji već spomenuta "Nada" te "Vienac".

Pjesničke zbirke

Prva zbirka *Bugarkinje* objavljena je 1885. godine u Senju. Na nagovor i dobronamjerni napatuk suradnika i prijatelja, a kako bi izbjegao političku cenzuru, Kranjčević pribjegava auto-cenzuri te iz zbirke izostavlja pjesme koje smatra preizravnima i, u domoljubnom smislu, *prežestokima*. Najpoznatija pjesma koja stoga nije ušla u ovu zbirku je antologijska *In tyrannos*, pobuna protiv Khuenovske tiranije i ropstva u kojemu se koprcalo hrvatski narod toga vremena. Ova oda slobodi i pobjedi nad tiranijom objavljena je u cijelosti posthumno, i to tek 1958. godine! Zanimljiva je i priča o posveti – svoju prvu zbirku Kranjčević najprije je htio posvetiti djevojci u koju je bio zaljubljen, ali brzo odustaje od toga i namjerava je posvetiti biskupu Strossmayeru, koji mu je puno pomogao u teškim trenucima. Međutim, na taj bi način iznevjerio svoja pravaška uvjerenja. Zbog toga odlučuje posvetiti je Starčeviću, ali tomu se opet usprotivio izdavač zbirke. Naposljetku, Kranjčević piše posvetu "*uspomeni neumrloga Augusta Šenoa*", koji mu je bio književni uzor.

Druga Kranjčevićeva zbirka su *Izabrane pjesme*, koja je izašla 1898. godine u Zagrebu, u nakladi Matice Hrvatske. Iza ovoga nepretencioznoga naslova skriva se, prema brojnim kritičarima i proučavateljima njegova djela, najznačajnija Kranjčevićeva zbirka, koja je pokazala svu veličinu i snagu njegova pjesničkoga genija.

Treća zbirka *Trzaji* izlazi 1902. godine u Donjoj Tuzli, a sam naslov daje naslutiti unutarinja previranja pjesnika, čiji se pjesnički zanos polako osipa, a pjesme više nemaju onu snagu i gustoću kao u prethodnoj zbirci. Ovo je ujedno i posljednja zbirka koja je objavljena za pjesnikova života.

Otprilike godinu dana nakon Kranjčevićeve smrti, Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu 1909. godine³ posthumno objavljuje i četvrtu njegovu zbirku, nazvanu jednostavno *Pjesme*.

---

³Zbirka je izašla u drugoj polovini 1909. godine, iako je na njoj navedena 1908. kao godina izdanja

Pjesme ponosa i nade

Kaže Ivo Franješ da je Kranjčević nosio u sebi "*buntovni nemir senjskog uskoka i blagost modernog intelektualca*" te nastavlja: "*Bio se rodio da objavi mir svijetu, ali su ga nepravde života već u prvoj mladosti nagnale da na tirane trgne mač najplemenitije nacionalne i sveljudske retorike*"⁴

Njegova poezija je refleksivna, ljubavna, socijalna i rodoljubna, a u svojim se pjesmama Kranjčević često služi religioznim i antičkim motivima. Ipak, najveći njegov žar osjeća se u pjesmama rodoljubne tematike, gdje se obračunava s tiranima koji tlače njegov ljubljani hrvatski narod. No njegova poezija zapravo nije nacionalno ograničena – ona je na strani svakog potlačenog čovjeka, svakog potlačenog naroda; ona predstavlja maloga čovjeka u srazu s kozmičkom nepravdom i daje mu nadu, ulijeva snagu i prkos za borbu – proriče konačnu slobodu.

...Oj, siđi majko, na taj narod moj
I na taj plačan zavičaj robova,
Ah, sini, sini zrako blagoslova -
Slobodo sveta – ja sam prorok tvoj!...

(iz pjesme "*Na prvi susretaj*")

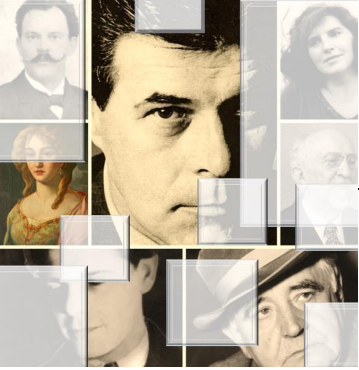
Pjesma *In tyrannos* Kranjčevićev je krik protiv khuenovskoga režima. Iako napisana 1884. godine, svjetlo dana ugledala je tek 1958. godine. Tada Khuena-Héderváryja više odavno nema, ali njezini stihovi svijetle kao univerzalna himna slobode i nade.

...Svezaste nam dušu – bar ste tako htjeli,
Mislili ste srcu srce otet pravo.
Ne ludujte, ljudi – tko slobodu želi
Željet će ju makar gladom očajavo!
A kad roblje kipi, tad ne znade straha,
Sputana je miso slobodnijeg maha!

...

---

⁴Iz Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga broj 60, Zagreb, 1964.

Da, uzalud sve to – gdje da tama traje,
Kad već jedan tračak svjetla ju prorijedi;
Svezat će te jednog dana koračaje,
Ali sputan korak za tri druga vrijedi.
Dok čovjeka bude, ljudstvo neće mrijeti;
Okovi su krila da se brže leti!...

(iz pjesme "*In tyrannos*")

Vjerojatno najznačajnija Kranjčevićeva rodoljubna pjesma, a svakako i jedna od najljepših hrvatskih rodoljubnih pjesama uopće, pjesma je ***Moj dom***, u kojoj izražava svoju ljubav i ushićenje domovinom, ali ujedno i bol i sjetu zbog teških prilika u kojima se nalazi:

...Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,
I brda joj i dol;
Gdje raj da ovaj prostrem, uzalud svijet prosim,
I ... gutam svoju bol...

...I sve što po njoj gazi, po mojem srcu pleše,
Njen rug je i moj rug;
Mom otkinuše biću sve njojzi što uzeše,
I ne vraćaju dug...

(iz pjesme "*Moj dom*")

Unatoč nabijenoj nacionalnoj tematici, iz Kranjčevićeve poezije isijava kozmopolitizam i ljubav prema čovjeku samomu. Pjesnik osjeća krhkost pojedinca u odnosu na svijet; njegovu malenkost u odnosu na veličinu i beskraj svemira. Ovi motivi najbolje se oslikavaju u refleksivnoj pjesmi ***Misao svijeta***, također jednoj od najznačajnijih Kranjčevićevih pjesama.

...Ima vječna zvijezda zlatna – za oblacim negdje trepti,
Ne vidje je smrtno oko, samo srce za njom hlepti.
Srce samo zvijezdu sluti – ideja je vječna, sama,
Adamovo teži pleme k njojzi krvlju i suzama...

(iz pjesme "*Misao svijeta*")

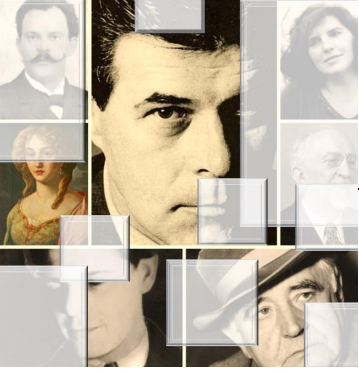
Iz velikoga opusa pjesnika (preko 400 pjesama) teško je izdvojiti sve pjesme koje su pronašle svoj put do srca čitatelja i kritičara. *Mojsije, Gospodskomu Kastoru, Heronejski lav, Eli! Eli! Lama azavtani?! -* tek su neke od blistavih, antologijskih pjesama koje su Kranjčevića svrstale među najveće hrvatske pjesnike svih vremena. Iako obilježene vremenom i prilikama u kojima su nastale, ove pjesme su u mnogočemu aktualne i danas, i kao takve željno iščekuju susret sa suvremenim čitateljem.

Bolest i rani odlazak

U pozadini svoga građanskog života i pjesničkoga stvaranja, Kranjčević je dugi niz godina vodio jednu tešku životnu bitku – onu sa zloćudnom bolešću. Prvi simptomi bolesti javili su se prije njegove tridesete godine, da bi ga, unatoč dugotrajnom liječenju, bolest naposljetku porazila 1908. godine, u 43. godini života. Iza sebe je ostavio suprugu i četverogodišnju kćer, ali i grandiozan pjesnički opus, koji će obilježiti razdoblje hrvatskog realizma i naznačiti početak književne moderne. Pokopan je u Sarajevu, koje ga je dostojno ispratilo.

...Tajna vilo, sfingo mramorova.
Nesvjesna, vjekovita silo.
I jedini suče od vjekova.
Pred kojim je sve jednako bilo.
Ne dam maha uzdahu ni suzi.
Kad mi pjesma do tebe se šeće ---
--Zipko, grobe, zagrljeni družu.
Ljudska suza rastavit vas neće!...

(iz pjesme "Smrti")

Literatura:

Kranjčević, Silvije Strahimir. 1964. Pjesme; Pjesnička proza; Kritike; O sebi. Zora, Matica hrvatska (biblioteka Pet stoljeća hrvatske književnosti broj 60). Zagreb. Predgovor: Ivo Frangeš.

Jelčić, Dubravko. 2006. Silvije Strahimir Kranjčević (2. izdanje). Naklada Slap. Zagreb.

Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva (sastavio: Vlatko Pavletić). 1971. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb

ALEKSANDRA MIŠIĆ

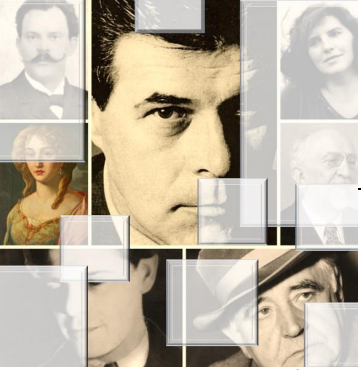
„LUDA ŽELJA, DA, AL' LJUDSKA JEST!“

„MOJSIJE“ S. S. KRANJČEVIĆA

„*Spasi narod moj, o Gospode!*“

Tako vapi Kranjčevićev Mojsije hodajući izgubljeno kroz pustinju, zlopateći se četrdeset godina, vođen ludom željom koja je „luda želja, da, al' ljudska jest!“

Bežeći od egipatske neslobode, sanjajući Hanaan, Obećanu zemlju, Mojsije se uspinje do simbola noseći svoj krst pre Onoga koji je nevin postradao vekovima kasnije. Ipak, isti podvig, isto stradanje, ista slabost koju će pokazati u jednom momentu, dve su sestre, kao i ropstvo i sloboda. Jer svi smo mi samo ljudi, koji mogu goreti zbog svoga sna. Sitni smo pred Tvorcem, jadni i ništavni, pa ipak, „gdje njegova je duha kolijevka“ ima toliko ljubavi i strpljenja za tog jadnog stvora, ali i neverice, zar je moguće da ljudi ne shvataju podvig izabranog pojedinca koji se žrtvovao zarad njihove sreće i boljeg života? U odnosu na prolazno stoji večno, u odnosu na duhovno - telesno. Vera i nevera kao dva pola jednog spoznanja, trn koji nas stalno bode u petu i ometa hod neprekidno nas pitajući: „Ima li nečeg tamo iza?“ I da nije tog pitanja, lako bi bilo. Ne bi nas ništa vuklo dalje, ne bismo bili tako prokleti, ali možda ni blagosloveni. Ne bi Tolstoj pisao svoju „Potragu za Bogom“ celi život pitajući se ima li ga ili nema. Bog nam je, veli Kranjčević, udahnuo besmrtnu dušu, samo što toga nismo svesni. Iako maleni, deo smo onog ogromnog čuda koje na okupu drži celu vasionu. I baš taj segment je pokretačka snaga koja pesnikovog Mojsija vodi napred.

Razaraju ga sumnje, pa ipak shvata da čovek nije stvoren da bi bio rob, već da bi svoju misao mogao slobodno da objavi urbi et orbi. To je „luda, smjela ljudska željica“, ali to je ona iskra koja pokreće, koja je bunt, nepristajanje. To je usud čovekov. Jehova prepoznaje slobodarski napor izabranog pojedinca, pa opet ga naziva jadnikom. Zašto? Zato što priznaje da je, stvarajući čoveka, zaboravio da ubije u njemu onu iskru, duh, plamen, žar, kako god da se zove. Ono što će ga uvek terati napred, ne dopuštati varijantu predaje, ono što zauvek spava na dnu Pandorine kutije, a zove se nada. Boli to i čini ga prokletim, ali istovremeno i živim, jer:

„I tebi baš što goriš plamenom

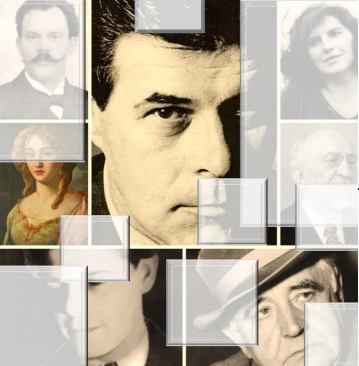
Od ideala silnih, vječitih,

Ta sjajna vatra crna bit će smrt.

Mrijeti ti ćeš kada počneš sam

U ideale svoje sumnjati.“

Ako je čovek tako dragocen Božiji stvor, zašto onda Gospod dopušta toliko stradanje? Mojsije sve vreme sumnja, pre svega u sebe i svoje mogućnosti. Biblija kaže da on nije doživio da uđe u Obećanu zemlju. Ovaj motiv Kranjčević koristi da pokaže odnos mase prema individui koja se ističe i taj odnos često podseća na odnos čopora hijena prema slaboj antilopi. To je vrlo lepo opisao Kafka u romanima koji anticipiraju totalitarne sisteme. Narod je ponekad beslovesna gomila koja, vođena profanim porivima, ne razume uzvišenost neke ideje. Osećajući sopstvenu nesavršenost, ta masa sklona je ismevanju, ruženju i ponižavanju. Izdaće i za mnogo manje od trideset srebrnjaka.

„Al’ ono narod, Božja odlika

Sagradio si tele zlačano

I tele slavi, a ne Jehovu!“

Bog prepoznaje Mojsija po smelim rečima i smelim idejama. Takvi pojedinci su dragoceni, ali oni najčešće stradaju jer su, kao onaj petao iz narodne priče, kukurikali pre vremena. Zar se to nije dogodilo Đordanu Brunu, Galileju... smele ideje začete pre nego što je čovečanstvo bilo spremno za njih?

Dostojevski je napisao da ako krenemo ka cilju i putem zastajemo da kamenom gađamo svakog psa koji zalaje na nas, nikad nećemo stići na odredište. Čini se da Kranjčevićev Mojsije ima ideju, ima motiv, ali biva poražen na kraju. Zbog čega je to tako?

Život je pustara, a ljudi prašina, kaže pesnik. Samo genije, poput Mojsija, razume naum Božiji. „Ko ima uši da čuje, neka čuje“. Narod, masa, zaslepljena željom za boljim životom, za materijalnim, ne čuje. Taj narod, kada konačno ugleda Hanaan, besan je i razočaran. Šta je očekivao?

„Aj, to je dakle zemlja Hanaan?!

I zato si nas vuko pustarom

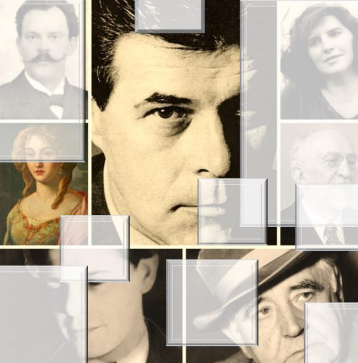
Da još nam za nju valja strmoglav

Niz ovo gadno brdo srnuti

I tko je tebi pravo podao

Slobodi da nas vodiš silovno

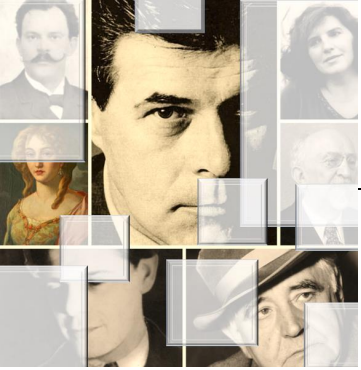
Po svojoj volji ko na uzici?

To je kap koja će prelići čašu, Mojsijeve reakcije nižu se gradacijski, on bleedi, plače i konačno umire, tužan i potpuno slomljen zato što njegov sopstveni narod nije shvatio žrtvu koju je prinio, uzvišena ideja bačena je kao biseri pred svinje. Narod ulazi u Hanaan, ali bez svoga vođe.

Možda ova Kranjčevićeva pesma u svojoj biti zvuči deprimirajuće. Možda pesimističko viđenje nezahvalne mase podstiče na razmišljanje vredi li uopšte preduzimati avangardne korake, ali tekovine civilizacije pokazale su da itekako vredi. Jer da nije bilo hrabrih ideja izuzetnih ljudi, da Ikar nije napravio krila, Da Vinči svoje maestralne crteže, da se pisci nisu oduvek bunili protiv nepravde u svojim knjigama, da nisu podizane revolucije... da su ljudi samo ćutali i bili obični kako je objašnjeno u romanu „Zločin i kazna“, da su bili poslušno stado koje trpi, kako bi danas izgledao ovaj naš svet? To će pitanje ostati bez odgovora. Mojsije, hrabri, usamljeni genije morao je podneti žrtvu. Kao i Isus Hrist kasnije. Kao i svi koji moraju stradati da bi se na njihovoj smrti rascvetao neki novi život. Smisao patnje je u katarzi, smisao žrtve u iskupljenju. U tom smislu, Mojsijeva žrtva je uzvišena. Tako se jedna „luda želja, da, al’ ljudska“ ipak realizovala. I nju je Kranjčević snagom literarnog talenta uspeo da opiše u svojoj izuzetnoj pesmi.

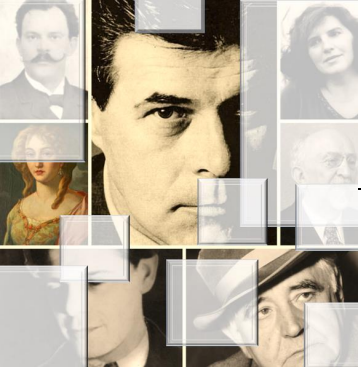
JOSIP ERGOVIĆ

KRANJČEVIĆ, SILVIJE... K TOMU JOŠ STRAHIMIR

Mojsije i Mojsije

Pri samom spomenu Silvija Strahimira Kranjčevića od ranih su me dana, uvijek iznova, impresionirale dvije „stvari“: prva je njegovo ime. Da se zvao Silvijo, ne bi mi bio ni upola toliko zanimljiv. Ovako, kao Silvije, svrstao se u mojoj svijesti uz bok autoru, imena Publije Vergilije, postavljenom nedohvatno visoko na polici moje knjižnice. A tek Strahimir Kranjčević!? To je gotovo pa u rangu zvučnosti imenjaka mu koji također bje Silvije, ali Bombardelli! Čovjek mora biti “*a hell of a guy*” da bi opravdao ovako bombastično ime jer od njegovog nositelja, na dnevnoj osnovi, ne očekujete... doli zvonkost, veličanstvenost i univerzalnost, kao što je (i tu sad dolazimo do one druge “stvari”) Kranjčevićev “*Mojsije*”.

Što je to što me, na pukoj osnovi dojma, uvijek osvajalo u ovim stihovima? Prije svega, zamah... patetični epsko-dramski zamah koji ne zastaje ni na tren tijekom čitave pjesme, pretežno oblikovane skladnim nerimovanim, simetričnim desetercima. Točnije bi bilo reći, to je slijed neprestanih iktusa jedne po jedne strukturalne jedinice u pjesmi. Obično se kaže da “dva monologa ne čine dijalog”. U ovom slučaju dva uzastopna niza monologa u dijalogu sasvim uspješno čine pjesmu. Jedan od tih “monologa” je Kranjčevićev Jahve koji, nemilosrdno i bez ikakve empatije, svojoj grješnoj nahočadi dirigira hipertrofiranim gromovitim prstom: “*A usred stupa žario se prst/ Na ruci silnog boga Jehove./ `Ovuda!`strašno grmio je glas/ (...) A narod božji gledao je stup ... /*

I sigrao se šale svakakve. Hm, da... glas tog prsta me u pojedinim izričajima neodoljivo podsjeća na, također ⁵bradatog, Charlesa Darwina: “A sve sam ovo napunio ja/ Života klicom, svim je mio vijek/ I svačije je pravo disati.” (...) “Al bolno - bolno odmah osjeti/ U ovoj svojoj gustoj kaljuži/ Da ta mu bara nije tuđa krv...”

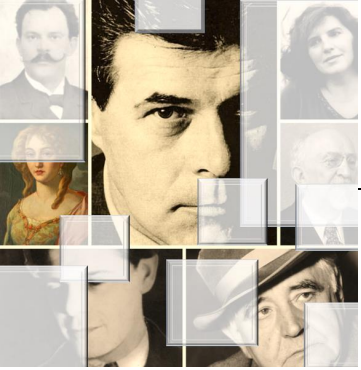
Ili na, još bradatijeg, Karla Marxa: “*I narodi su djeca velika/ Što lako im je kupit igračke.*”

Drugim uzastopnim nizom monologa zastupljen je Kranjčevićev prorok: kad treba snishodljiv – kad treba nasrtljiv, pragmatičan, ponegdje ironičan ⁶bradati zastupnik prizemne i banalne “ljudske stvari”, zvan *Mojsije*, čiju svetačku aureolu mnogi vragolani – velikani povijesti likovne umjetnosti – vole prisposodobiti obliku rošćića. No ni to nije drugo do stilizacija različitih bradatih teorija. Sukladno starozavjetnom *etosu i patosu* Jahve je u to doba bio tek ekskluzivno božanstvo židovskog naroda; ne i bog Egipćana koji su, za Ramzesove ere, još uvijek štovali šakale, ibise i govnovalje, ni ne sluteći da će se kasnije ustanoviti kako je i njih stvorio upravo Jehova, glavom i bradom. Neki narodi to nikad neće ni spoznati; Kinezi, na primjer. Stvarni Mojsije nije, dakle, morao biti baš pretjerano nadaren pregovarač-taktičar, kao onaj Kranjčevićev (“*Po riječima te poznam smjelima...*”) čiji je Bog za potrebe pjesnikovih poetskih metafora – već tad, nesumnjivo, napučio “... *zapad tamo, istok amo gled/ I sjever ondje i ovuda jug...*” i bio jednako univerzalno blagonaklon prema svemu što diše ili gmiže.

---

⁵ U tekstu će se često pojavljivati oblici riječi „bradat“. Taj pridjev će ponekad označivati utjecaje različitih osoba - mahom bradatih - na Kranjčevića... koji nije bio bradat. Češće sam, ipak, riječ „bradat“ koristio za postizanje „situacijske komike“.

⁶ Na spomen „bradatog Mojsija“ ne mogu a da ne prasnem u smijeh, prisjećajući se filma *Ten Commandments* - „Deset zapovijedi“ (Cecil B. De Mille, 1956.) u kojem su režiser, navedeni Cecil B.D.M. i glumac Charlton Heston potpuno izgubili kontrolu nad bradom glavnog lika koja se, do kraja filma, prometnula u samoživuću monstroznu grotesknu instalaciju, prijeteći da proguta Hestona i svih Deset zapovijedi.

Iz svetih zapisa proizlazi, međutim, da je Mojsije imao priličnih govornih poteškoća (navodno je mucao) pa se, za potrebe *PR*-a, obilato koristio uslugama starijeg brata Aarona. Razumije se, mi čitatelji bespogovorno i bez rogoborenja prihvaćamo Kranjčevićeve – i ne samo njegove – poetskim potrebama opravdane povijesno-kulturološke prilagodbe i preoblike.

Tema za sebe je i pjesnikovo filozofsko postavljanje vizure univerzalnog-božanskog, u odnosu na prizemno-ljudsko: “*S visina mojih, ljudski jadniče,/ Jednako mal je piramida rt/ Ko rov što izbací ga krt.*” Osjećaj spomenutog kvazi-božanskog rakursa i sami dobivamo svakog dana dok čitamo vijesti o međusobnim genocidnim masovnim ubojstvima, progonima i izbjeglištvima naroda, a zbog naroda, pa bi nam dobro došao jedan priručni gromoprst da nevoljnike, onako uđuture, kresnemo “odozgo”, uz konstataciju: “*I bespomoćna sve je natega!*” Davno sam odustao od nade u uspostavu konačnog mira na Zemlji. Rat je, bez svake sumnje, ljudskom rodu imanentno stanje. Tako, uostalom, zbori “najbolji učitelj”, a s njim se slaže i “učiteljica života”, naime gospodin Iskustvo i gospođa Histerija... pardon, Historija. A ni Jahve se u ta sitna ljudska posla, uglavnom, više ne miješa. I on je, čini se, “digao... prst” od svojeg neuspjelog eksperimenta. Nastranu šalu na stranu, vratimo se Silviju pa još Strahimiru!

Ovaj članak sam namjerio pisati na način da prvo ispucam svoje ideje vezane uz pjesmu i autora, da nakon toga počnem iščitavati literaturu pa da onda, sukcesivno, sebe i vas obavijestim o “efektima od tog`”; naime, o tome kako su sve moje originalne teze o Strahimiru stoput prežvakane, probavljene i ispljunute. Da sam postupio drugačije, sad bih još stajao pred praznom stranicom kompjutera ili bih pisao fraze o tome kako Silvije po svojoj vokaciji nije bio zadržgli

tradicionalist nego *moderate* modernist koji je stameno ispoštovao, zlim vremenom nametnutu, neophodnost bugārēnja nacionalne mitologije, e da bi potom krenuo vlastitim putevima, služeći uvijek istoj svrsi na jedan univerzalniji i umjetnički neusporedivo relevantniji način. Mnogi literarni “tendencionist” i danas će staviti ruku u vatru da ni “Mojsije” nije drugo do alegorija “*stoljeća, sedmog*”. I neće pogriješiti. Činjenica je da rečeni Silvije u tom našem nenarodnom “*stoljeću, devetnaestom*” nije mogao kod kuće dobiti posla nego je, politički nepoćudan, bio prisiljen tezgari uokolo praktički čitavog svog vijeka, a umro je kad je trebao biti u naponu snage; rekao bih, od nesretnog tumora na mjehuru.

To, da je Silvije čitao Darwina, notorna je činjenica. Za Marxa nisam pronašao potvrde. Sva je prilika da jest. Za ostale bradonje nisam je ni tražio.

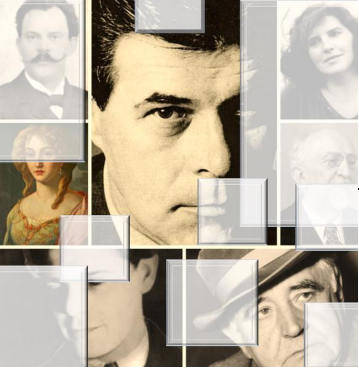
Sama patetičnost Strahimirova impozantnog imena, osim mene, čini se, nije zaintrigirala nikoga.

Stojim, dakle, pred praznim listom kompjutora. Red mi je krenuti ispočetka, kao u onom bradatim vicu:

Perica: “Silvije Strahimir... Silvije Strahimir Kranjčević rođen je...”

Učitelj: “Rođen, umro i pokopan. Nego, reci nam, Perice, po čemu ga pamtimo!”

Toliko često ponavljan refren: “*I mrijeti ti ćeš kada počneš sam u ideale svoje sumnjati*” zajedljiva je primjedba i kletva. Mogla bi se tretirati i kao Jehovino zlorado veselje nad novim padom “istočnog grješnika”: “*Al jao tebi što si želio.*” Kranjčevićev *Mojsije* – koji je svojim neospornim pregovaračkim sposobnostima uspio uvjeriti Jehovu da njegove interese pretpostavi “misirskima” (unatoč argumentu: “*O stvore moj?! A zašto da bih ja/*

*Zbog jednog stvora drugi kido stvor?!” te da izvede “narod... njegov” iz “ropstva, zlopatna” – past će, dakle, žrtvom sumnje u vlastite ideale. Da su Silvije i Mojsije pažljivije čitali Marxa, saznali bi kako revolucionarni vođe ni za živu glavu ne smiju posumnjati u vlastite ideale, ma kakvi oni bili ... jer ih njihovi sljedbenici, ionako, ne slijede zbog ideala koliko zbog karizme, to jest čvrstih i nepokolebljivih uvjerenja. Neodlučan vođa i prorok, u pravilu je mrtav vođa i još mrtviji prorok. Moglo bi se reći i to da Mojsije ovdje pada simboličnom (*pars pro toto*) žrtvom cijelog nauma. Izdali su ga, i leđa mu metonimijski okrenuli (a stvarno i ostatak stražnjeg dijela tijela: zatiljak, pete...) upravo oni radi kojih je sve i započeo. Narod. Kao da prorokov pad nije, ujedno, i njihov poraz. Jehova je oprao ruke i prepustio zajednici da obavi prljavi posao egzekucije nad Mojsijem, čija krivnja nije “tragička krivnja”– jer je “okrivljeni pri izvršenju zlodjela, prisilnog svođenja naroda slobodi, bio pri punoj svijesti”. (“*I tko je tebi pravo podao/ Slobodi da nas vodiš silovno/ Po svojoj volji - ko na uzici...*”) – i... njegova krivnja jest “sinegdohalna”, kao što napomenuh. Ali to mu nije uzeto kao olakotna okolnost pri izricanju kazne. *Sounds familiar?**

A možda i nije baš sasvim tako. Plemena i narodi gotovo u pravilu prebrode prijetnje vlastitom opstanku. Izvuku se, prije svega, zato što imaju bogatstvo najrazličitijih resursa, kadrovskih i... ostalih. Jednostavno, izlisanog ideologa zamijene novim. Narod je konstanta, vođe su potrošna roba. Premda kadikad imamo pogrešnu predodžbu, da su ideolozi svrha plemenskom postojanju. Ne znam čija je zasluga taj dojam!?

Mrgud: “Ima li još puno, Papa Štrumf?!”

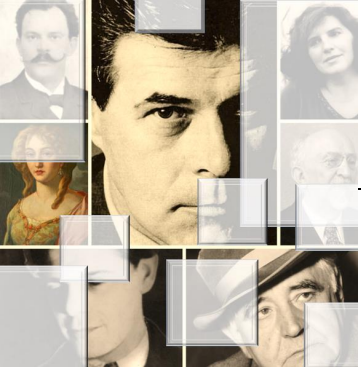
Papa Štrumf: “Samo što nismo... još četrdeset godina.”

“Ne treba, onda, čuditi što su nestašni učenici sagradili zlatno tele istog trena kad je učitelj napustio učionicu radi odlaska na razgovor kod direktora. Pa nisu baš sva bića ljudskog mravinjaka stvorena i predviđena da predaju etiku! Ali vlast ih mora, mrkvom i bičem, držati u pokornosti. Naročito one koji predaju etiku.

Za razliku od Kranjčevićeve poetske stilizacije biblijskog događaja, koju baš i ne bismo mogli nazvati hepi-endom, stvarni je prorok doskočio izdaji u vlastitim redovima. I ne samo to. Žrtvovao je čitavu generaciju u ime ideološke čistoće budućih naraštaja. Opće je poznato da je Mojsije četrdeset godina povlačio izraelski narod po žednom pustinjskom pijesku s jednom i jedinom svrhom: da umre i posljednja jedinka koja je u sebi nosila ropsko iskustvo “misirskih lonaca”. U Zemlju Kanaansku, navodno, nije ušao baš nitko od njih, pa ni sam prorok. Dosljedan vlastitom načelu, predao je štafetnu palicu prije ulaska. Tako kaže priča. Ako ne laže. Stvarni je Mojsije, dakle, doskočio božanskoj kletvi, čime je osmislio i demantirao proreknuti besmisao vlastitog skončanja. Kad već nije mogao popraviti pokvarenog pojedinca, promijenio je narod i neutralizirao Jehovino prokletstvo”, razmišljam tako čitajući Kranjčevića. Kao ni Silvije, ni ja nisam “filozof” po vokaciji, ali glava mi služi za razmišljanje. To je još jedan od razloga zbog kojih mi je Strahimir simpatičan. Pored toga što je bio poetski genij.

“I kakve sad veze imaju Štrumfovi i Zekoslav Mrkva s Kranjčevićem!?” upitat ćete vi mene. “Nikakve”, odgovorit ću vam pa nastaviti: “Ali se pitam, zašto mi, onda, upravo oni padaju na pamet dok čitam `Mojsija`!?” Vraćam se opet na neke bradate ljude. Ne, nužno, na Papa Štrumfa.

MARIJA JURAČIĆ

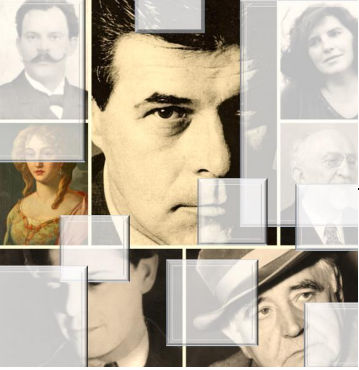
„MOJSIJE“ SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA

Ponekad mi zasmeta kada neki sportaš ili cijela sportska ekipa, prije utakmice, šalje publici znake svoje religioznosti, povlači Boga za skute i moli ga za svoj uspjeh. Zar stvarno misle da bi Bog, ma čiji bio, mogao navijati za neko svoje dijete, a zanemariti ono drugo? Tu temu, ali u mnogo ozbiljnijem kontekstu, razrađuje Silvija Strahimir Kranjčević u pjesmi „Mojsije“.

Poznata je starozavjetna biblijska priča o Mojsiju koji je izveo židovski narod iz egipatskog ropstva pa ga četrdeset godina vodio kroz pustinju do obećane zemlje Kanaan. Taj put i Mojsijeve kušnje glavna su tema pjesme.

U uvodnom dijelu pjesme Mojsije moli Boga da mu pomogne izvesti narod iz egipatskog ropstva. Njegova se molitva ne odnosi na vlastiti probitak. Ona zastupa životne interese židovskog naroda, suludo obespravljenog i krajnje nesretnog. Narod je to kojem se osporava pravo na postojanje, kojem gospodari ubijaju tek novorođenu djecu. Mojsije je bio jedno od djece kojoj je bila namijenjena smrt, ali sudbina je htjela da bude spašen. Vezan uz svoj narod, Mojsije teško podnosi nepravedan njegov položaj, baš kako ga je teško podnosio i pjesnik, prisiljen napustiti dragu mu domovinu. No čini se da narod nije posve svjestan da bi mogao živjeti bolje i slobodnije. Njegove oči zastire mrena iza koje nemila povijesna zbivanja polako tonu u zaborav.

"Izvedi narod moj, o Gospode,
Izvedi ga iz ropstva zlopatna
I skini mu sa vjeđa pospanih
Još onu mrenu tvrdu, zlokobnu,
Što zastire sad oči njegove!
Spomeni se da ropstvo nemilo,
Ko teško ono stijenje nadgrobno,
Na leđima mi tlači bratskijem,

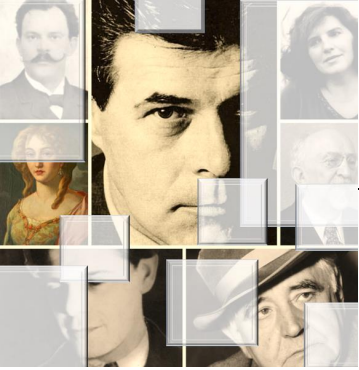

I da nam ljuti naši krvnici
U utrobama djeci sudiše!
O, smiluj se, o silni Jehova,

Prokuni kletvom krvne silnike
I spasi narod moj, o Gospode!"

No Gospod, koji je stvorio sav život na Zemlji, ne vidi razloga zašto bi se priklonio jednom narodu, jer svi su narodi pred njegovim očima jednaki. Malo sarkazma naći ćemo u njegovim riječima da su iz njegove božanske, uzvišene perspektive jednaki piramide vrh i običan krtičnjak. I krtica i čovjek imaju jednako pravo na život jer svi koji su dobili život, imaju pravo disati. Život je najveći prirodan zakon. U ovom trenutku Jahve se ne bavi moralnim problemima koji muče Mojsija. Njemu su svi ljudi jednaki i ne želi se miješati u njihove sukobe. Ne želi zbog jednog čovjeka kažnjavati drugog. Sve su ljudske nedaće sitne i prolazne prema veličini Univerzuma kojim on vlada, koji je on ispunio klicom života..

A luda želja! da, al' ljudska jest!
Da kunem kletvom krvne silnike,
Da bijem narod, a zbog naroda,
O stvore moj?! A zašto da bih ja
Zbog jednog stvora drugi kido stvor?!
Gle zapad tamo, istok amo gled'
I sjever ondje i ovuda jug,
A sve sam ovo napunio ja
Života klicom, svim je mio vijek
I svačije je pravo disati.
A ti sad tražiš sam da pogazim
U prirodi mi zakon najveći!
Al' da je tebi stati onamo
Početak gdje je mojem pogledu,
Tad vidio bi što je sićušna
Ta tvoja ljudska, krvna željica.
S visina mojih, ljudski jadniče,

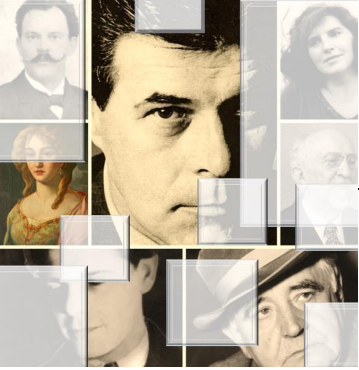

Jednako mal je piramida rt
Ko rov, što neznan izbací ga krt,
I bespomoćna sve je natega!

No Mojsije je uporan i ne odustaje. On hrabro zastupa svoje mišljenje da nije čovjek stvoren na božju sliku i priliku da bude bijedan, ustrašen, mali crv. Čovjek nije stvoren da bude rob drugog čovjeka. Iako je smrtan, iako na sebi nosi Istočni grijeh, on je ponosna božja čestica. Nije primjereno čovjeku da bude manje vrijedan od drugog čovjeka. U svom obraćanju Bogu on ne zaboravlja pokazati svoje poštovanje, svoju gordost jer je božje stvorenje, neraskidivo vezano sa svojim tvorcem. On razumije da su stvari gledane iz božje perspektive drugačije, ali ipak hrabro spominje ljudsko gledište, ljudske potrebe i odnos prema životu.

"Nedohvatni su sudi, Gospode,
U kojima se nama pojavljaš,
I zakoni su tvoji vječiti,
A da bi crv tvoj mali, sićušni,
Sa stožerima tvojim drmao.
Davnina mrkla prošlost zastire,
Otkako si u svojem Edenu
Iz zemlje prvog stvora izveo,
Udahnuo mu dušu besmrtnu,
Al' to bi mrva s tvoje mrvice.
I od onda smo svi mi smrtnici
Komadić tvoga bića velebnog,
Pa sve što jesmo — sitni, maleni,
Al' tvog smo ipak bića čestica!
I čovjek eto gord sa rodbinstva
Sa vječitijem tvojim iskonom,
O, Gospode, o silni Jehova,
Ponosit diže čelo prevedro
I teži tamo gore nad zemlju,
Gdje meki, svilni plove oblaci
U zlatnom moru zraka sunčanih,
Gdje njegova je duha kolijevka.
Pa, Gospode, o reci, vječiti,
Je l' ljudsko čelo za to stvoreno

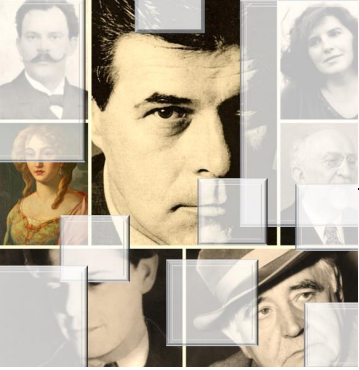

Da u prah pada ropski, kukavno,
I one ruke u koje si ti
U tajne svijeta postavio ključ,
O, reci, jesu l' tako slabašne,
Da nijesu vrijedne s tobom, Gospode,
A u čast tvoju, vladu dijeliti?
O, klanjam ti se, silni Jehova,
S visina tvojih sve je jednako
Na ovoj maloj, sitnoj zemljici.
Al' kod nas ovdje, s našeg pogleda,
Baš ravan nije piramida rt
Sa rovinama što ih diže krt,
I makar da je sve to natega!
Već pomiluj mi, silni Jehova,
Tu ludu, smjelu, ljudsku željicu;
Izvedi narod moj, o Gospode,
Izvedi ga iz ropstva zlopatna
I ne daj da ti stvor na oblik tvoj
U prahu leži, čelom puzeći!"

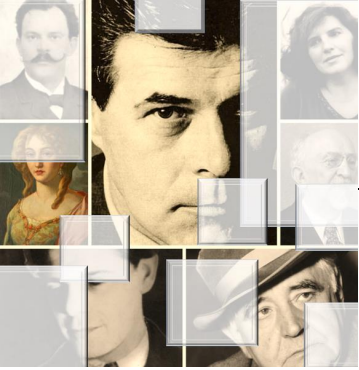
Jahve se prisjeća kako je Adamu i Evi oduzeo besmrtnost, ali je zaboravio uzeti im svoj duh iz duša, utrnuti onu vječnu božju iskru koja u njima plamsa. Zbog te njegove pogreške čovjek gaca po kaljuži, ali mu srce leti u visine jer osjeća da mu je tamo pravi dom, da mu je kolijevka u tim visinama. Ovo božje priznanje da i sam može osjetiti ogromnu srdžbu i u srdžbi pogriješiti, pokazuje kolio je duboko Kranjčević uranjao u svoje razgovore s Bogom.

Mojsijeva upornost pa i neka zbivanja koje Jahve ne može negirati, potaknu Boga da usliši Mojsijevu želju, ali ga opominje da će zbog te svoje želje teško patiti. Ta se božja opomena nekoliko puta javlja u tekstu:

***"I tebi baš što goriš plamenom
Od ideala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt
Mrijeti ti ćeš kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati!"***

Po riječima te poznam smjelima,
Da imaš krila koja uzvija
Plamičak sveti što sam potako
U srce prvog onog čovjeka
Dok boljim pojmom grlio sam svijet.
O, jadniče, kad prokleh onda rod
I sve što smrtna žena baštini
Od zagrljaja s muškim plemenom,
Zaboravih u srdžbi pravednoj
Da duh svoj u tom rodu ubijem,
Da utrnem mu onu iskricu
Što u grud sam mu svetu metnuo
Ko odliku u cijelom stvaranju;
O, neokajna moja pogreško!
Prikratio sam vijek besmrtni,
Al' ostade mu plamen iz neba
Ko zapretani žar pod pepelom.
I bude katkad, pa se u srcu
Ko zublja žarka iskra razbukti,
I čovjek teži gore nad sebe,
Gdje meki, svilni plove oblaci
U zlatnom moru traka sunčanih,
Gdje njegova je duha kolijevka —
Al' bolno — bolno odmah osjeti
U ovoj svojoj gustoj kaljuži
Da ta mu bara nije tuđa krv,
Al' on da nije svojoj hrpi svoj!
I gle — kad tako već je ukleto —
I prokleta će navijek ostati, —
Smilovat ću se tvojoj željici,
Al' jao tebi što si želio.
***I tebi baš što goriš plamenom
Od ideala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
Mrijeti ti ćeš kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati.***

Koliko je sljedbenika Mojsije sa sobom poveo, slikovito prikazuju sljedeći stihovi:

I prosuo se narod pustarom
Ko oblaci od guste prašine,
Kad zaigraju kolo vjetrovi.
A šta je život — ko i pustara,
A šta su ljudi — ko i prašina,
A nad svim visi krilo udesa
I mota gore, dolje, upored:
I čas se prašak ljeska o suncu
I prelijeva se bojom šarenom,
A čas ga eno s blatom smiješana
I neviđena gdje u kaljuži.

No u tim se stihovima naglašava i čovjekova prolaznost, misao da sudbinu nitko ne može izbjeći.

Fino teče naracija pjesme. Jahve u trenutcima izlaska Židova iz egipatskog ropstva svesrdno i vidljivo pomaže Mojsiju. Ispunjava njegovu želju i narodu pokazuje put u obećanu zemlju na vrlo spektakularan način. I oni koji su se, možda, kolebali poći u nepoznato, morali su ugušiti svoje sumnje i krenuti za vidljivim božjim znakom.

No božja je opomena jasna samo Mojsiju. Jedini on, uz obećanje meda i mlijeka, razabire, ali i zanemaruje božju opomenu da će doživjeti razočaranje i smrt će mu biti crna, osjećaj gubitka neizmjeran. Dogodit će se to jer uz božje zakone postoje i oni ljudski, oni koje ljudi često provode u ime Boga, ali bez njegove volje.

Pred silnim ljudstvom gorio je stup
Od crne zemlje pa sve do sunca.
A usred stupa žario se prst
Na ruci silnog boga Jehove.
"Ovuda!" — strašno grmio je glas —
"U obećani rajski Hanaan,
Kud teče mlijeko i slađani med!"
A narod božji gledao je stup
I šapto: Baš ga j' lijepo vidjeti!
I sigrao se šale svakakve.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Al' što se trese gora sinajska
I što to grmi strašnom pustarom?
Na hiljade su onaj čule glas.
Razumio ga samo genije,
Po drugi put si slušao osudu:
***"I tebi baš što goriš plamenom
Od ideala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt
Mrijeti ti ćeš kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati!"***

No narod se na duže vrijeme ne može hraniti obećanjima. Njegova vjera vremenom slabi, okreće se drugim idolima. Mojsije, baš kao Isus kasnije, moli Boga da oprostí narodu, jer narod je dijete veliko i ne zna što čini. Lako mu je kupiti igračke. Kranjčević je svjestan činjenice da se narod lako može zavesti politikom kruha i igara, da često lako podliježe lošim sugestijama, ali njegov Mojsije svejedno gori idealima, baš onako kako je za narod gorio i sam Kranjčević.

I kad mu — divu — riječ gromovna
Ko šiljak oštri srce prosjeknu,
Kad okrenu se svomu narodu,
Da nađe tamo nade, okrepe,
Al' ono narod, božja odlika,
Sagradio si tele zlaćeno
I tele slavi, a ne Jehovu!
"... Oprosti, vječni, silni, svemožni,
U naroda je krivi prorok prav,
I narodi su djeca velika
Što lako im je kupiti igračke!
Oprosti im, o silni, svemožni,
Izvedi narod moj, o Gospode!"

Sljedeći stihovi pokazuju da Kranjčevićev bog nije hladan, nedodirljiv vladar. Pokazuju da se i u njemu sukobljavaju razni osjećaji. Je li mu žao naroda? Je li mu žao Mojsija? Ili mu je žao što čovjek ne shvaća da se za svoju dobrobit mora sam izboriti.

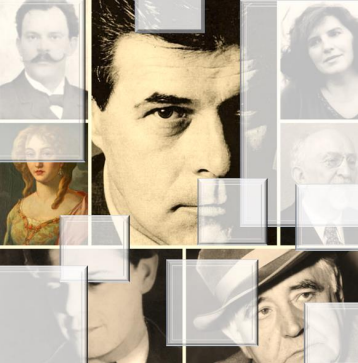

Nasmiješio se silni Jehova,
Al' ima smijeha kojim sužalost
Nad jadnicima suze prolijeva.
I smijeh taj je čuo Mojsije
Iz vatrenoga stupa božjeg
Što sjajio je ispred naroda
Onuda kud je zemlja Hanaan
I gdje su preko brda velikih
Na medna polja puti vodili.

Tu navrh brda svijetli genije
Raširio je ruke brižljive.
Ožario ga tračak sunčani,
Ljepotom još ga osu Jehova
Što geniji ga nose u srcu;
"O, evo tebi, izbran narode,
O, evo tebi zemlje rajevne,
Slobodu svetu tu da zagriš,
Da srećniji ti budu sinovi
Neg' ti uz pune lonce misirske!"

Dramski je napeta scena konačnog razdora između Mojsija i naroda. Hanaan nije obećana dolina, kakvom su je Mojsije i narod zamišljali. Razbijene su iluzije. Narod zaboravlja koliko je patio u egipatskom ropstvu. Gladni trbusi sjećaju se samo lonaca s hranom koja im je i kao robovima bila osigurana. Glad ljudsku slobodu proglašava prevarom i okreće se protiv svog proroka.

Al' stoji svijet — i ko kad krošnjama
Polako stane vjetar zibati,
I sve to jače lišće uzdržće,
A granje onda stane pucati,
O, tako krenu žagor narodom
I ču se s hrpe glupa poruga:
— Aj, to je dakle zemlja Hanaan?!
I zato si nas vuko pustarom,
Da još nam za nju valja strmoglav
Niz ovo gadno brdo srnuti,
Da panemo na hladna ognjišta!

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

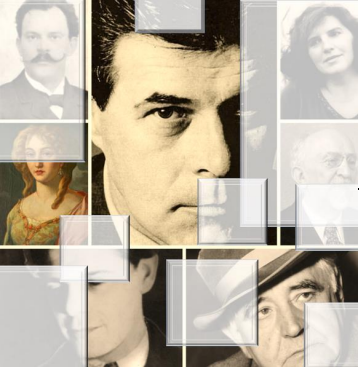
I tko je tebi pravo podao,
Slobodi da nas vodiš silovno
Po svojoj volji — ko na uzici,
Od lonaca iz zemlje misirske?!

Kranjčević vješto izbjegava pisati o općepoznatim biblijskim zbivanjima i narativ pjesme vezuje isključivo uz Mojsija koji na kraju biva kažnjen jer se usudio sanjati, jer se usudio voljeti svoj narod i jer nije znao procijeniti do kuda seže zahvalnost naroda.

Mojsijeva sudbina se tijekom ljudske povijesti stalno ponavlja. Stoji činjenica da, bez obzira, radi li se o umjetnicima, znanstvenicima, filozofima, napredak čovječanstva ovisi o pojedincima koji gore plamenom od ideala silnih, vječitih.

Probljedio je silni genije
I kroz srce mu ruglo prožignu:
Da, tko je tebi pravo podao,
Slobodi da nas vodiš silovno
Po svojoj volji — ko na uzici?!
Tek primio se srca očajno
I dvije mu oči suza zalije.
Još zadnjim trenom vid mu počinu
Na obećanoj zemlji Hanaan,
I glava mu se mrtvo obori.
A gromom grmnu riječ Jehove:

***"I tebi baš što goriš plamenom
Od ideala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt
Mrijeti ti ćeš kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati!"***

MAID ČORBIĆ

U ČETIRI UGLA ZAKOPAN HARTIJAMA

Pismo pjesniku

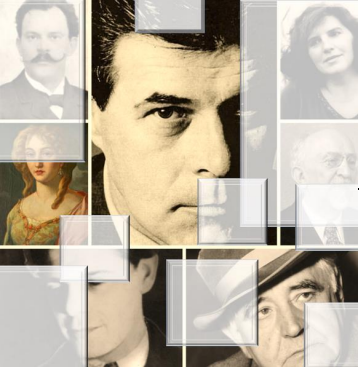
Silvije, ti u nama budiš najbolje uspomene. Tvoje pjesme čitamo s ponosom, tvoje riječi imamo na hartijama ispisane, jer mi, iseljenici, znamo koliko je život težak, ali znamo i gdje pripadamo:

*„Širijem atlantskim morem parobrod cjepove siječe,
Na njem su prosjaci hljeba, što će na faram Brazila;
Veliki svrdlovi dima sukljaju tiho u veče,
Šire se na lik zlokobnih krila...“*

Putujući tvojim pisanim tragom, shvatih da lebdimo u vazduhu u kojem se tebi trag gubio, ali novo doba pridaje ti značaj kao pjesniku. Tvoji se stihovi bude i nose blagodat.

*„A zasićeno srce, ko mrtvo bojno zrno,
Sad spokojna hladi tama...
I ležim, lijen ležim; kroz smrtno velo crno
Sviće evo vječnost sama.“*

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Otvara se vječnost. Otvara se nada u skladan život bez predrasuda, kao u tvojoj pjesmi:

*„I zanjela me mašta - pred hrpu čudne stvari,
Blijedosiva bješe, u vijugâ joj mreži,
Ko zamršeno klupko u sucrvenoj šari,
Nepročitano slovo pod zagonetku leži“*

Srce i dalje čezne za boljim vremenima i strpljivo čeka nove prilike.
Voljeti tebe, pjesniče, veliki je blagoslov, kad u četiri ugla ostajem, hartijama zakopan.

ĐURĐICA BRČIĆ

O, GLEDAJTE ME DIVNU

Pjesme su posvećene S. S. Kranjčeviću

Kad ti život ne da koru kruha
da ga slasno jedeš u domu svom,
kada u njem' nemaš niti ruha
tad trbuhom tražiš neki drugi dom.

Kad ne smiješ jednu r'ječ prozborit
na toj svojoj divnoj, rodnoj grudi,
kad ne smiješ zastavom viorit
što će tebi lažni rodoljubi?

Kad si željan riječima prosv'jetlit'
svijest svog roda istinom pridići,
svaku dobru misao podijelit'
tad' od doma moraš bijegom ići.

Kada kreneš trbuhom za kruhom
pa ostavljaš i roda svoga dom,
tvrdo zbogom odzvanja ti uhom
a srce ti udara k'o grom.

Uz sve muke zakletve se bude:
"Nikad neću prodat doma dušu!"
Misli moje u tuđini lude
jer nepravde domovinom pušu.

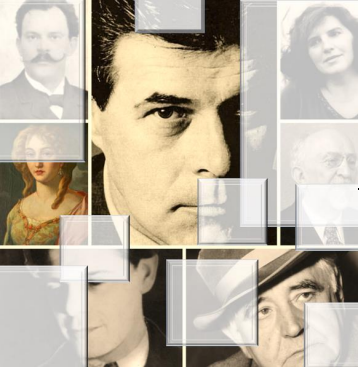
I dok spava, on se za nju boji:
Ukrast će je netko grešnom rukom,
kad se budi, pipa da l' postoji
u grudima koje hropću mukom.

Svake noći san mu skoro isti,
najljepši san, okrunjen slobodom.
Brižnu dušu sanak noću čisti
križajući čelo svetom vodom.

Plavi Jadran u san mu se slijeva
dok ruka mu nježno pomiluje val
a grud mu se širi i odu zapjeva
tad k'o zvijezda padne na usnuli žal.

I dandanas on svemirom luta,
više glasno pa ori k'o grom:
" O, GLEDAJTE JE DIVNU
VI ZVIJEZDE UDIVLJENE
TO MOJ JE, MOJ JE DOM."

TUĐINA

Dođe ti pa pođeš nekuda od doma
pa pomisliš, eto, tu će ljepše biti.
Već za kratko vrijeme duša posta troma
nit' se smiješit možeš niti možeš sniti.

Pod okriljem noći podivljaju strasti
mladost se u strahu sakrije pred njima,
zaželi se vratit gdje će dalje rasti,
gdje ni noći nema niti straha ima.

Pod okriljem noći zarobe je riječi
pa vjeruje svima koji lijepo zbore
ni od koga nema ni pouke steći
samo živi život uz kruh tvrde kore.

Pod okriljem noći misli se razbukte
a mladost je nježna, tek u povojima,
ne poznaje pute', ceste, vijadukte
samo želi pobjeć svojim bliskijima.

Pod okriljem noći ni ne treba rasti
nit' procvjetat među tuđim topolama,
nit' od sebe davat jer to nema slasti
nit' se skrivat među zlatnim kupolama.

Samo ljubav zna prepoznat život jadan
pod okriljem noći on se tajno živi.
Vratiti se domu, bio kruha gladan,
tuđinskoga sv'jeta svi su dani sivi.

SUZANA MARIĆ

JA NISAM ČUO BOGA

Ja nisam osjetio poziv
U srcu nisam čuo Boga
Drugdje je bio moj odziv
Krenuh na put poslanja svoga.

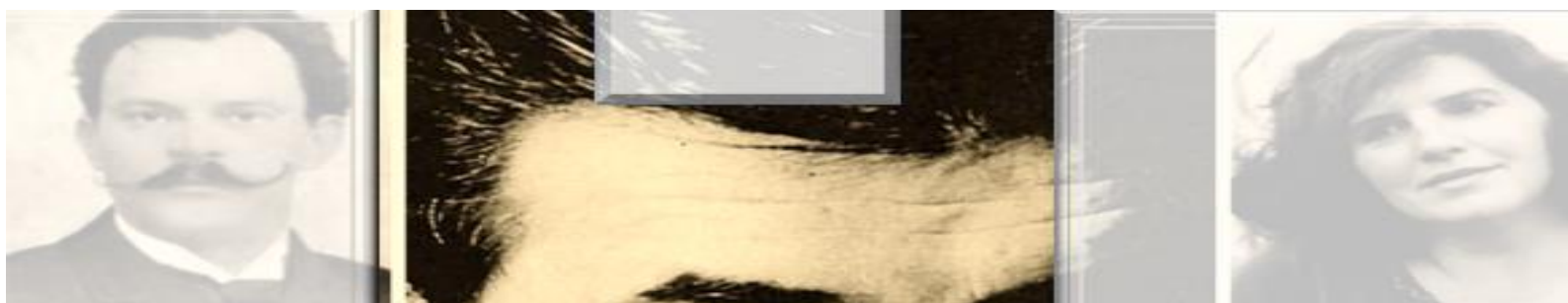
Učiti htjedoh, dijeliti znanje
Hrvatskom puku učitelj biti,
Al' Khuen uništi moje sanje
Morah se u tuđini skriti.

Bosna me primi u krilo svoje
Postade mi majka, moj novi dom
Kolijevka za mlade pjesme moje
Ljubav mi je dala i život s njom.

Tada u srcu nisam čuo Boga
Al' vjera i Bog su bili uz mene
Daleko od praga doma svoga
Dobih zagrljaj divne žene.

U tuđem sam svijetu u sanak pao
U srcu nosio domovinu dragu
Pjesme sam mnoge ja njojzi dao
Uvijek vjeran rodnome pragu.

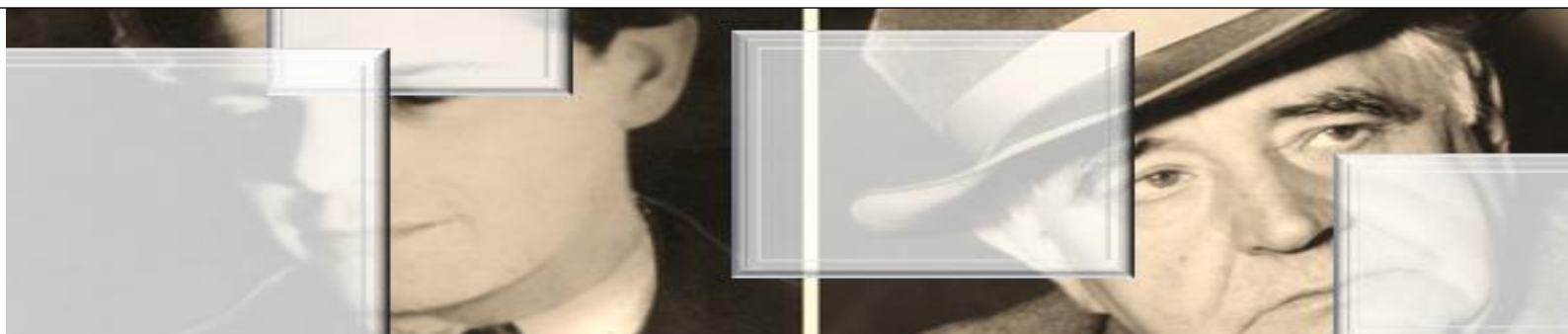
Neko se vrijeme Kranjčević bavio mišlju da postane svećenik., no nije osjetio poziv. Povjerio se nadbiskupu Josipu Jurju Strossmayeru koji mu je savjetovao da se ne zaređuje, jer je važnije biti dobar čovjek nego loš svećenik.

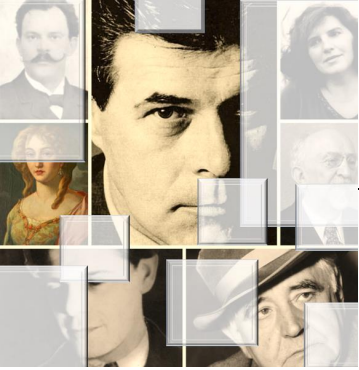

*Nitko da ne dođe, do prijatelj drag -
i kada se vrati, nek poravna trag*

***

Ivan Goran Kovačić

BERNARDA LUSCH

PJESNIK I SMRT

Motiv smrti u poeziji I. G. Kovačića

*Nitko da ne dođe, do prijatelj drag -
i kada se vrati, nek poravna trag.⁷*

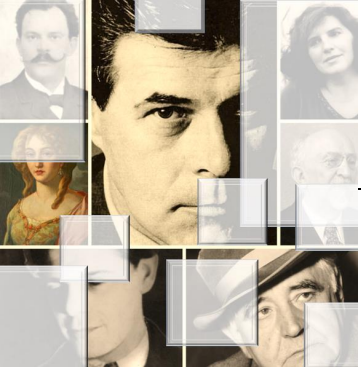
Kao što je neodvojiva od života samoga, tako je smrt neodvojiva od poezije. Oduvijek su pjesnici nastojali proniknuti u misterij smrti, koji izmiče nama običnim smrtnicima. Smrt kao kraj ili kao novi početak; kao konačan usud ili beskonačna vječnost; smrt kao zarobljenost u mračnoj raki ili kao slatka sloboda od okova tijela; kao privremeni rastanak i ponovni sastanak – na ovaj ili onaj način smrti se u poeziji nastoji dati značenje i smisao. Bez svijesti o smrti i život je malen, i ljubav je ograničena, a poezija ostaje nedorečena.

Prvi svjetski rat

Ivan Goran Kovačić vrlo se rano suočava sa smrću u svom bliskom okruženju. Rođen 1913., rano je djetinjstvo proveo u ozračju Prvoga svjetskoga rata. Iako u njegovom rodnom Lukovdolu nije bilo izravnih ratnih zbivanja, vojnici koji su se vraćali s krvavih europskih bojišta donosili su strašne priče, stizale su službene vijesti o poginulima, a mnoge su kuće izgubile nekoga svoga. Dakle, čak i tako daleko iza prvih linija velike klaonice naroda lebdjela je smrt, podsjećajući žive na svoju sveprisutnost. Hipersenzibilna dječja duša morala je upiti ponešto iz te sveopće turobne atmosfere.

---

⁷Iz pjesme Moj grob (1937.)

Smrti u obitelji

Ubrzo nakon rata, u obitelji dječaka zaredali su se tragični gubitci. Kad je imao tek 5 godina, izgubio je stariju sestru, a u osnovnoškolskoj je dobi izgubio malenu sestricu, koja nije napunila niti godinu dana. Njoj će, kao prerano sazreli šesnaestogodišnjak, posvetiti pjesmu napisanu na kajkavskom narječju, narječju svoga rodnog Gorskog kotara.

*Ní ju bilo ni leto dan
Kada je vmrla.
i gdo bi zapamtil njeje ime,
i njeje lice,
i njeji smeh,
Da se ní njeja zibàča
Zibàla
Skupa z mojém srcém –
i popevàla:
imam sestro!
imam sestro!
imam sestro!...*

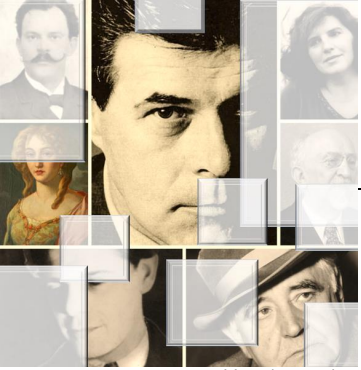
(iz pjesme Sestrin grob, 1929.)

Pošast onoga doba, tuberkuloza, otrgla mu je oca kada je imao tek 10 godina. Osim praznine koja je ostala iza preminulih članova obitelji, dječaka će svakodnevno na smrt podsjećati pogled na seosko groblje, koje se nalazilo upravo nasuprot obiteljske kuće.

Pjesnik i smrt

Zbog svega navedenoga, mladomu će pjesniku smrt ostati referentna točka, kako u poeziji, tako i u životu, kojega će on doživljavati tek kao trenutak prolaznosti. Upravo zbog svijesti o smrti koja će nas naposljetku sve jednako zagrliti, izuzetno je osjetljiv na nejednakost i nepravdu te svojom književnošću uvijek stoji na strani obespravljenih i potlačenih. Riječi jesu snažne i moćne, ali svjestan je da one ne

vrijede ako iza njih ne stoje djela – svoje riječi Goran potkrepljuje svojim životnim odabirima, a dodatno će ih potcrtati svojom ranom i tragičnom smrću.

Sami Goranovi pjesnički početci bit će obilježeni motivom smrti, što je vidljivo iz već spomenute pjesme Sestrin grob. Svojim će preminulim članovima obitelji pjesnik posvetiti više pjesama – Mrtvačko proljeće, Smrt vodenih cvijetova, Na grobek sestrici mojoj, Mak i ciklame, Balada, Moji spominki.

Čak i u svojoj pejzažnoj lirici, Goran ne može pobjeći od pomisli na smrt. Tako će u pejzaž njegova Lukovdola kao motiv ući i lukovdolsko groblje, koje je kao dječak gledao svaki dan s prozora svoje kuće,

Jesen, koju će drugi pjesnici ponekad vidjeti kao plodnu, mirisnu i punu boja, osamnaestogodišnji će Goran opjevati kao mračnu i zloslutnu, kao uvertiru u smrt:

*...i sve je već mrtvo, samo jesen bređa
Povlači se maglom i ruje kao krt,
Od umora moja sagiblju se leđa -
Dok ulazi u me jesen kao smrt.*

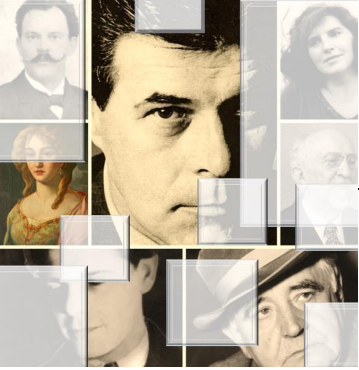
(iz pjesme Jesen u mojoj sobi, 1931.)

Drugi svjetski rat

Pjesma Noćni vlak, nastala na početku Drugoga svjetskoga rata, slikovita je metafora ratnih razaranja koja ovaj put nisu samo odjek s nekih dalekih bojišta – rat je sada ovdje, uvučeni smo u njegov vrtlog:

*...Kroz noć sve brže tutnji crni vlak
Gazeći ljude, naselja, tjelesa
Kao sotona, bezuman i jak...*

(iz pjesme Noćni vlak, 1942.)

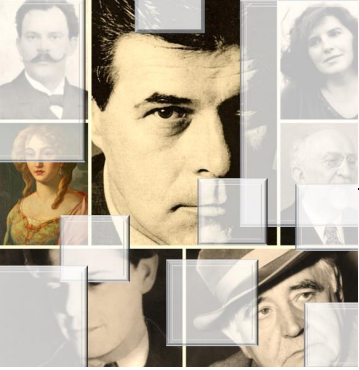
Neposredan doživljaj razaranja i smrti neminovno utječe na Goranov pjesnički izraz. Njegova poezija postaje odraz mračne stvarnosti, a detalji koje njegova osjetljiva priroda uočava i poima unose u njegove pjesme atmosferu straha i strave. Smrt je sada nasilna i podrugljiva. Smrt oduzima dostojanstvo mrtvima, ali i živima, koji sudjeluju u njoj kao takvoj ili joj se nisu u stanju oduprijeti. Smrt je u ratu zapravo smrt ljudskosti, bezumno i slijepo poniranje u mračni bezdan ljudskoga bića.

Pjesma *Leševi putuju* (nastala 1942., a objavljena 1943.) Goranovo je suočavanje sa zločinom i nedvosmisleno zauzimanje pozicije u ratu koji bijesni - to je pozicija nedužne žrtve, ljudskosti i svjetla u sveopćem mraku. Kao pjesnik, tuđu bol i patnju osjeća kao svoju, pred njom ne može zatvoriti oči. Iako donekle crnohumorna, ova je pjesma jezivo svjedočanstvo zločina koji su se događali pod okriljem rata.

*Leševi plove, njišu se i plove,
Zeleni, modri, teški, naduveni:
Krupnjaju, rastu, kao da se tove;
i onda stanu, tiho okupljeni
Kraj obale crne.*

*Jedan uz drugoga neoprezno zapne,
Poskoči naglo, ko od neke volje;
A gnjilo uho iznad vode napne,
Nad mukle vale što uz njih grolje
Kraj obale crne...*

(iz pjesme *Leševi putuju*, 1943.)

Poema Jama

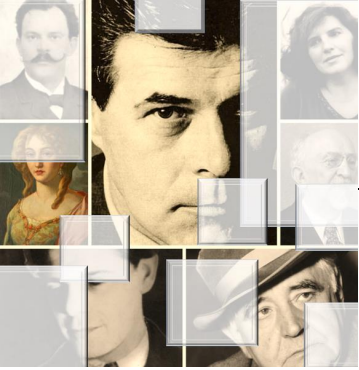
Preplavljen dojmovima rata, Goran shvaća da poezija nije dovoljna da se suprotstavi bezumlju i zlu koje je zavladao. Krajem 1942. godine, zajedno s Vladimirom Nazorom, odlazi u partizane. Ubrzo nakon odlaska iz Zagreba, u kojemu je dotad živio, piše svoje maestralno djelo, poemu Jama (dovršena 1943., a objavljena posmrtno 1944.), koju neki kritičari svrstavaju među najveća antiratna književna ostvarenja ne samo hrvatske, već i svjetske književnosti. Kao takva, Jama doživljava brojna izdanja, kako kod nas, tako i u svijetu. Svojim potresnim i upečatljivim slikama stradanja, Jama pronalazi put do srca ljudi različitih podneblja i jezika, jer progovara jezikom ljudskosti. Zanimljivo je da je francusko izdanje Jame ilustrirao Pablo Picasso, a Paul Éluard napisao je pjesmu Grob Gorana Kovačića, koja je ovom izdanju poslužila umjesto predgovora.

Goranova zaokupljenost motivom smrti, kao i pobuna protiv nepravde i nasilja, u Jami doživljavaju svoju kulminaciju. Vodeći svog glavnog lika kroz minuciozni i naturalistički doživljaj mraka zločina pa sve do svjetla izbavljenja, Goran zapravo vodi čitatelja kroz mučninu i suze do konačne nade u pobjedu svjetla nad tminom, života nad smrću.

*Zajecao sam i još i sad plačem
Jedino grlom, jer očiju nemam
Jedino srcem, jer su suze mačem
Krvničkim tekle zadnji puta. Nemam
Zjenice da vas vidim i nemam moći,
A htio bih, tugo! - s vama u boj poći.*

*Tko ste? Odakle? Ne znam, al se grijem
Na vašem svjetlu. Pjevajte. Jer ćutim
Da sad tek živim, makar možda mrijem.
Svetu slobodu i osvetu slutim...
Vaša mi pjesma vraća svjetlo oka,
Ko narod silna, ko sunce visoka.*

(iz poeme Jama, 1943.)

Osim općeljudske i antiratne poruke, poema čitatelju nudi katarzu i na sasvim osobnom planu - poziva ga da preispita svoj mrak i da se iz jame svojih mrtvih uvjerenja uzdigne na svjetlo spoznaje.

Goranov književni obračun sa zlom i zločinom dobiva jednu novu, mističnu dimenziju njegovom mučeničkom smrću. Ubijen je od četničke ruke 12. srpnja 1943. nedaleko Foče, a njegova je smrt, paradoksalno, njegovoj književnosti dala posebnu težinu i besmrtnost, kroz koju će pjesnik i dalje živjeti i govoriti svoju istinu generacijama koje dolaze.

Kao u poznatoj pjesmi A. B. Šimića, kojega je izuzetno cijenio, i u Goranu je smrt polako rasla, dok ga nije naprasno *prorasla* u tridesetoj godini. I dok njegov književni opus i dalje živi, posmrtni ostatci pjesnika počivaju na nepoznatom mjestu, stopljeni s prirodom, baš kako si je to on sam želio i zamislio u svojoj pjesmi.

Moj grob

*U planini mrkoj nek mi bude hum,
Nad njim urlik vuka, crnih grana šum,
Ljeti vječan vihor, zimi visok snijeg,
Muku moje rake nedostupan bijeg.*

*Visoko nek stoji, ko oblak i tron,
Da ne dopre do njeg niskog tornja zvon,*

*Da ne dopre do njeg pokajnički glas,
Strah obraćenika, molitve za spas.*

*Neka šikne travom, uz trnovit grm,
Besput da je do njeg, neprobojan, strm.*

*Nitko da ne dođe, do prijatelj drag, –
I kada se vrati, nek poravna trag.*

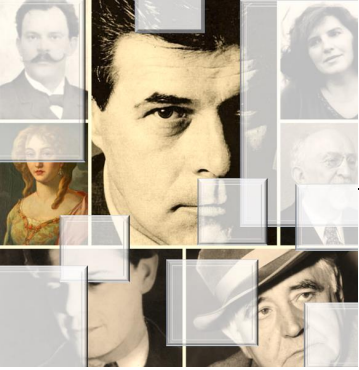
(1937.)

Literatura:

Kovačić, Ivan Goran. 1975. Novele, pjesme, eseji, kritike i feljtoni. Zora, Matica hrvatska (biblioteka Pet stoljeća hrvatske književnosti broj 135). Zagreb.
Predgovor: Vlatko Pavletić

Filipović, Lucija. 2019. Smrt i vizualizacija u Jami Ivana Gorana Kovačića (diplomski rad). file:///C:/Users/User/Downloads/filipovic_1_0009063635.pdf

MAID ČORBIĆ

IVAN GORAN - POLJA SVIJETLA I TAMNA

S ponosom ti pišem, pjesniče pravde, mira i dobrote. Tvoja su polja i svijetla i tamna. Crna je tvoja „Jama“, a svijetle su pjesme ljubavi prema tvom zavičaju i rodnome gradu Lukovdolu, prema čovjeku i umjetnosti.

Polja svijetla i polja tamna se prepliću u surovom i teškom životu. U poeziji tvojoj.

JOSIP ERGOVIĆ

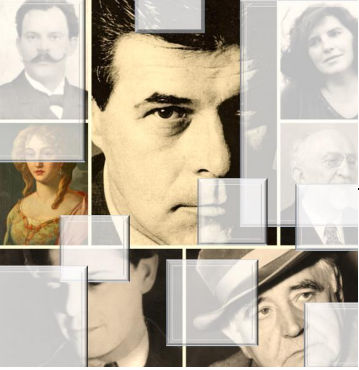
CRTICA UZ GORANA

Proljeće osamdeset i treće. Mi, grupica “mlade vojske“, postavljamo *Jamu* za potrebe gradske priredbe, praznika, obljetnice... što li. Postava nam je sve, samo ne „ortodoksna“.

Proba.

Na binu prazne kazališne dvorane dovlačimo svoju scensku opremu i tehniku. Sastoji se od malene plahte i dva potporna stupa koji će je držati zategnutom, baš poput kina. Reflektorska lampa odostrag je uperena u platno. Između lampe i platna naši će glumci, u maniri „teatra sjena“, ilustrirati dramatične prizore koje će izgovarati recitatori, taktički raspoređeni ispred priručnog ekrana. Divovski magnetofon istovremeno će reproducirati unaprijed snimljeni *soundtrack*. Jedan od najupečatljivijih aduta te zvukovne scenske podrške su dva uzastopna krika iz pjesme *Careful With That Axe Eugene - Pink Floyd*, u ukupnom trajanju od desetak sekundi. Ne moram posebno eksplicirati, u kojim trenucima će nastupiti ova „podrška“ i koji će se prizori, u istim tim trenucima, odvijati u „teatru scena“. Naše aktivnosti na pozornici, naoko nezainteresirano, motri skupina zanosnih Puležanki; klebereći se, zavijene u polutamu dvorane. Na ovu otvorenu provokaciju zazvao sam Gorana („Ajde... sad se iskaži!“); iskopao sam iz podruma svoj najdublji bas pa sugestivno zavapio:

„Krrrv...“

Tajac... na bini i u dubini dvorane. Svi pogledi, bezrezervno, upiljeni u mene.

„ ... je moje svjetlo i moja tama! “ Dečki se lagano cerekaju.

„Blaženu noć su meni iskopali sa sretnim vidom iz očinjih jama. “

Zanosne Puležanke zbunjeno se pogledavaju. Zadovoljan učinkom, nastavljam rešetati u žestokom tempu, ne dozvoljavajući im da se priberu:

„Od kaplja dana bijesni oganj pali krvavu zjenu u mozgu, ko ranu. “

Dramatična pauza, praćena patetičnim dizanjem ruke do visine pasa, s dlanom bukvalno okrenutim prema gore:

„Moje su oči zgasle na mome dlanu. “ Dok ovo izgovaram, evociram uspomene na zabavne glazbenjake koji, spominjući u svojim nastupima *oko*, vade jedno od svoja dva - da bi nam ga zorno predočili - a... dok izgovaraju „*srce*“, ne propuštaju staviti ruku - stavili bi i tri, da ih imaju - na lijevu stranu prsa. Pitam se, kamo bi pošli s rukama pri spomenu nekih drugih ekstremiteta. Nožnih palčeva, naprimjer!?

Ta doslovnost vlastite gestikulacije neumitno me podsjeti na očevu anegdotu o velikanu srpskog pozorišta Milivoju Živanoviću, navodno s proba za predstavu „Na rubu pameti“, Miroslava Krleže.

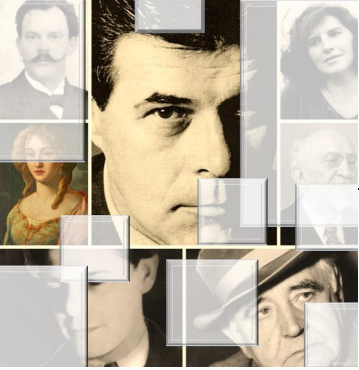
Milivoje: /patetično deklamira/ ... *Gde su vrata uma mog!?* /Zastaje, pa se - svojim karakteristično umekšanim palatalima - pomalo zbunjeno obraća redatelju predstave/... *Je li, bre Mato... gde ce da budu ta vrata?* “

Mata Milošević: /skandalizirano/ ... *Ali... Milivoje!?*

Milivoje: „*Lepo mi dođe za gestu!*“

No... vratimo se našoj „Jami“.

„*Jel se čuje!*?“ obraćam se zanosnim Puležankama.

„*Štaaa!?*“

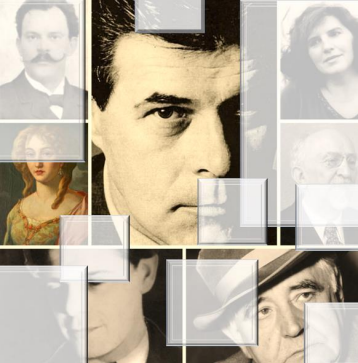
„*Jel se čuje?*“ ponavljam.

„*Da... da, dobro se čuje*“, uglas odgovaraju. Impresionirane. Ni traga kleberenju.

„*Hvala, Gorane... položio si*“, mrmljam.

Nastup na priredbi prošao je bez posljedica... unatoč svemu. No to jedva da i pamtim.

Nebrojeno puta zahvaljivao sam se Goranu na njegovim sugestivnim stihovima. Jedino što su onomad zanosne Puležanke zamijenile jednako zanosne Desinićanke, Krapinjanke, Zagrepčanke...

ĐURĐICA BRČIĆ

ZADNJI KORAK

Svelim mi životom zamirisa smrt
Koja s odra prati zadnji korak moj:
Nepomičan, tihi, usnuli i krut,
Tko li će me prenijet na počinak svoj?

Sveli mi život krasi vjenca čari,
Cvijeće i svijeće blijedo lice kriju,
Još poneka suza, par malih stvari:
Krunica u ruci, slike što me griju.

Zadnji put gledam u samrti svojoj
Kroz ledene vjeđe tankog svjetla sjaj,
Sklopljena ruka i krunica u njoj
Moje sve najdraže, zar to nije raj?

Svelim mi životom zamirisa smrt
Ni miris cvijeća ne može ga skrit.
Zbogom, dragi moji, taj je život škrt
Sa zv'jezdama gore ja ću od sad bit'.

Od gore ću pratit sve vaše stope,
Sv'jetlit ću vam tamo gdje vam pada mrak.
Budite mi sretni, neka zrake tope
I rasprše za'vijek umom smrtni mrak.

Svemir je granica dokle možeš doć,
Živite Zemljom i ona je svemir,
Ljubite, za ljubav dajte svoju moć,
Ljubav sreću daje, a uzima nemir.

Kad vam bude teško, kad zamuti more
Jedna sjajna zv'jezda samo vama sjat će,
Kada noć se spusti pogledajte gore
Ja ću zatirati i tuga vam stat će.

SNEŽANA MARKO-MUSINOV

SPIRALA REČI

*Svake noći kad se vraćam od tvog stana
Za mnom uvijek kruto škrine brava;
Livadama lutam s mjesecom do dana:
Zlatnim rupcem briše sunce suze trava.*

Jutra

Ivan Goran Kovačić (objavljeno: 1935.)

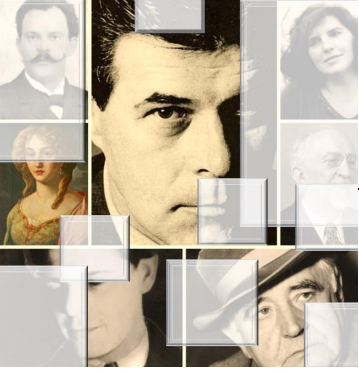
Reči u uvojke motam
da mogu da njima
preko prstiju vitlam,
da se, do mile volje, igram.

Tu gde se previju,
misao će da saviju,
prelomno, na polje mašte,
vrate, ili baš takvu odneguju.

Jabuka razdora ne smeju biti,
i u smutno vreme,
časove blage sreće
moraju odraziti.

Do konačne stanice svoje,
na umu šta mu je,
čovjek mora reći,
šta je, tu je – ma kako je.

Podvig je sve
što se bezmučno preskoči,
a put golemih nemira
lagodnošću prepreči.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Tek kad nestanu šanse
sve obrisno stade,
brišu se ljubavi
i ograde.

Ključeve života, pun nade,
svak` za sebe krade,
brojeći noćne provode
i jutarnje rose trave što hlade.

SUZANA MARIĆ

PRAZNE SU JAME

Posvećeno I. G. Kovačiću

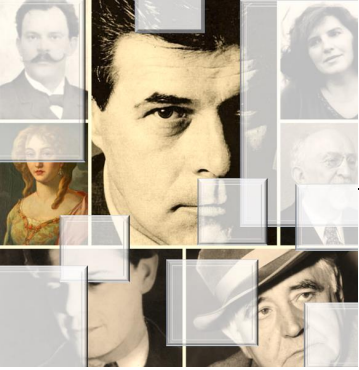
U šumi tuge, krvi i tame
Zjape sada crne, prazne jame.
Dugo su bile oku neznanе
Skrivene ispod bukvine grane.

Divlje ih cvijeće posve obraslo
Iz krvi je crveno izraslo.
Nikle su iz duplji, posred jame
Krvavo-crvene, nježne ciklame.

Slutio je, kažu, da ga smrt čeka
Od zlotvora, od nečovjeka.
Ugašen je plamen, mladosti žar
Kome li je život dao na dar?

Ječala je šuma, gorio je zrak
Htio je raspršiti dušmanski mrak
Al' pišući uz topli plameni krijes
Znao je da će prerano u lijes.

Slutio je da će smrt brzo doći
Da mladost hrli u tminu noći
Dok su ga pratile usred tame
Očne duplje-dvije prazne jame.

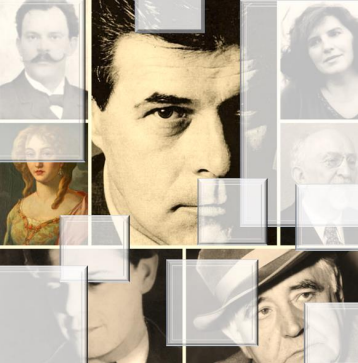

LEPI MOST

Negdar, dok sem bila još mala
Popefku bi o belom mostu popevala.
Pak bi si dete misliti dalo
Kak' se je od kosti most delati znalo?

I zakaj je baš taj most
Beli kak' slonova kost?
Morti bi črni lepši bil?
Pak nema črnog vela od vil!

Kak je, tak je, lepi je most
Pa bil črni il' beli kak' kost!

VESNA ŠKRLIN BATINA

JAME

Pjesma je inspirirana poemom „Jama“ I. G. Kovačića

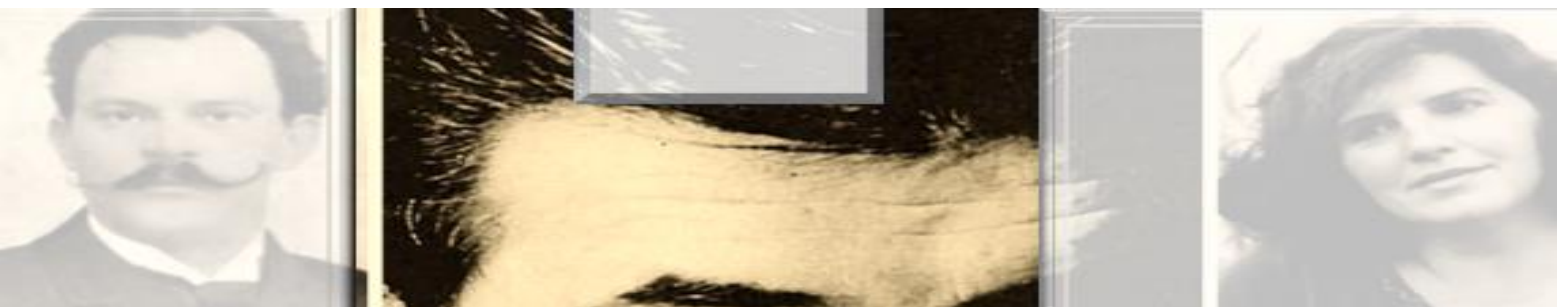
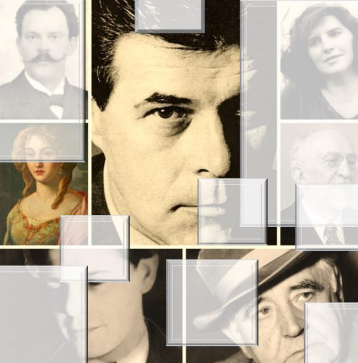
Negdje među granjem staze se guše
kuda su koračale izgubljene duše.
Sad miluju travke šapatom jeze
spletene s korijenjem pitome breze.

Trpi majka Zemlja ispod kože svoje
još krvave rane koje se gnoje
i nikako da ispere u vremenu što mine
taj mrtvački zadah iz grobne tišine.

Gdje ne vidi nitko i nitko ne sluša
sputani su koraci nevinih duša
pred krvničkim sudom gdje caruje tama,
u vječnom crnilu dubokih jama.

Sagovi cvjetni prostrli se širom
i čini se - sve odiše ljepotom i mirom
ali drhte šume od sablasnog krika
skrivenog u ožiljke ispod vedrih slika.

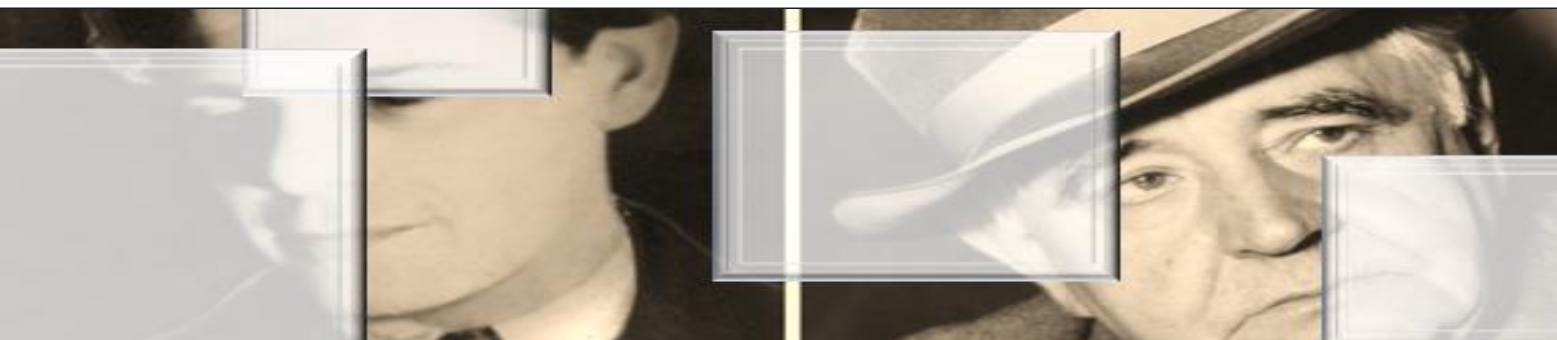
Zaraslim stazama tek zaborav će poći
jer gluhe su uši i slijepe su oči
za grijeh i sramotu što zemlju talože.
A jame se množe. I množe. I množe...

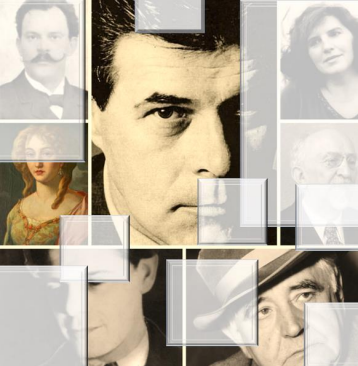
*Vatra vatru ne opeče. Zakuni me ovom
vodom, ožegom. Zavjetuj me nemiroj.*

***

Jure Kaštelan

JOSIP ERGOVIĆ

VIDITE, TI NJEGOVI... NEMIRI...

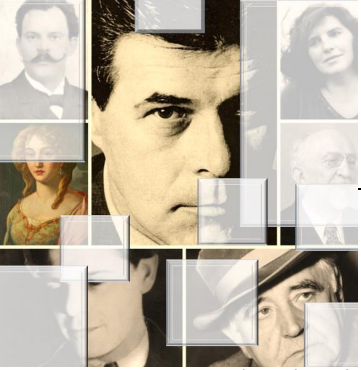
Kolegice i kolege koji su, kao i ja, sedamdesetih godina kod Kaštelana slušali `teoriju književnosti` sa sjetom će se nasmiješiti čitajući riječi iz naslova...

No krenimo od početka:

Na književnoj pozornici Jure Kaštelan je djelovao duže od pola stoljeća (1935-1990). Čini se da je svoju prvu pjesmu *Prvi grozd* objelodanio u *Omladini* 1935/36., broj 2. Njegova prva tiskana knjiga bila je *Crveni konj* (vlastita naklada, 1940.). Starojugoslavenska policija zaplijenila je i uništila čitavu nakladu, izuzev nekoliko primjeraka. Iako mu je prvo djelo bilo politički nepodobno, njegovo književno stvaralaštvo, posebice nakon 1945. godine, bilo je izrazito politički podobno, što je - nesumnjivo - utjecalo na masovnost njegove javne recepcije (tiskanje sabranih, odnosno izabranih djela /Stamać, Donat/, utemeljenje nagrade koja nosi njegovo ime, održavanje znanstvenog skupa o njegovu opusu, njegovo uvrštavanje u tematske antologije te prevođenje njegovih djela na strane jezike).

Jure Kaštelan je pisao i drame - poetski intonirane dijaloge (*Pijesak i pjena* /1958./ i *Prazor* /1972./ izvođen kao *Prizor s pticom*) s obilježjima antidrame.

Kosta Spaić je u *Zagrebačkom dramskom kazalištu* (danas *G.D.K. Gavella*) krajem `58. postavio *Pijesak i pjenu* (Komad: *Igre i dijalog s nepoznatim*. Igrali su: Mia Oremović, Fabijan Šovagović, Vesna Starčević, Mato Ergović, Semka Sokolović...).

Podatak nisam morao tražiti u literaturi. Fotografije neobičnih scena, iz ladice moje kućne vitrine, oduvijek su imale dozu mističnosti... otklona. A naslov *Pijesak i pjena* i danas mi slinom puni usta i maštu. Bile su te fotografije - onako dehumanizirane i obestvarene u postavi, masno-crne i sive - dječjim prstićima pomalo zastrašujuće, ali dragocjeno iskustvo, kao priprema za modernističke inovativne predstave članova kulturnog postgavelijanskog `Zagrebačkog redateljškog kartela` - (Božidar Violić: *P.Weiss - Mockinpott* /73./... ili, na primjer, Georgij Žorž Pāro: *M.Matković - Heraklo* /77./, *B.Brecht - Eduard II.* /71./, *M.Krleža - Kristofor K.* /72./...) - koje su pred njega tek imale nahrupiti.

S bibličarom, prof. dr. Bonaventurom Dudom, Kaštelan je uredio, dijelom i preveo, kapitalno izdanje *Biblije* na suvremenom hrvatskom književnom jeziku (*Stvarnost* 1968.). Sam o tome piše: *Biblija je najčitanija i najviše prevedena knjiga koju je dao stvaralački genij čovječanstva... Svaki novi prijevod Biblije znači kulturni događaj za narod i sredinu u kojoj se javlja...*

Ne može biti točnije, no sjećam se da je za mene, u vrijeme mentalnog dozrijevanja, ta Kaštelanova aktivnost predstavljala nemalo iznenađenje, neovisno o njegovoj *klasičnoj* naobrazbi (od 1930. do 1936. bio je pitomac Dijecezanskog sjemeništa u Splitu). Samo beskompromisna i neustrašiva osoba - unatoč svem` svojem neospornom književnom i javnom ugledu i političkoj podobnosti - mogla si je u to doba dopustiti takav „izlet“.

Prevodio je (pjesme) sa češkog, grčkog, francuskog, makedonskog, ruskog, španjolskog i talijanskog jezika. Pisao je znanstvene monografije, eseje studije (o A.G.Matošu i A.B.Šimiću, npr.) i članke. Uredio je niz izdanja hrvatskih pjesnika.

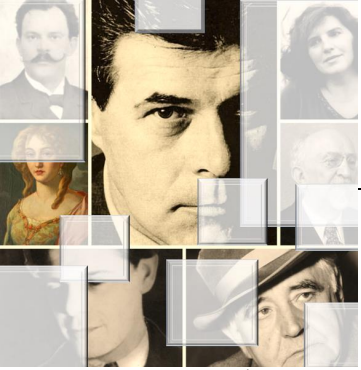

Od 1956. do 1958. godine bio je lektor hrvatskoga jezika na pariškoj „Sorboni“ (fr.*Sorbonne*). U Parizu se vjenčao s dramskom umjetnicom Nadom Subotić, s kojom će imati kćer Ladu, danas dramaturginju i dramatičarku.

Ali sve u svemu, i prije svega, bio je Pjesnik.

Dodao bih... i sveučilišni profesor (između ostalog, i šef Katedre za Teoriju književnosti Odsjeka za jugoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je mjestu i umirovljen 1980. godine, a po njegovom vlastitom izboru, naslijedio ga je dr. Ante Stamać).

Jednom prigodom zatekao sam se u Kaštelanovom kabinetu na Sveučilištu. Jesam li trebao potpis ili konzultaciju za ispit, ne sjećam se više. Uglavnom, tijekom razgovora profesor je nakratko morao izaći. Nekoliko minuta ostao sam posve sâm. Na radnom stolu nalazili su se rukom ispisani papiri s nabačenim mislima, stihovima, idejama: napisano, križano, ispravljano. Bio sam svjestan čudesne neobičnosti situacije. Kao da sam ušao u pjesnikovu svijest, s mogućnošću da na materijalu koji osim mene nitko nikada nije vidio (a možda i neće) - proniknem u Kaštelanov način razmišljanja i stvaranja. Nešto svetogrdno, zabranjeno... intimno. Razumije se, nije mi palo ni na pamet da išta od toga zapisujem ili, ne daj Bože, ponesem! Samo sam preletio pogledom i... zaboravio. Ostala je uspomena koja mi i danas - četrdeset godina kasnije - uzburka krv. Neka vrsta ukradene, nezaslužene bliskosti s legendom. Da... s legendom, jer ne treba zaboraviti da je većina stihova koje sam naizust naučio u osnovnoj školi bila upravo Kaštelanova. To mi se jasno „ukazalo“ i sad, dok sam ovlaš prolijetao kroz njegov poetski opus. Dovoljno je bilo pročitati nekoliko riječi, ostalo je nailazilo sâm; uglavnom iz onog dijela koji „nećete naći u današnjim čitankama“.

Kad smo već kod toga... naša je `legenda` vozila starog `fićeka`, na kojem su se vrata otvarala prema naprijed... i bila povezana špagom, da se u vožnji ne bi spontano otvorila. (To je autentično svjedočanstvo mojeg brata Tomislava, kojega je - zajedno s kolegicom Barbarom - profesor, nakon apsolvantske večere, vozio sa Cmroka na *Trg*).

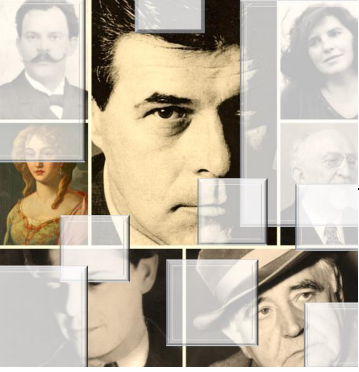
No vratimo se početku priče (Kaštelana - Pjesnika velikodušno prepuštam vama). Napomenut ću jedino da, po snazi pjesničke ekspresije, „Tifusari“ u mojoj svijesti stoje čvrsto uz bok Goranovoj „Jami“... ali kao posve samosvojan poetski svijet.

Stihovi „*Vijavica. Vjetar vije./ Čovjeka ni vuka nije*“ zauvijek će - i u svim budućim izdanjima „teorija književnosti“ - ostati pokaznim primjerom za aliteraciju (*ad littera* „v“), uz Nazorovo „cvrčanje“ i Preradovićevo „zvečanje“ jezika roda našega... kao i uz Matoševa „*monotona (...) zvona bona*“ ili Vidrićevo „*A oko` u okol skaču satiri...*“ za asonancu. Neloše društvo... zar ne?

A ono, iz naslova: „*Vidite, ti njegovi... nemiri...*“ - izgovoreno karakterističnim otegnutim, blago nazalnim Kaštelanovim timbrom (na *Filozofskom fakultetu*, vjerojatno u „sedmici“ /predavaonica/) ostavši visjeti u zraku - trebalo je, u stvari, glasiti:

„*Vidite, ti njegovi nemiri doveli su do toga da Verlaine puca u Rimbauda.*“

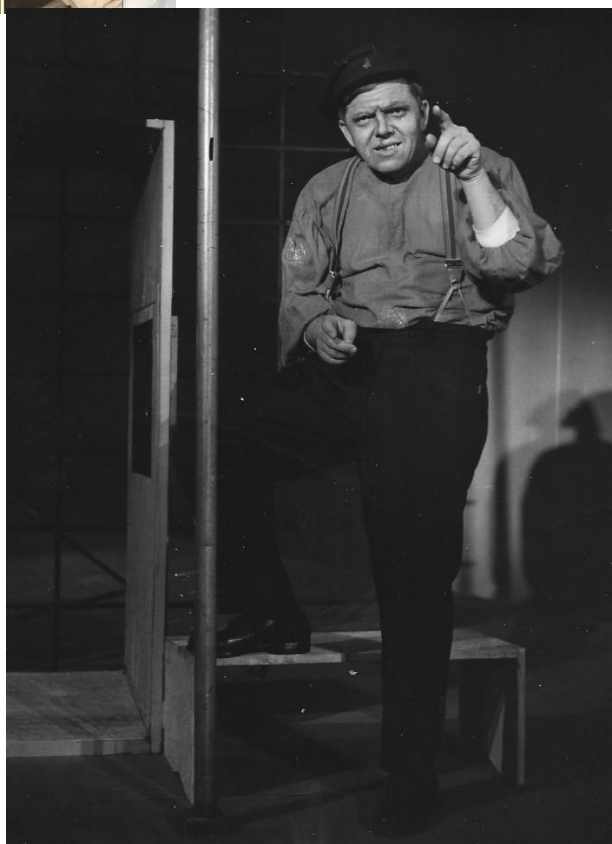
Ali naš se Pjesnik, pred dvoranom punom studentarije, u tom trenu sjetio nečega puno važnijega od Verlainea, Rimbauda i svih nas... pa je privremeno bio odlutao u sasvim druge - nama nedohvatljive sfere.

Izvori:

- *Kaštelan, Jure. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*
- *almissa.com/jurekastelan.htm*
- *gavella.hr/predstave/arhiva_predstava/pijesak-i-pjena*
- *Marko Babić: Recepcija književnog opusa Jure Kaštelana /Croatica XXX - 49-50, Zagreb*

Pristupljeno 9.10.2022.

Mato Ergović u predstavi „Pijesak i pjena“

Mato Eergović i Fabijan Šovagović

Fabijan Šovagović i Mato Ergović

MARIJA JURAČIĆ

CRVENI KONJ JURE KAŠTELANA

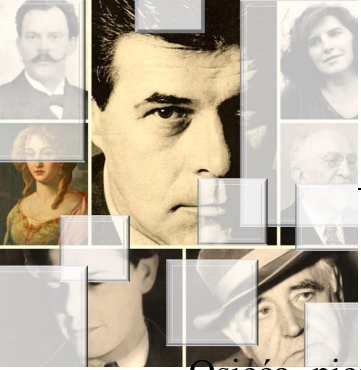

Bio je čovjek od riječi. Uvijek je imao svoj stav o društvenim kretanjima. U 21. godini života 1940. u vlastitoj nakladi tiska svoju prvu lirsku zbirku "Crveni konj", koju je oslikao Edo Murtić. Obojica su u to vrijeme bili jako mladi. Murtić je imao tek osamnaest, a Kaštelan dvadeset godina. Knjigu je Kraljevina Jugoslavija odmah zabranila i uništila. Nisu joj se sviđale riječi koje bismo i danas mogli izreći dok nam nad glavom visi prijetnja nuklearnog rata:

„Dovraga i Evropa. Neka plane. Neka te narikače
prestanu kukati. Kakova kultura?“

Nisu joj se sviđale ni riječi mladog pjesnika u pjesmi „Predosjećaj jeseni na velegradskom pločniku“ upućene drugovima **Živki i psu**.

Moja stara majko, majko moja stara,
smrt me grize ovu jesen:
a u selu mome psi bijesno zaviju.
Psi moji podvinutih repova, ja sam pjesnik
i zavijem bolno sablasno,
a kad mi dojadi mokrit ću bez srama
na najsvetijem mjestu
dignuvši nogu u čast prolaznika.
Moja majko stara, smrt me podgrizava
a u mome selu jablani se njišu,
jablani se njišu, jablani se njišu,
a u mome selu jesen boje šara:
ti ne znaš za slavu što srca izgara,
znaš samo za jesen i za crnu tugu
za jesen, za jesen, sumornu i dugu.

Osjeća pjesnik smrt u zraku, osjeća da mu rat dahće za vratom, osjeća nesposobnost Europe da ga spriječi, jer njeni čelnici samo uprazno laju kao psi koji su podvinuli repove. Ljudski život je vrijedan jednog metka. Zato se pjesnik u jednoj radnji poistovjećuje sa psom, jer drugog odgovora nema. Pred nadolazećom nesrećom svi su podvili repove. Zavijaju bijesno, bolno i sablasno. Samo se jablani njišu, čvrsti i vitalni, nezainteresirani za ljudske tragedije, za crnu tugu, za jesen sumornu i dugu.

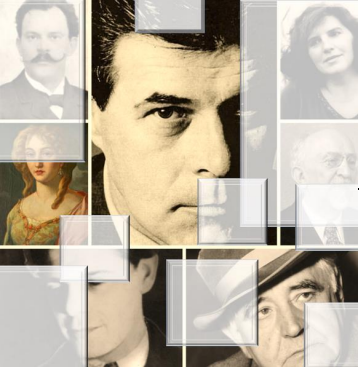
„Crveni konj“ je crven. Crven od krvi, crven od pobune, od pjesnikova revolucionarstva. On ne želi sudjelovati u toj klaonici. Ali hoće. Zna da hoće. I on će, mobiliziran, zajedno s nizom mladih ljudi gledati mrtvo nebo, posve nemoćan da išta promijeni. Uzaludna je njegova odluka (ja ne koljem) uzaludan je njegov crveni san, jer nebo je crklo i sve je otišlo k vragu. Rat uzima ono mlado i zeleno, ono lijepo i raspjevano. (Crklo je nebo/ Sve k vragu ode.) A mladost traži pjesmu, glazbu, traži da ljubav pomahnita. Ali kreatori rata to ne dozvoljavaju. Pod trulom zemaljskom kuglom sve se drugačije odigrava, sve na kraju skončava u eksploziji dinamita.

„DINAMIT“

Kad svane
san
kad zora snese
dan
pod krilom šume,
sredinom ceste
kasat ću i ja
mobiliziran.

Na glavi šljem.
Ja ne koljem.
Kume, nad poljem
crklo je nebo.
Sve k vragu ode
k vragu, brate, i bogu.
Hrvatsku bunu: crveni san
okovati ne mogu.

Zeleno stado, zelena smrt
o zelenilo moje,
sve što je mlado i raspjevano
sve je i moje i tvoje

da se danuje, da zore rude
da diple gajde, gusle gude
da smrt da ljubav pomahnita

pod ovom trulom
kuglom
gori
eksplozija dinamita.

Zarobljenost čovjeka izriče pjesnik pjesmom „Sanjarenje“. Svoju bol proširuje na cijeli slavenski narod. Pjesnik nema krila, nema šestopera, sokola mu u gori ubiše. Samo plač odjekuje planinom kamenom.

„SANJARENJE“

Slavensku bol ću reći desetercima.

Planina moja, izgubljeno djetinjstvo.

Nemam krila, nemam šestopera.
Sokola mi u gori ubiše.
Lelek, lelek, planina kamena.

Već godinu kasnije Kaštelan se našao u partizanima. Preživio je. I nije se promijenio. Zahvaljujući njemu Hrvati su već 1968. godine dobili prvi prijevod Binlije na hrvatski jezik, za koju je Kaštelan napisao Uvodnu riječ i bio njen glavni urednik. Imao je snage biti odgovoran prema narodu bez obzira na svoj svjetonazor.

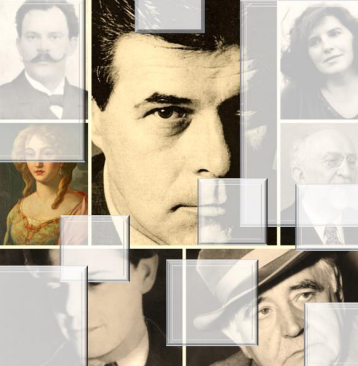

MILJENKA KOŠTRO

RIČ O JURI KAŠTELANU

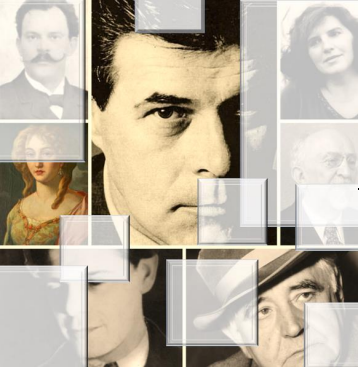
Lipo misto
Zakućac se zove
Di voda Cetina
I ponosni Mosor
Vikovima
Vrimenom plove.
Jure tu se rodijo
Prosinac je bijo
I resta, i nareste.
U njega su
Crljeni konji
I pivac na krovu.
Ima je više snova
Nego
Mosor planina kamena.
Stihove sa drveta
Života je bra
Poigrava se
Pletući drame
I lirsku prozu tka.
Za ovu moju pismu
Bogme
Tada nije zna.

Virujen da visoko
U odajama vičnosti
Njegova duša
Mirno sniva
I ne boji se
Stopa na bilom snjigu.

Nego, znaš, Jure naš
Snjigovi bili
Nemaju snagu
Zamesti Tvoju rič.
Znaj da se i pokojni
Još uvijek neumorno
Za slobodu
pismom boriš
I o Domovini zboriš.
A ja, evo, iman potribu
Zborit s Tobon i o Tebi.
O Domovini ćemo drugi put.
I moran Ti pripovidit
Kako ovu pismu o Tebi
Pišen u računalo
iako iman lip rukopis.

Teknologija vrlo napridovala.
Štaš, eto, drukčiji vakat
Možda bolji
Možda gori
Belaj ga zna.

SUZANA MARIĆ

PRVI HRVATSKI PRIJEVOD BIBLIJE

U onom strašnom času, kad je na stvarnim pijedestalima moći valjalo odnijeti prevagu hoće li Hrvati, u Hrvatskoj, po prvi put u povijesti dobiti svoju Bibliju u svojem jeziku i na vlastitom terenu, Jure Kaštelan bio je deputat čija je riječ pretegnula masu i nagnula istu na onu stranu tezulje za makar koji centimetar niže od plitice s tezulje preko puta iste mjerne naprave. Iskoristio je, sad već dobrodošlo partizanovanje, pa je – postavši čvrstim mostom između Partije i Crkve – učinio sve da tadašnje političke prilike podvrgne humanistici i kroatološkom bašćinstvu, što je rezultiralo, eto, jednim među najvišim i najsofisticiranijim kulturološkim refleksima u društvu: objavljivanjem Biblije.

Siniša Vuković

HRVATSKA BIBLIJA

Na hrvatskom jeziku ne bi bila izdana

Biblija, da ni' bilo Jure Kaštelana.

Izabрати između crkve i partizana...

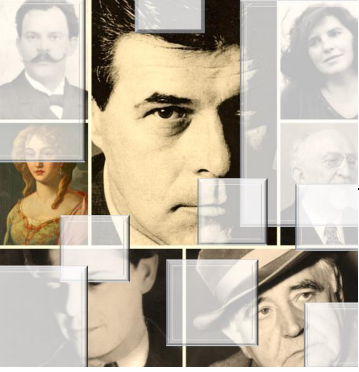
Ali je ipak božja riječ odabrana.

U tim teškim godinama

Uhvatio se pjesnik svetih pisama

Od Postanka, pa do Otkrivenja

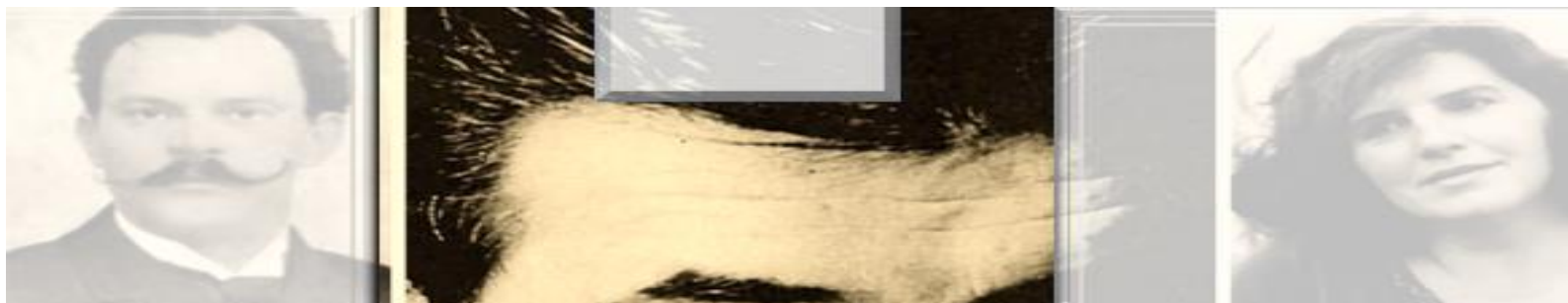
Radio je s mnogo strpljenja.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

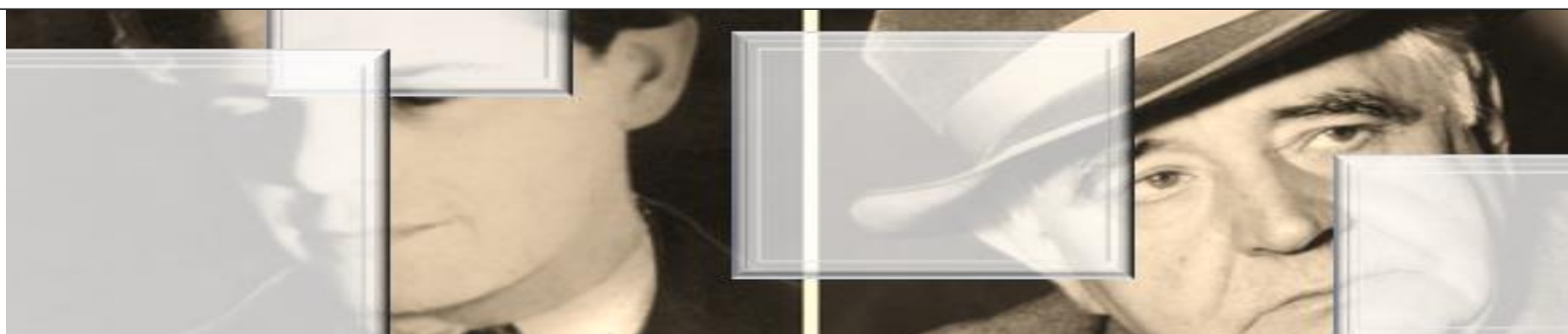
Bilo je vrijeme komunizma i čuda
Bili su tu Kaštelan i Duda.
Velikog uma i spretnih ruku
Donijeli su Hrvatima božju poruku.

*Čovjek je skitnica već po rođenju: ne zna otkud
je došao, ni kamo se zaputio.*

***

Vesna Parun

BERNARDA LUSCH

VESNA PARUN – ONA KOJA JE IMALA RUKE DJETETA

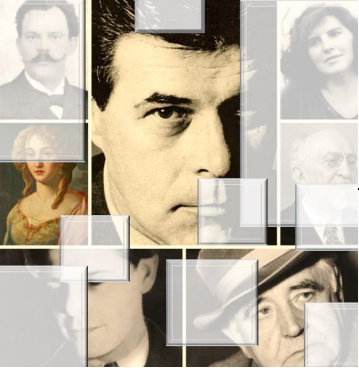
*Najveća hrvatska pjesnikinja bila je najveća i u svojoj ljubavi i u svojoj boli, koja je od ljubavi neodvojiva. Jer "bol je dio njen, posječena lastavica, suza što glinu mekša, vrutak tajni."*⁸

Djetinjstvo i mladost

Vesna Parun (10. travnja 1922.- 25. listopada 2010.) rođena je na otoku Zlarinu kod Šibenika. Osnovnu školu završila je na Visu, gimnaziju u Šibeniku i Splitu, a tijekom školovanja isticala se svojom darovitošću i odličnim ocjenama. Iako djetinjstvo i mladost pamti po oskudici i teškim životnim uvjetima, boje, mirisi i zvukovi mediteranskoga podneblja zauvijek će obilježiti buduću pjesnikinju, koja će ove motive često koristiti u svojim upečatljivim pjesničkim slikama. Iako će većinu svoga odrasloga života provesti odvojena od mora, njezini će stihovi i dalje odisati Mediteranom; u njima će žuboriti more i mirisati sol, borovi i smilje njezina zavičaja.

---

⁸Iz pjesme Ljubav (zbirka Zore i vihori, 1947.)

Studij, rat, bolest, zrelost

Nakon završetka gimnazije 1940. godine, Vesna Parun odlazi u Zagreb, gdje upisuje studij romanistike na Filozofskom fakultetu. Početkom rata prekida studij i bježi u Split, da bi se cijela obitelj 1942. godine vratila u Zagreb, točnije Sesvete, gdje joj je otac dobio namještenje. Vesnin brat odatle odlazi u partizane i ubrzo pogiba, što će na njezinoj tankočutnoj duši zauvijek ostaviti neizbrisiv trag. Ovaj će gubitak utjecati na njezino sazrijevanje, ali i na njezinu poeziju, osobito prvu zbirku *Zore i vihori*. Po završetku rata upisuje na Filozofskom fakultetu čistu filozofiju, ali 1947. godine radi na pruži Šamac – Sarajevo te teško obolijeva od tifusa, zbog čega na kraju studij nije završila. Nakon toga, uglavnom živi u Zagrebu, pišući svoju poeziju, prevodeći te aktivno sudjelujući na književnoj sceni tadašnje države. Šezdesetih godina živi u Bugarskoj, gdje se udala, a naposljetku i razvela te prošla niz neugodnosti uzrokovanih političkim progonom tadašnjeg bugarskog režima. Vraća se u Zagreb, gdje živi u društvenom stanu u Badelovoj 15, u Dubravi, na periferiji grada, često bez struje i vode.

Ljubav i bol

Bezvremenski stihovi Vesne Parun često su nastajali iz ljubavi, od ljubavi ili nakon ljubavi, a u njima se ona hrabro otvarala te izlagala najranjiviji i najmekši dio sebe. Burna dugogodišnja veza s Bračaninom Pjerom Breškovićem, čija je, prema vlastitu priznanju, "robinja bila od svoje šesnaeste do trideset i treće godine"⁹, kao i gubitak nerođenog djeteta iz te veze, zacijelo su najviše utjecali na njezino biće te na doživljaj ljubavi neodvojiv od patnje i bola.

*...Ne plači: to je ljubav. Kreni kroz bespuće.
Umjesto naušnica nosit' ćeš uteg bola,
djevojko, ako si život odabrala!...*

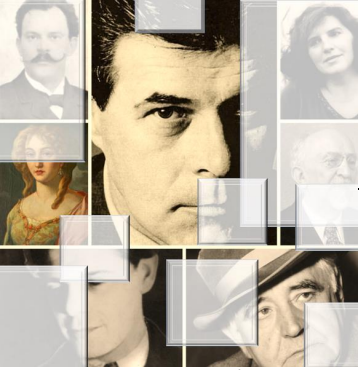
(Djevičanstvo, zbirka *Crna maslina*, 1955.)

U svojoj dirljivoj intimnoj ispovijesti u knjizi *Noć za pakost / Moj život u 40 vreća*, pjesnikinja se prisjeća pobačaja, u ratno vrijeme ilegalnoga, kao trenutka u kojemu se "oprostila zauvijek s materinstvom", a svoju možda najpoznatiju pjesmu

---

⁹Vesna Parun: *Noć za pakost*; str. 339; Zagreb, 2001.

Ti koja imaš nevinije ruke opisuje kao "najtragičniju istinu svoga života", čiji je naslov zapravo samooptužba zbog tog čina¹⁰. Iako je ta pjesma sama po sebi izuzetno sugestivna, topla i ganutljiva, životna priča koja stoji iza nje daje joj dodatnu težinu i vrijednost, pojašnjava podnijetu žrtvu.

Pjesništvo, književnost, život

"Stih je okrutan, njega se ne tiče jesi li mrtav ili živ, njemu je potrebna nečija ruka da ga zapiše, nečije stvaralačko biće da ga – maljem jezika – sačini ni iz čeg. Stihovi su monstrum koji se koristi energijom tvoje žive patnje, da bi održao u vještačkom životu svoj savršeno precizan složen mehanizam, pomoću kojega trijumfalno i bestidno oponaša smrtni čovjekov krik..." Ovako u svojoj memoarskoj prozi¹¹ progovara o poeziji Vesna Parun te usprkos patnji neumorno stvara i izljuje svoje stihove, slaže svoje rime i daje novi život riječima. Objavila je više od 60 knjiga poezije i proze, a uprizorena su joj i četiri dramska djela. Svaka od tih knjiga obilježila je njezin pjesnički put, svaka je bitna za razvoj njezina pjesnička izraza. Od značajnijih zbirki ističu se *Zore i vihori*, *Crna maslina*, *Koralj vraćen moru*, *Konjanik*, *Vidrama vjerna*, *Ukleti dažd* i druge.

Zore i vihori (1947.)

Prva zbirka Vesne Parun, objavljena u žaru njezine tek propupale mladosti, a unatoč turobnom vremenu poraća, donijela je svježinu i novi moment na tadašnju književnu scenu te izazvala podijeljene reakcije javnosti. Žudnja za životom i oduševljenje ljepotom, spontanost i čulnost kao obilježja njezina izraza ponegdje su dočekani s oduševljenjem, a ponegdje "na nož", sukobljeni s krutim normama i utučenošću poratnoga društva. Iako i sama pogođena gubitkom brata i psihozom ratnih godina, pjesnikinja u svojoj zbirci donosi slike rata lišene ideologija i mržnje – ona rat promatra dječjim očima, začuđeno i s nevjericom primjećujući otklon od ljepote i dobreote života kojima teži.

*...Rastvorila je oči od straha tratinčica, jer nije izuo čizme mitraljezac.
Jedno janje izgubilo je mlijeko i ostalo na cesti zapanjeno;
Neprijatelj-čovjek došao je u pohode golorukom cvijeću...*

---

¹⁰Vesna Parun: *Noć za pakost*; str. 339; Zagreb, 2001.

¹¹Vesna Parun: *Noć za pakost*; Zagreb, 2001.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

(Balada prevarenog cvijeća, 1947.)

Jedna od najzrelijih pjesama u zbirci je pjesma Mati čovjekova, koja donosi trenutak ogorčenosti i otkriva duboku ranu koja nadilazi nježne godine pjesnikinje.

*...Bolje da si rodila zimu crnu, o mati moja, nego mene.
Da si rodila medvjeda u brlogu, zmiju na logu.
I da si poljubila kamen, bolje nego lice moje,
vimenom da me je dojila zvjerkica, bolje bi bilo nego žena...*

(Mati čovjekova, 1947.)

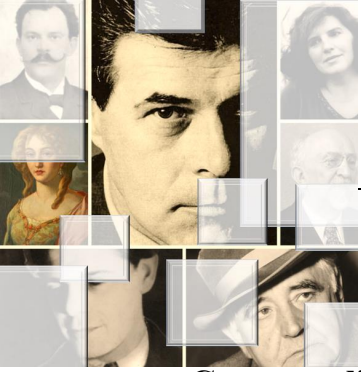
Rat i sve nedaće ipak ne mogu zaustaviti mladost i probuđenu ljubav – ljubav je izvor i pokretač, ljubav boli, ali ljubav i iscjeljuje. Stoga je jedna od glavnih tema zbirke ipak čista i nevina ljubav, zanos i strast za životom samim. Zora života, nasuprot vihorima.

*...Tiha i prastara je ljubav, skrovito srce bilja,
treptavo more i mekan srh na vlatu.
Ljubav je blagoslov zemlje, zamišljena ptica,
večernji jablan, kudjelja na kolovratu.*

*Ona je njihala borce i sanjare,
uzbibala je ljude, njivu suncokreta.
Dala je zelen lišću i škrge ribama da dišu;
Ljubav je čelo djetinje, bajka ljepšega svijeta...*

(Ljubav, 1947.)

Unatoč mogućim manjkavostima što se tiče stila i zrelosti, već ova prva mladenačka zbirka pokazat će raskošan vokabular i bogatstvo pjesničkoga izraza mlade pjesnikinje, koji će nagovijestiti njezin pjesnički put, kao i neke nove stvaralačke vrhunce.

Crna maslina (1955.)

Ako je zbirka *Zore i vihori* predstavljala pjesnički zamah i uzlet Vesne Parun, onda je *Crna maslina* kulminacija njezine pjesničke i ljudske zrelosti. Možda najbolja, a svakako jedna od najznačajnijih njezinih zbirki, *Crna maslina* donosi zrele i ponekad gorke plodove životnog iskustva, uspona i padova, što se sve odrazilo i na težini koja se očituje u stihovima. Stilski dotjeranija i promišljenija, a sadržajno gusta, ova zbirka otvara cijeli jedan složeni svijet senzibilne i senzualne žene koja voli, pati, preispituje se i luta između ljubavi i bola, ljubavnog zanosa i poniženja.

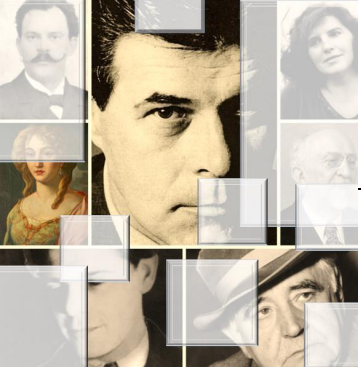
*...Pogledaj na cestu, pogledaj niz vodu, niz široku večer:
netko te je kradom sa obale zvao.
Spusti niz ramena pletenice. Potrči
otkrivena srca; ne boj se što drhtiš.
Potrči, potrči! Ne pitaj tko jeca,
ni tko u mraku prati tvoje korake.*

(Djevičanstvo, 1955.)

Već spomenuta pjesma *Ti koja imaš nevinije ruke* ovoj zbirci daje poseban pečat, a čitatelja uvodi u atmosferu nesebične, nadzemaljske ljubavi koja ne traži ništa za sebe, osim mira i spoznaje da je voljeni u dobrim rukama, u rukama koje su *nevinije*, u *zagrljaju koji hrabri srce*. Upravo ta neostvarenost ovu ljubav čini besmrtnom, a neostvarene čežnje ostaju lebdjeti između potresnih stihova.

*... Ja neću nikad voditi za ruku
njegovu djecu. I priče
koje za njih davno pripremih
možda ću ispričati plačući
malim ubogim medvjedima
ostavljenim u crnoj šumi...*

(Ti koja imaš nevinije ruke, 1955.)

Pjesme zreloga doba

Sazrijevajući kao osoba i kao žena, Vesna Parun sazrijeva i izgrađuje se kao pjesnikinja, a njezine su pjesme sve dublje i sugestivnije. Ljubav je u zenitu, ali ju prati i bol i strah. U ljubavi se izgara, a onda se ponovno i ponovno uzdiže iz tog pepela, samo kako bi se uletilo u neki novi plamen.

*...Dopusti mi da ljubim tvoj svijet
onako kako ja hoću.
Pa neka je na kraju svega bol.
Pa neka je na kraju svega pustoš.
Moja pustoš bit će raskošna
od budne pjesme ženstva, ispjevane u slavu tijelu koje umire
i srcu što besmrtno je
kao stabljika agave na stijeni
izudaranoj pohotama mora.
Na stijeni: bijeloj dojki izronjenoj
iz tuge praoceana...*

(Hodi, ljubavniče; zbirka Ropstvo, 1957.)

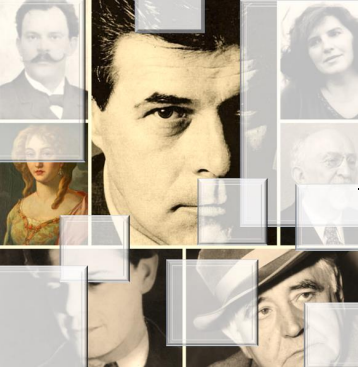
"Tako je otprilike završilo njeno žarko pjevanje ljubavi, sa zbirkom Ropstvo (1957.)", reći će o Vesni Parun Nikola Milićević¹², nastavljajući da je do tada njezinu poeziju *hranila snaga ljubavi*, a da buduće zbirke donose osjećaj zamora i pustoši, pomirenost sa samoćom. Iako i dalje vrlo produktivna i u svom stvaralačkom žaru, pjesnikinja svoju poeziju ne gradi više na iskustvu ljubavi, već na sjećanju na ljubav – njezine su pjesme odraz prijašnjih iskustava, reminiscencije prošlih ljubavi, a njezina se ljubav *u mudrost pretvorila*, prelijeva se na sve koji pate, ona suosjeća i nudi toplinu i nadu.

*...Dugo u nama živeći kao u kamenu
ljubav se u mudrost pretvorila zbog sjaja
izgubljenog sunca, zgaslog zla...*

(Et inclinentur umbrae; zbirka Ti i nikad, 1959.)

---

¹²Vesna Parun, Izabrana djela (5 stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 155.), predgovor Nikola Milićević

Bolest i odlazak

Krhko zdravlje, teški životni uvjeti i neadekvatno liječenje doveli su do progresije bolesti, zbog koje naposljetku odlazi 2000. godine u Stubičke toplice. Međutim, ono što je ona smatrala privremenim boravkom radi liječenja, postalo je njezinim doživotnim domom, gdje je i preminula 2010. godine. Prema vlastitoj želji, pokopana je u Grohotama, na otoku Šolti, odakle joj je bila majka. Iza Vesne Parun ostaje neprocjenjiv doprinos hrvatskoj književnosti i kulturi, a svakome od nas brojni stihovi kao podsjetnik na ljubav i hrabrost jedne pjesnikinje u srazu sa hladnim svijetom.

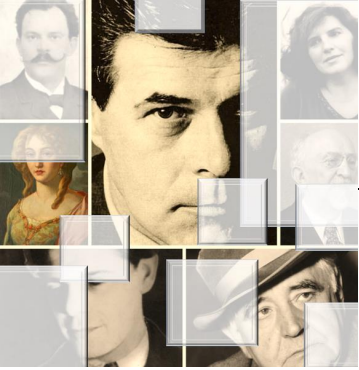
*...Anđeo vremena, anđeo ljeta
sred lokve mošta žalosnog čami.
Kud ću ovakva, s rukama djeteta,
po ovom zlu i ovoj tami?...*

(Kud će ta djeca; zbirka Sto soneta, 1972.)

LITERATURA

Parun, Vesna. 1982. Izabrana djela. Nakladni zavod Matice hrvatske (biblioteka Pet stoljeća hrvatske književnosti broj 155). Zagreb. Predgovor: Nikola Milićević

Parun, Vesna. 2001. Noć za pakost / Moj život u 40 vreća. Matica hrvatska. Zagreb. Urednica: Jelena Hekman.

MARIJA JURAČIĆ

LJUBAVI VESNE PARUN

Srednjoškolske ljubavi znaju biti sudbonosne. U Pjera Breškovića Vesna se zaljubila u 6. razredu gimnazije na Visu 1938. godine. Pjero je bio vrijedan ljubavi; lijep, šarmantan, pošten, klasično obrazovan i Vesna je za vrijeme trajanja njihove veze od gotovo 16 godina bila njime zanesena. Govorila je da je njen Pjer „puno lip, pametan i šesan“.

U vrijeme ustaške države biva uhapšena zajedno s Jurom Kaštelanom jer je na jednom skupu slušala Majakovskog. 1941. bježi u Split koji je bio pod talijanskom upravom i u kojem se lakše disalo. Iste godine abortirala je njihovo zajedničko dijete što se u NDH tada kažnjavalo smrću. 1942. godine vraća se u Zagreb, a izdržava se švercajući duhan. 1943. godine Pjer je dezertirao iz talijanske vojske, a Vesna ga je skrila. Pjer je studirao za vrijeme rata, a ona je svoj studij romanistike prekinula. Ne možemo reći da nije bila svjesna situacije jer je izjavila: „On je studirao i pametovao, ja sam mu vjerno služila svaki dan prolazeći mitnicu u Dubravi, straže i gestapovske kontrole.“ Pjer je nakon rata doktorirao pravo i zaposlio se u izdavačkoj kući „Vjesnik“, ali nije bio daleko od književnosti. Družio se s mnogim književnicima i glumcima i bio je omiljen u njihovom društvu. A onda ga je stigla prošlost. Nečija su ga zla usta oklevetala pa završava na Golom otoku na „preodgoju“. I to je izdržao i vratio se u Zagreb u kojem otvara advokatsku kancelariju. Vesna je nakon neuspjelog suicida na psihijatriji Rebro dobila poruku: „Ja sam se oženio, nemaš me više za što tražiti.“ Ova je poruka, poslana nekome, tko je tek preživio suicid, okrutna, ali možda i jedino što je moglo zaustaviti Vesninu zanesenost. Žalosna i nesretna Vesna piše pjesmu „Ti koja imaš nevinije ruke“ upućenu njenoj suparnici. Pjesma je duboko tužna. Postojala je jedna velika jednostrana ljubav koja nije završila svađom i prijekorom nego pomirenjem sa situacijom.

Sve što Vesna traži od svoje suparnice je da bude blaga njezinom Pjeru i da joj ponekad kaže nešto o njemu da ne mora pitati strance. U pjesmi Vesna doduše spominje svoje zasluge nastale u vezi s Pjerom, ali to čini bez zlobe.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih
i koja si mudra kao bezbrižnost.
Ti koja umiješ s njegova čela čitati
bolje od mene njegovu samoću,
i koja otklanjaš spore sjenke
kolebanja s njegova lica
kao što proljetni vjetar otklanja
sjene oblaka koje plove nad brijegom.

Ako tvoj zagrljaj hrabri srce
i tvoja bedra zaustavljaju bol,
ako je tvoje ime počinak
njegovim mislima, i tvoje grlo
hladovina njegovu ležaju,
i noć tvojega glasa voćnjak
još nedodirnut olujama.

Onda ostani pokraj njega
i budi pobožnija od sviju
koje su ga ljubile prije tebe.
Boj se jeka što se približuju
nedužnim posteljama ljubavi.
I blaga budi njegovu snu
pod nevidljivom planinom
na rubu mora koje hući.

Šeći njegovim žalom. Neka te susreću
ožalošćene pliskavice.
Tumaraj njegovom šumom. Prijazni gušteri
neće ti učiniti zla.
I žedne zmije koje ja ukrotih
pred tobom biti će ponizne.

Neka ti pjevaju ptice koje ja ogrijah
u noćima oštrih mrazova.
Neka te miluje dječak kojega zaštitih
od uhoda na pustom drumu.
Neka ti miriše cvijeće koje ja zalivah
svojim suzama.

Ja ne dočekah najljepše doba
njegove muškosti. Njegovu plodnost
ne primih u svoja njedra
koja su pustošili pogledi
goniča stoke na sajmovima
i pohlepnih razbojnika.

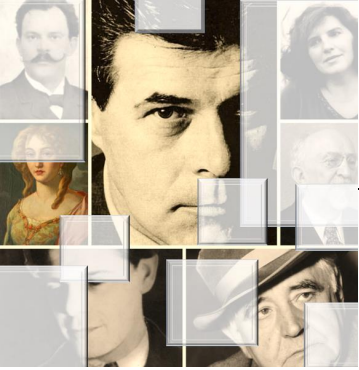
Ja neću nikad voditi za ruku
njegovu djecu. I priče
koje za njih davno pripremih
možda ću ispričati plačući
malim ubogim medvjedima
ostavljenim u crnoj šumi.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih,
budi blaga njegovu snu
koji je ostao bezazlen.

Ali mi dopusti da vidim
njegovo lice, dok na njega budu
silazile nepoznate godine.
I reci mi katkad nešto o njemu,
da ne moram pitati strance
koji mi se čude, i susjede
koji žale moju strpljivost.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih,
ostani kraj njegova uzglavlja
i budi blaga njegovu snu.

Dugo je болоvala od ove ljubavi. Neutješna, žalosna nije ni pokušala sakriti svoj gubitak. <https://www.youtube.com/watch?v=E9NBulYWBn0>

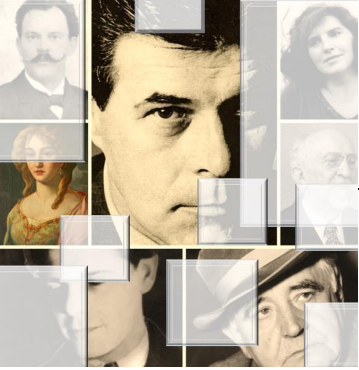
No Amor joj se konačno smilovao pa stupa u brak s Ljubomirom Žekovim zbog kojeg seli u Bugarsku gdje ostaje od 1962. do 1968. godine. Mnogo prevodi bugarske pjesnike na hrvatski jezik, ali i hrvatske pjesnike na bugarski. Stvara most između bugarske i hrvatske kulture. Za muža, glumca Ljubomira, kaže da ju je ljubio, na rukama nosio, cvijeće brao... Živjela je u Sofiji u samom centru grada u blizini kazališta. Jedan od glumaca tog kazališta, Veli Čaušev prevodio je njene tekstove koji su redom bili uglazbljeni. Čini se da su Veli i Vesna bili povezani i nekim ljubavnim nitima i da nije u pitanju bila samo književna suradnja. No i tu se umiješala politika. Optužiše je za špijunažu. Na sofijskom sudu imala je 7 gadnih parnica. Te su parnice značile kraj njenog braka kada je morala napustiti Bugarsku, odnosno kada su sovjetske trupe upale u Čehoslovačku.

Posljednja Vesnina ljubav bio je Sirijac Adnan Al- Marzuki. Zove ga najboljim, najpoštenijim najdražim i najvjernijim prijateljem do kraja života. U Zagreb je došao studirati medicinu. U trenutku susreta s Vesnom Parun on ima 22 godine, a ona 58. Devet je godina kod nje živio, kuhao joj, pisao pjesme, slikao, liječio je... Bila je to suradnja puna umjetnosti i ljepote. Adnan je 1983. godine izdao malu zbirku pjesama "Mjesec u tuđini" kojoj je Vesna bila urednica. U pjesmi "Miris istoka" piše: "Ponio sam sa sobom mirise / Ponio sam sa sobom sunce / Ne ponijeh s majčina grla biser / suzu Mjeseca u ružičnjaku."

Zajedno su prevodili poeziju, a posebno sirijskog pjesnika Nizara Kabanija.

No 1989. Adnan se morao vratiti u Siriju na služenje vojnog roka. 1995. Vesna dolazi u Damask gdje provodi dva mjeseca s Adnanom i njegovom obitelji. U avionu natrag za Zagreb zapisala je: "Bijah kruh u ruci zaspala djeteta".

Sklona sam vjerovati da je ova Vesnina ljubav bila platonske naravi, o čemu svjedoči sam Adnan u jednom intervjuu: "Moj prvi susret s Vesnom bio je na književnom događaju u Knjižnici Bogdana Ogrizovića, i to 29. svibnja 1980. No, početak poznanstva dogodio se nakon knjižnice, u tramvaju broj 11 prema Dubravi. Vesna je te noći ušla u tramvaj, i nije mogla naći mjesto za sjedenje pa sam je pozvao da sjedne na moje mjesto. Kratko smo razgovarali o mojoj zemlji i otuđenosti. Rastali smo se na okretištu tramvaja u Dubravi. Ona je krenula prema Studentskom gradu, a ja sam nastavio hodati do svog stana blizu okretišta.

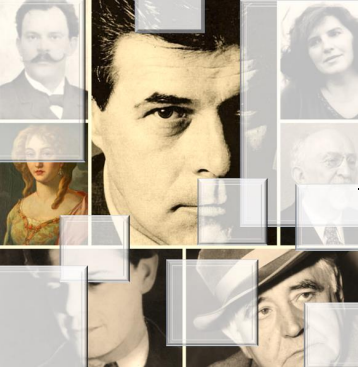

Sve se potvrdilo sutradan kada sam je sreo kod stare zagrebačke džamije na Trgu žrtava fašizma. Tad mi je rekla da postoji velika sličnost između mene i njenog brata, kojeg je izgubila u ratu, i da je osjetila kad me vidjela prvi put da joj se vratio nakon dužeg izbivanja.“

Adnan njihov odnos opisuje kao bratsko sestrinski i ja mu vjerujem. Ne zbog velike razlike u godinama, nego zbog Vesnina uvjerenja da je on reinkarnacija njenog brata koji je poginuo u partizanima. S takvim uvjerenjima čovjek se ne igra. Na kraju te lijepe veze, Vesna je napisala dirljivu pjesmu „Da nema tvojih očiju“ koju je posvetila Adnanu iz Damaska.

Da nema tvojih očiju
Adnanu Damašćaninu

Da nema tvojih očiju, te ruže
u vrtu sjena rascvale, u suton,
stajala bih u svijetu besputnom
kao prosjak vranama okružen.
Mog bića kristal već je izbrušen,
treperi cio prazninom i jekom.
Ti krenu zrakom mjesečevom nošen
ususret kasnom krajoliku nekom.
I buđenje bi bilo samo pad
u hladan bezdan, plovidba u Had
da nema Tvojih očiju dalekih.
Da nema Tvojih očiju dalekih
što kruže kao svjetionik tajni.

Izvori:

Mira Donadini „Sjećanje na Pjera Breškovića“

Ivana Perić „Vesna i Adna:“Da nema tvojih očiju“

Saša Šimpraga „U tramvaju broj 11“

ĐURĐICA BRČIĆ

SRETNO MORE

Pjesma je inspirirana pjesmom Vesne Parun „Tužno more“

Tek jutrom zaspalo more,
strgani vali u snu se mreškaju
da ih ne probude šapuću gore
gledajuć kako na suncu ljeskaju.

I sanja more svoju moru noćnu
i vida valima krvave rane,
sanja buru i suludu i moćnu
koja b'jesneći ne želi da stane.

More sanja i brodove i jedra
koji noćas zaploviše njime:
Jesu li tonula njihova njedra
il' su uplovila u blaže klime?

More se budi, a s njim i tuga
sa strepnjom čeka što će reći vali:
Jesu li brodovi našli put Juga
ili su spretno odhrvat' se znali?"

A val mu umoran utjehu šalje:
"Bura je i nama bila žestoka
al' sve naše lađe plovit će dalje
tek pokoja čeka pomoć sa doka.

Sada se tek more sretno nasm'ješi,
izgubilo nije niti jedan brod,
vale svoje pobjedonosno tješi:
"To bio je samo, lude bure hod":

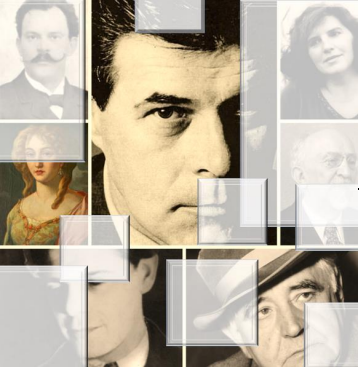
MILJENKA KOŠTRO

RUŽA ZA VESNU PARUN

Na otoku Zlarinu kraj Šibenika
desetog travnja tamo neke...
rodila se Vesna Parun
poetska ruža koja odolijeva
kasnom mrazu buri i neveri.
Jasne joj poglede i prodorne misli
ne uspješe ukrotiti zidovi vremena.

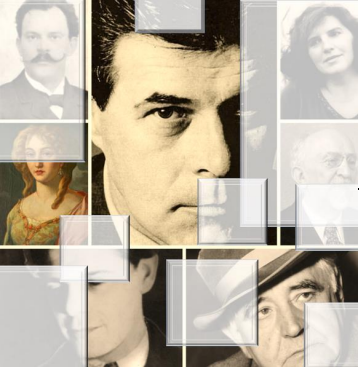
Odletjela je daleko
od svjetovnih nebuloza
daleko od praznine sadržaja
o ljubavi i slobodi
i pronašla svoju goru.
Sklopljene oči i ruke
pokrile se kišobranom vječnosti.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

Zasadila sam u vrtu ružu
i dodijelila joj ime Vesna.
Šapnu mi jesen da će ju zaobići
zbog njene nesebične iskrenosti.
Moja radost lebdi u stih pretočena.
A veliko Proljeće stazom svjetla korača.

MILAN DRAŠKOVIĆ

SONET ZA VESNU PARUN

Dok se sred Onirije dimenzija otvara –
vidim devojkicu i more u rađanju zore,
čujem huk vala i slutim ljubavne vihore –
gde oči pune žara snivaju svog mornara.

Nemirna, u modroj šumi kroti žedne zmije,
u grimiznoj noći odjeci slepe ulice,

psalmi nerotkinje, šum krila ranjene ptice,
stihovi: „Ti koja imaš ruke nevinije...“

Nepoznati gradovi, osmeh i trag gorčine.
Nebesa zime – ledom okovani brodovi,
odlazak onih što su joj toliko značili.

Sumrak. Sama na obzorju i putu tišine.
Uteha za kraj – da je jedino njeni snovi
u toj dolini plača nisu izneverili.

LJUBICA ROGULJ

MUZA

Vesni Parun

Tvoja muza i moja je
Ljuta naranča
Pulpa joj krvavo crvena
Sudbina me darovala
Od njenih koštica nižem kolajne
Pa me težina zemlji prigne
A ja, po uzoru na tebe,
Uspravim hod
Pa pločicu s natpisom zlatnih riječi
Moje mrtve heroine
Visoko k nebu dignem.
U vječnoj potrazi za srećom
Od naranče ljute pripremam
Delicije
Ricetu mi dale žene zlarinske.

OPET VESNI

Nitko od nas dviju nema ruke čednije
Trgali smo svako zlo iz čista oka
Al' svijet ranjiva nesklada
Tragove rana ostavlja.

Pjesme su nam kao život u dječjim grudima
Tvoje putuju od usta do usta kao radost
Moje su tek zapisi jecaja.

Ljubila sam kano i ti
Moj dragi je bio kristalne špilje lik
Zubima sam pjesme ljubavne urezivala u zid
Laštila uzglavlja
Miomirise pripremala
Od morskih trava.

Ponosno nosim jaram svoj po uzoru na tebe
Hodam u mislima tek uz bok tvoj
Nasljedstva ne umišljam
Ja krenuh tamo gdje tuku juga i bure
Pjevaju ode oseke i plime
Gdje cvjeta i miriše bilje uz tvoje uzglavlje
Doviđenja, dušo ranjena... doviđenja.

SONJA KOKOTOVIĆ

NEVOLJENA

Posvećeno Vesni Parun

Izgubila sam te
negdje na putu
gdje jutro obznanjuje
istinu
skrivenu iza nejasnih riječi
koje izbrisao bi maglom.

Shvatila
da tvoje ruke nikada neće
prigrčiti naš život
začet mojim rađanjem
u tvojim mislima.

Nedovoljno dobra
za dnevne berbe sreće,
dostatna
samo za pijanstvo od kiša
tvojih oblaka.

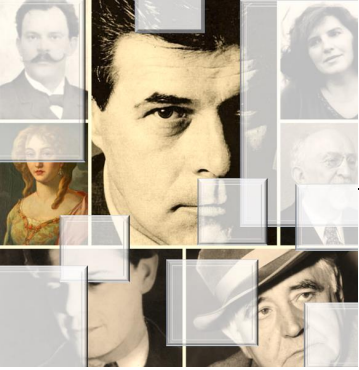

Zvezdani svijet
u tvom pogledu
davno je izgubljen.
u tami one ulice,
u tišini kuće
gdje sam ostavila
bizarni privid o
ustoličenoj ljubavi
koja me nikada
od tvog srca
dotakla nije.

DRŽAVNI SEMAFOR

Inspiracija na pjesmu Vesne Parun "Državni semafor"

Među državama grade se mostovi
a među županijama brvna.
Gdje mostove grade državni lopovi,
sva se brvnara drma.
A povijest je kak dimnjačar crna.

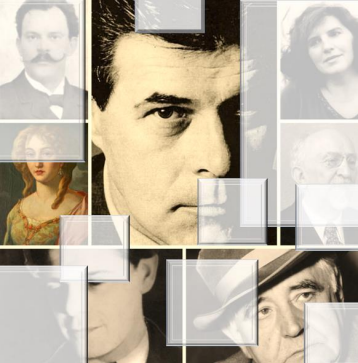

RASAP

S platna neba miču Sunce,
iscrtavaju sve crnje staze
puštajući da kiše
lijevaju u srca ljudi.

Beživotni je odjek
malih ruku
ispriječile se planine
pune praznina
pamćenja
ovih debele kože
kojima nikada i ničega dosta.

Čekamo
dok guta nas požar
sveopće pohlepe,
nestat ćemo
prije nego
stignemo zapjevati
koledu opstanka.

SUZANA MARIĆ

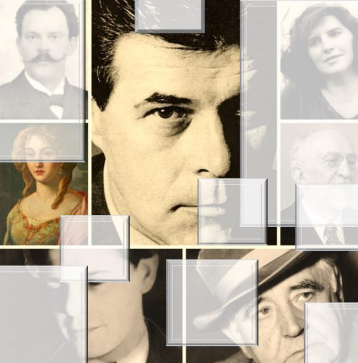

Posvećeno Vesni Parun

ZAROBLJENA U SEBI

I.
Odavno se osjećam zarobljena u sebi
Poput ledene siluete
Pod vrelom kožom
Nemoćna se izvući
Osloboditi se te ljuštore
Koja noge mi sputava
Konopima nemoći.

Želim pobjeći
Vriskom pozdraviti novu sebe
Rođenu, preporođenu
U inat gnjevu
U inat srdžbi
Suzama okamenjenim
Danima neispunjenim
Noćima besanim.

Bježim od sebe
Jer nemoć snagu ište
Tuga osmijeh
Nedodir, dodir strasti
Baklju da zapali vatru
Da se led otopi
Konopi spadnu
Da budem slobodna od sebe u sebi.

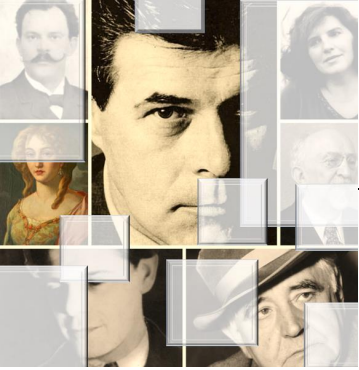
Gađali su me kamenjem
A ja sam kamen na grudi privijala.
Ostavljali bez ljubavi
A ja sam samo ljubav željela.
Sudbinu svoju sam s pjesmom dijelila
Njoj se ispovijedala, njoj se jadala.

Gorak zalogaj sudbina mi je
Na stol podastrla.
Užeglo vino u čaše točila.
Učila sam od života
Prkosila sudbini...
Inatila sam se danima
Koji su me kidali od godina mojih.
Prkosna sam bila!
Smrt sam izazivala
Varala je bježeći joj.
Skrivala sam sebe u sebi i od nje.

Samo me je pjesma upoznala
Samo je ona moju muku znala.
Izlijevala sam sebe u pjesme svoje
U noćima u kojim bi se i
Mjesec od tuge skrio
A zvijezde bi sa mnom zaplakale.

II.
Pokora je moja teška.
Ja jedem kruh od sedam kora
I dijelim ga s pukom sirotinjskim
Dok licemjeri toplu juhu
Srebrnom žlicom srču.

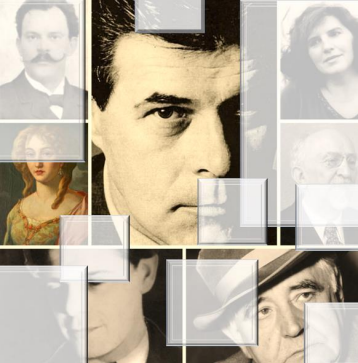

I volim i mrzim istovremeno.
Ljubav se moja u gnjev pretvorila
U bijes...
Prijevara me je ranila
Kosti mi polomila...
Ali uzdižem se iz prkosa
Svako moje slovo vrišti za pravdom.
Poslanje je to moje
U svijetu nepravde, bogohuljenja,
U svijetu gladnih istine.
Ja nisam anđeo istine.
Ja sam demon u tijelu žene
I gorim bijesom gledajući ulizice zemaljske,
Djecu prašinom ratova hranjenu.

III.

I opet pjesme moje
Trpe mene u meni i mene u njima.
Opet stihovi vriju –lava užarena se slijeva
Iz utrobe i srca moga.
Gorim gnjevom...
Riječi izviru ...
Čitajte, čitajte me, nesretni!
Čitajte me ubogi!
Možda vas utješe riječi pjesnikinje
Kojoj je život pokora bio!
Čitajte me i vi licemjeri
Neka vam moje pjesme kazna budu!
Razbudite se pospani od života!
U pjesmi nadu pronađite!
Razbudite ljubav, darujte je...
Ja sam svjedok...
Da se bez ljubavi umire!

Mihovila Walner Pasarić

SLIKARICA VESNA PARUN

Kada govorimo o Vesni Parun, obično spominjemo samo njezina literarna ostvarenja. Manje se spominje njezino slikarstvo. A Vesna je slikala. I imala je desetak samostalnih izložbi. U svojoj je autobiografiji napisala da slika onda kada joj riječ presahne. Kada se riječi utope u praznini, Vesna se utječe boji. Prvo je oslikala svoj skroman dvosobni stan, a onda se otvorila motivima primorskih pejzaža. Bogata je paleta boja njezinog pjesništva, pa ne čudi paleta boja njezinih slika.

Hrvatski književnici – baština prošlosti i sadašnjosti
u ritmičkom jeziku - svezak drugi

